

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 15

Historia e Shqipetarevet t'Italise

Prej

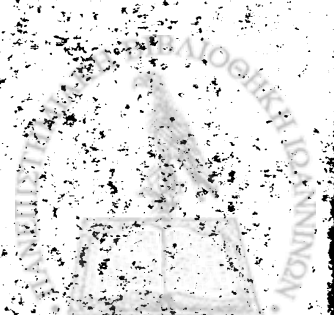
PETRO SCAGLIONE (Pseudonimo P. Saravuli)

Me paretshenie prej Prof. JOSEF KADIKAMI

E me perhyrje prej LUMO SKENDO

BKI
S15

Αριθ. υπ. 142/174

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡ
ΛΑΥΡΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ

PETRO SCAGLIONE

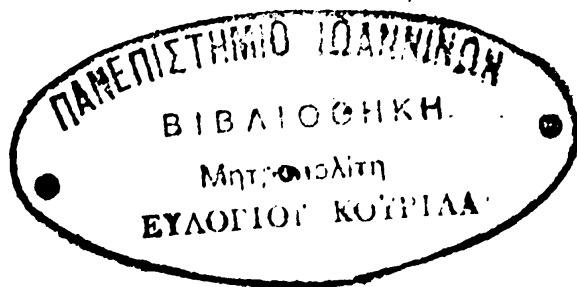
Pseudonimo P. SARAVULI

Συγγραφέας 30, 71
Τα 82 αλφ. χωρία, 79
επιστολή Κανόνα 36

Historia e Shqipetarevet t'Italise

ME PARETHENIE PREJ
PROF. JOSEF KADIKAMI

E ME PERHYRJE PREJ
LUMO SKENDO

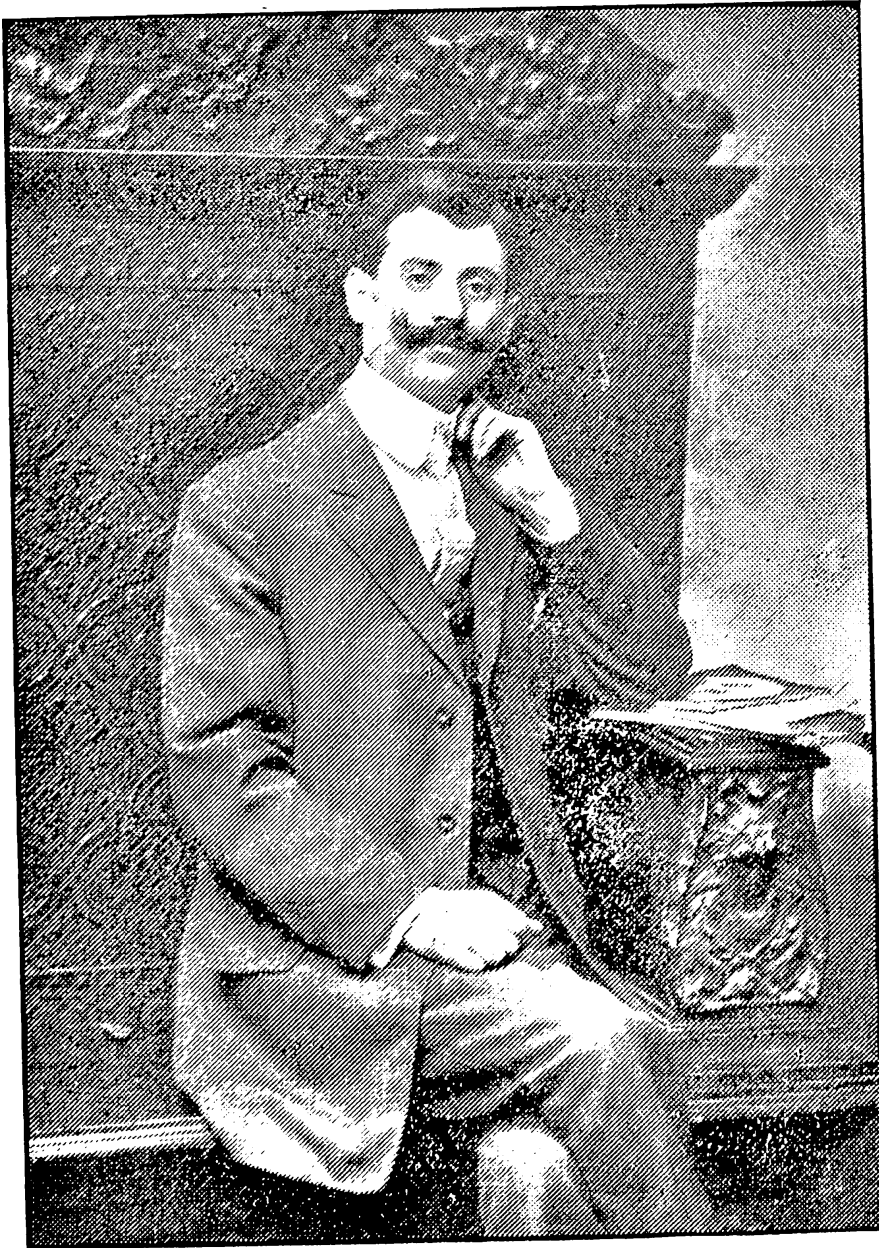
NEW YORK

1921

Copyright, 1921
by
PETRO SCAGLIONE

PETRO SCAGLIONE (Pseudonimo P. Saravulli)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.....

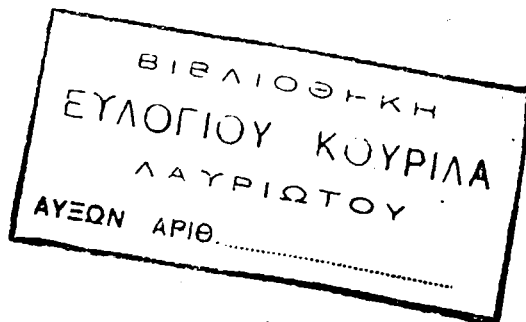

TRASHGJIMTAREVET TE SKENDER-BEUT
ATDHETAREVET TE VYER
TE
VDEKUREVE NE LUFTE PER LIRINE
DJELMERISE SHQIPETARE
QE
MARE NE MESIMET DASHRORE
KOMBETARE, E CILA DOT PERHAPENJE
NE
POPULLI, DASHURIN, VELLAZERIN
DITURIN, DRITEZIN, LIRIN
E
MADHESIN TE SHQIPERISE
KETE LIBRE HISTORIKE
DEDIKONJE

AUTORI

PARTHENIE

Mëndja e zëmera e Petro Skaljonit, lindur në kollonitë Shqipëtare të Sicilisë, të gritura në dëshirat hejnore të atdheut i fillës, kjo është një provim dritësuar që dashuria permbahet në fisi i tyre, dashuri që i flakëron shpirtin përmon, në syrgjnjët l'emigruar; n'Itali, në shkonia e tyre në mestrë te kohës e me ndrishimin e vendëvet, edhe me gjith largjimit prej Atdheut që një dit shkëlqei Xheni trimërorë e të Atdhetarismës të Skënder-beut bashk me bujarët trima të tija, prej këtyre madhëtime Skaljoni mori gjith idhealin të rrojtjes punitore, e në shkonia me fuqiplotë të shkëmimit keqesorë të fatit.

Dashuroj Shqipërin që në kohët e para të djalerisë e tij, me një dashuri xhelose e rrelative; Ë dashuroj në kohat që rënkohë e shpirtesojë nën sundunin keqesorë të Sulltanit; Ë dashuroj në të parat kohë filimtare e lirore të Djelmerisë Turke.

O Musulmanë Shqipëtarë, të cilët dregesuan tundimin lirore; Ë dashuroj në koha e-rresikëshme të çvillimit e luftës e përbotëshme, në e cilla luftë per të parën herë trimerimi ushteriake të Shqipëtarëve të Shqipërisë tok me vëllezërit l'Italisë luftuan në atdheu të gjishëvet, për çestjen e lirisë kundra perëndimit rremtar të lirisë e të demokracisë.

Ëmigruar nga Sicilia Piana dei Greci në Amerikë Petro Skaljoni gjeti kohë për

me gritur tërë energjin e tij n'i vjetri idheal të Atdheut, e me deftuar një e fortë dëshirë e patreguame, hoqi prej dashurisë kombëtare, mburimet e laurimin të kultërës letrare.

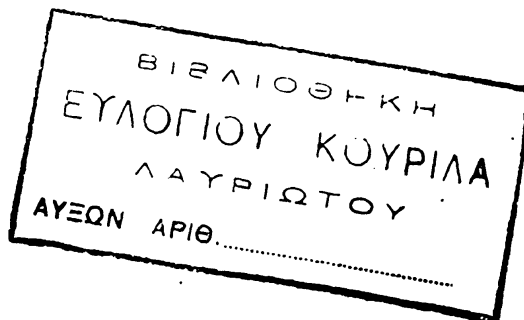
Aj meriton lëvedimin të ket shkruar historin të kollonivet Italo-Shqipëtare në gjuhë Shqipe, në gjuha e mesuar me dashuri në tërë kohën te jetimit e tij, e që sot e flete e shkruan me mieshtrësi.

Kjo është e para veprë historike prej ketij soji. Po me vërtetë më përpara kyshën të diturishmen Monografi e të vyerit Gjikat A. Mashit "Origine delle Colonie Albanesi d'Italia" (Fisela e kollonivet Shqipëtare l'Italisë) shkruar në gjuhë klasike Italiane, e për këtë gje, pak o farë e njohur prej Shqipëtarëve andej nga Adriatiku, të cilët nuk njohejën këtë gjuhë.

Historia e Petro Skaljonit ka nderin të jetë e ree dhe e kohshmes, e bashkuar me mungjimet voglerisht, po naturisht të pamëndëra dhe për ata që në ushtrimi letrarë kanë bërë fushën e punës e tyre për gjith jetimin.

Petro Skaljoni n'Amerikë ka me dashur me punuar për me rrojtur, Petro Skaljoni për dy ca vjet ka qen i zëmërë e i dobët nka shëndeta, edhe me gjith ka shkruajtur historin e tij copa, copa, krye, për krye, edhe dhën në shtypë pasi te ket

PARTHENIE

Mëndja e zëmera e Petro Skaljonit, lindur në kollonitë Shqipëtare të Siçilisë, të gritura në dëshirat hejnore të atdheut i fillës, kjo është një provim dritësname që dashuria përbahet në fisi i tyre, dashuri që i flakëron shpirtin për mon, në syrgjnjët l'emigruar; n'Itali, në shkonia e tyre në mestrë te kohës e me ndrishimin e vendëvet, edhe me gjith largjimit prej Atdheut që një dit shkëlqei Xheni trimërorë e të Atdhetarismës të Skënder-beut bashk me bujarët trima të tija, prej këtyre madhënime Skaljoni mori gjith idhealin të rrojtjes punitore, e në shkonia me fuqiplotë të shkëmimit keqësorë të fatit.

Dashuroj Shqipërin që në kohët e para të djalerisë e tij, me një dashuri xhelose e rrelative; Ë dashuroj në kohat që rënkojë e shpirtosojë nën sundunin keqësorë të Sulltanit; Ë dashuroj në të parat kohë fitimtare e lirore të Djelmerisë Turke.

O Musulmanë Shqipëtarë, të cilët dreqesuan tundimin lirore; Ë dashuroj në koha e-rresikëshme të çvillimit e luftës e përbotëshme, në e cilla luftë për të parën herë trimerimi ushteriak të Shqipëtarëve të Shqipërisë tok me vëllezërit t'Italisë luftuan në atdheu të gjishëvet, për çestjen e lirisë kundra perëndimit rremtar të lirisë e të demokracisë.

Ëmigruar nga Siçilia Piana dei Greci në Amerikë Petro Skaljoni gjeti kohë për

me gritur tërë energjin e tij n'i vjetri idheal të Atdheut, e me deftuar një e fortë dëshirë e patreguame, hoqi prej dashurisë kombëtare, mburimet e laurimin të kultërës letrare.

Aj meriton lëvedimin të ket shkruar historin të kollonivet Italo-Shqipëtare në gjuhë Shqipe, në gjuha e mesuar me dashuri në tërë kohën te jetimit e tij, e që sot e flete e shkruan me mieshtrësi.

Kjo është e para veprë historike prej ketij soji. Po me vërtetë më përpara kyshën të diturishmen Monografi e të vyerit Gjikat A. Mashit "Origine delle Colonie Albanesi d'Italia" (Fijesa e kollonivet Shqipëtare t'Italisë) shkruar në gjuhë klasike Italiane, e për këtë gje, pak o farë e njohur prej Shqipëtarëve andej nga Adriatiku, të cilët nuk njohejën këtë gjuhë.

Historia e Petro Skaljonit ka nderin të jetë e ree dhe e kohshmes, e bashkuar me mungjimet voglerisht, po naturisht të pamëndëra dhe për ata që në ushtrimi letrarë kanë bërë fushën e punës e tyre për gjith jetimin.

Petro Skaljoni n'Amerikë ka me dashur me punuar për me rrojtur, Petro Skaljoni për dy ca vjet ka qën i zëmërë e i dobët nka shëndeta, edhe me gjith ka shkruajtur historin e tij copa, copa, krye, për krye, edhe dhën në shtypë pasi te ket

mbaruar me shkruar, pa me pasur kohën e kujdesimit të ndreqesimit e të përmbledhesimit sistematik.

Nga ky shkak mungon këtu e ketje ligjja e gatimit në urdheri kronologjikë.

Janë disa mungesa, dhe të lena. Çë me daljen në dami e në e vërteta në mbarimi të veprës.

Me kot kërkohen emera të Italo-Shqipëtarë, të degjuar në historia t'Italisë, si leterat e kanunistë e gjykat të vyer, me kot kërkohen emërat të martiruzuamit, dhe të trimëvet që madhenojën pralezimin epik të rringjalimit t'Italisë, me tërë kurajon e me hekien të karakterit të sojit i tyre i parë Shqipëtar. Janë mungjime që autori në shpejtësimi të shtypit nuk mendë më shpëtuar.

Po mungesa që dot jen të ndreqesuara në një e dytë rrështypie, në këndonjesit, e më tepër prej a tyre të mëmdeut bëjnë një mirëpritje librit, kjo veprë dot kujtonjë e tyre ç'dot et e pa-mundur në shkrimtarët t'ardhemit që të mëndë shkruaën historin e përgjithshme të Shqipërisë, mos me njohur shdrivillimin e çvillimin letrare prej ç'do kollonie Shqipëtare, të cilat kolloni për me shkruar rrësikun të tiranisë Turke; e migruan jashta

shqipërisë, e më tepër n'Itali, në Rumania n'Egjyptë, në Greqi, dhe në tjerë vende të botës, të cilët ndodhen në hatrin e shdrivillimit e të çvillimit të letraturesë.

Në përfundimi libri historikë të P. Skajlonit ka meritin' i pa-kuvenduar të fillesës, e të oportunitetit, po n'aji trëgon një bujari e përmbajtur me mëntime patriotike, e të flakta, që elegjon në shpirti e në fjala të rrefimit historikë.

Për këtë nderim vepra dot jarrenjë me pëlqim në bujarishmi popull e trimërorë të Shqipërisë, në ky çjastë historikë e madheshtor, prej të cillit tërë bota e qyteteruame ka kethjer syt në trashgjimtarët të Skënder-beut, për me gjykuar mendjen e zotimin i tyre, në shpërmblimi politik e madheshtor për me zgjedhur me mëndje më të mëdhat problema, në udisimi të kostitucionës të qeverisë kombëtare mbi themëlimin te urdhurimit e të lirisë e të demogracisë, të pa hilë e të parar-mëndjes në krimi, që pështjel me dritë gjaktare dhe fatzezë flamurin i kuq' o sovjetiste të demogogis moderne.

PROF. JOSEF KADIKAMI

PERHYRJE

Për veprën që na jep sot Zoti Petro Skaljone ndjejmë tërë atë simpati që ndjen zëmëra e ç'do Shqipëtarë për kollonit Arbreshe t'Italisë. Kjo veprë na mush një mungin një nevojë.

Na ep një kujtim me të afrëtë për ata vëllezër tanë të ndar prej nesh prej një det, po të bashkuar dhe kurrë të pandar në zëmerat tona.

Pesë shekuj të gjatë të dy degat e një lastari kanë qënë pa marrëdhënje menjëra jatrën, pa prekje, pa piekje. Themi më tepër për ne të Shqipërisë, të Arbrisë, fort pakë degjonim emërin' e atyre vëllezërve, me pakë akoma venim t'i vizitojmë, ose pothuaj se kurrë i kishim par no një prej tyre që të vijë ne dera e atrit, të shohë vatrën dhe pleqtë. Të dy palët rronin në mosnjohje të njeri jatrë.

S'ka më tepër se gjysmë qintvjeti që njhemi, dhe që dimë se përtej detit kemi vëllezër që flasin, që ndjejnë, që mejtojnë si ne.

Këtë ndjenjë këtë mentim Arbreshët'e Kalabrisë dhe të Siçelisë, kollonitë Shqipëtare të Italisë e kanë ruajtur të pa-tundur. Kanë mbetur besnik ne shpirti e gjyshëvet të tyre. Kam dëgjuar se Arbreshët, pasi dalen nga kisha, burra, gra dhe fëmijë kthehen nga lind dielli-drejt asaj pikë ku ne kujtim të tyre janë vatrën e strëgjshëvet — bien më gjunjë dhe këndojnë një kantike patriotike. Nukë di në jetët t'ime gje më të mallëngjyshme dhe më poetikërisht sentimentale se keta lutje, që është dhe një hov, një klithje e zëmëres drejt një vëndi prej të cilit fati

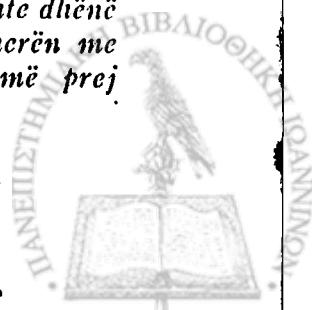
i verbër e ka ç'këputur, po që gjaku nuk e le ta harojnë.

Këtë kujtim të origjinës, këtë lithkë ne besa e atëvet, Arbreshët'e kanë mbajtur të gjallë dhe të fortë: Kanë qënë madhështorë të kujtojnë se janë bijt e Shkëmbënjëvet të Shqipërisë, s'e kanë haruarë që gjaku që i rjeth në rëmbat e tyre është tërë ay gjak që i zjente në krahëror të iroit Kastriot.

Edhe kur një vjershëtor Arbresh heth një notë të fortë kundër Tyrgvet, ajo notë është një mallkim kundër gallnjyevet asiatic që ika grabitur shtëpin dhe e ka ndar nga njerëzija.

Po ky kujtim i origjinës, nukë manifestohetë vetëm me ndjenjën e madhësh-tisë në racat, vetëm me besnikeri në gjuha. Rrefehetë dhe në dashuria e vërtetë që ndyen ç'do Arbresh për Shqipërinë tënë; rrefehetë më tepër akoma në punat të bëra prej Arbreshëvet për të punuar, për të begatuar dhe për të zbukuruar gjuhën dhe leteraturën e strëgjyshevet. Me një fjalë kjo besnikroi në gojëdhanëjet'e pleqevet, lithka dhe dashuria për tokën mëmë, i-mbetet vetëm me manifestime lendore dhe inkonsiente, po deftehetë edhe më tepër akoma në formë intelektuale, më një mënyrë konsiente.

Radhoj i shkrimtarevet Shqipëtarevet të kollonivet n'Itali është mjaft i math. Zoti Petro Skaljone na rrefen disa syresh; më parë tij Stratico-i në (Manuale di Letteratura Albanese), na kishte dhënë një radhua që na mbushte zëmëren me kryelartesi: Përgjithërisht shumë prej

këndonjësve tanë dinë vetëm emerat e Kamarda dhe De Radës, të këtyre dy patriarkeve punetorë të palodhur të gjuhës dhe shëbertorë të famës Shqipëtarë të mbëdhenj — dhe shkruanë jo për qejfin e shkrimit dhe të shtyrë prej instinktit, po duke punuar për të vetëmin qellim t'i japin emër dhe famë Shqipies dhe Shqipërise — veç këtyre dy fytyrave të venerashme, gjejmë dhe një tok të tjerë, të shpirtësuar gjithë prej asaj fryme patriotike, shërbëtorë të gjith asaj ideje. Sà, për shëmbëllë, një prej tyre, Vincenzo Dorsa, autori i librës Ricerche e Pensieri, i cili merr për motto të veprës se ty keto fjalë: *Heurèix ecluis qui èlève un monument à sa Patrie!* (I lumtur aj që i ngreh një monument vendit të tij). Një vjershë e tërë, një roman i vërtetë mbledhur me një fjale të shkurtur, se vendi i lindjes, toka memë, për këtë burrë, është Italia, e bukur dhe e gjere, po aj vend m'at'anë dedit, ajo Shqipëri e vogël dhe e varfër, kujtimii se cilë — kujtim jo i mbajturë i gjallë se i parë, po i ndjerë, se i trashëguar ne gjakun dhe me frymën — kujtim që i Tfaqetë — përpara teyzezës kur shkon, përpara udhësë — kur acën dhe shetit, kujtim që i siell, ç'do ditë Dielli që lind. Dhe përpanesh tfaqetë fytyra e një patrioti, e një njerin me durim që punon vetëm për emerit dhe famën e vellezerveve, nipeveve dhe të gjysheveve.

Me një fjalë të një burri fisnik.

Edhe mejtohem këtë fisnikeri Arbreshët a e fituanë në piekje me kombin neollatin të Italisë, me marrëdhënje me atë qytetërim të bukur dhe të hollë që shkelqen në krye të kohës moderne, se po-dhe kjo është me afër se vërtetës e suallë me vetëhe me qënë se ata që iknë përpara Tyrkut padyshim qënë prej shkalësë me fisnike dhe më aristokrate, ose të pakën me kryelartë dhe me kuximtare.

Këtë fisnikëri, këtë kuxim Arbreshët e rrëfyanë — dhe jam i lumtur të shkruanë këtë — dhe në fushët politike, edhe me ditët tona, jo shumi muaj më parë se nga dita që po shkruanë këto radhë duke mbajturë një vendim edhe kundër qeverisë Italiane, kur qe fjala për lirinë dhe independencën e plotë të Shqipërisë.

“Noblesse oblige”, thotë frenqu; edhe aj që është fisnik vërtet merr barrë të bukurë, po edhe shpesh të rëndë.

Duke kënduar veprën e Zotiit Petro Skaljone këta janë mendimet që i vijnë njeriut; dhe vërtet jemi fatbardhë që kemi në dorë një libër të tillë të vjejtur, të dobishme dhe të bukurë.

Për këtë i jemi mirënjohës autorit.

Zoti Skaljone e di mirë tezën e tij. Duke të se ka pasur durimin dhe dashurinë e mjeshtërisë, se ka dashur edhe aj të ngrehë një monument, për vendin dhe për gjyshët; i njeh mirë ata që kanë rrojtur, shkuar dhe lëvdur përpara tij.

Edhe pandaj këtë veprë të sotme e shohim si një prëmtim për një veprë më të gjerë, më të thellë ku autori të na bëjë të njohim edhe më mirë akoma kohën dhe fytyrat e shkuara të kollonivet Arbreshë.

Këtë prëmtim e gjejmë në mes të ç'do faqeje, dhe veprën më të plotë e presim, kemi të drejtë ta presim prej një kërkonjesi durimtar si Zoti Skaljone.

Nderimi për pleqtë, për të moçmët, për gjyshët dhe stergjyshët është një virtut.

Historia e të shkuarëve është një mesim, një vëzhgim për ne. Kollonitë Shqipëtarë të Italisë që kanë në dispozitë të tyre thesorët e bibliotekaveve dhe të arkivaveve — e kanë për detyrë punën e këtyre shkrimëve.

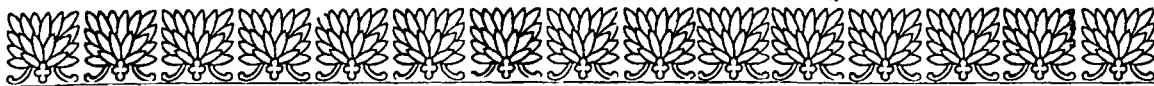
Që tani shohim se një qendrë fort simpatike dhe intelektuale — qendra e monastirit Grottaferrata afër Romës — po merretë me kërkime historike dhe letërrare mi Arbreshët dhe Shqipëtarët. Revista e saj Roma e l'Oriente ka botuar me tepër se një studim me interes dhe rëndësi të vërtetë. Shoqëria e Palermos edhe ajo po bën një punë të lëvdur, dhe është një qendrë e ndritur. Këta të dy burime shpresojmë se do të jen shëmbëlla për krijimin e të tjerëve, për kërkimet dhe studimet historike, literare, glorioste dhe sociologjije të cilëvet presim një lëndë serioze dhe të dobishme, për famën dhe ndërin të Shqipëtarizms.

Noblesse Oblige.

Barcelona, 8 Prill 1921.

LUMO SKENDO
Midhat Frasheri

K R Y E I .

FILLESA

Fillojm, istorin tënë që në kohë të luftavet, te ushtarit trim luan Shqipëtar Gjergj Kastrioti për njohur më tepër për mi emërin Skënder-bëu. Lufta për mbajtur kundra armiqëvët për mon, Sultanëvet të Turqis Muratit II edhe pastaj më vonë, kundra të bjirit Muametit II, cili u hip në thron të Turqis, pas vdekies e t'atit.

Veprat trimërore, e të pa vdekurit Shqipëtar u dëgjuan në për tërë botën. Shumë Princira Kristianë, kur dëgjuan veprat eroike të Princit Shqipëtar kundra Infedelit, i dërguan falënderie bashkë me dhurata, për më këtë shpëtuar Europën dhe Krishterimin, nga invadori barbar Infedel, dhe e thirrnin *Salvator*, i *Krishterimit*.

Njeri prej këtore Princa ishte Alfonso ng'Aragona, Mbret' i Napolit, cilli dërgoi Skënder-beut, me ambasador tepër dhurata, dhe ushqyme për kombin Shqipëtar. Ambasadori i çoi bashkë një letër personale ku i thoshte: Se u kish mbetur i çeditur nga trimeria etjë edhe do të kishite për nder të me pasur për mik, Princin Shqipëtar, cili vërtetë rrëfeu të jete trashgimtari i të famëshmit gjeneral *Maqedhon-Epirot*, *Alexandri e Pirros*.

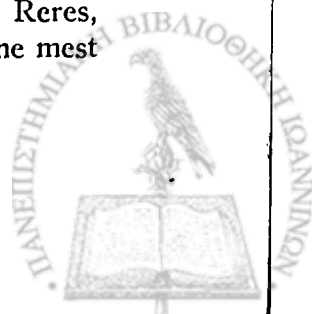
Skënder-bëu ndërroj shumë mirë ambasadorin kaloristë i dërgoj falënderie e se mbetejë tepër i kanaqyr, të kish nderin të ishte miku i një Princi të shpisë Mbretërore t'Aragonës. Nga ky shkak të dy Princirat lidhnë një miqësi të fortë, e

vëllazënore. Shumë herë Mbreti Alfonso ndihmoi Skënder-bëun, me ushqyme për ushtrinë Shqipëtare. Në mest të kohës që përderojë miqësia, në dy Princirat, Mbret Alfonso pati trubulime në viset e Kalabris, me krye-gritje prej popullit.

Nga ky shkak Mbret Alfonso dërgoj e lipi ndihmë prej Skënder-bëut, për me pushuar krye-gritien Princi Shqipëtar me gjithë se ish në luftë, deshi të ndihmojë mikun e i dërgoj ushteri Shqipëtare nën kumandatin Shqipëtar Dimitri Reres, bashkë me të bjite, Vasilin edhe Gjergjin, këta qenë të parët Shqipëtarë që hinë ne tok t'Italis. Dimitri me të bjite edhe ushterin Shqipëtarë, me pushoj, e qetesoj trubullimet e Kalabris.

Mbreti Alfonso ng'Aragona u mbet mjaft i kanaqyr nga methot që përdori Gjenerali Shqipëtar për të pushuar krye-gritien pa prishur shume gjakë. Ju fal nderit e për të nderuar, e bëri governor e Kalabris të poshtme, (1) edhe fali e dhuroi shumë vende nga Vialeti Katanzaro, në këta vise që patin dhurat, Shqipëtarët filluan e gritën disa fshatra, cilët qenë këta. Andali, Karaffa, Karfizzi, Gizzeria, Marçedusa, Pallangorio, San Nikolò dell'Alto, Vena, Zingarone, Arieta, Amato, Kasalnuovo.

Shumë autorë janë me mëntime ndri she, nga ardhia n'Itali te Dimitrit Reres, di sa nga këta autore e kan vune ne mest te kohes 1416-1450 (2).

Shënim

(1) Marrjëm e i japjëm për të liçitur këndonjësfevet, një pustull (dokumentë) e vjetër gjëndur në saloni mbretëror të Qytetit Napoli, ky pustull ishte në gjuhë latine.

“Alfonso për hir-in të Zotit, Mbret

shëbërtirën e huajtur kurorës jone mbretërore.

“Konsideruar se me madhesi, mëndësi ka përduruar shërbimet ushteriak, si Kapedan të tre kolonivet Shqipëtare, nën shërbim tënë dhe me prishje kjaku, për

GJERGJ KASTRIOTA SKENDER-BEU
Mbret' i Shqiperise 1404-1467

t'Arqonesëvet, të Siçilivet, të Gjerësalemit, të Valenzës dhe të Ungeresëvet, e tjetër.

“Bujari ushtar Demetrio Reres, Kapedan trim t'Epilotëvet, i dashuri jinë besnik, ju ka dhën prej Mbretëris jonë lirishtë për herë, për me ju njohur ndihmetarëvet mikë, nën-heqesit, pjesdarketarëvet, dhe tërë njerëzit, mirë bënesit, për

me fituar tërë Provincën e Kalabris të Poshtme, si kur do herë dhe në tjer raste, qe i kadishme dhe bashkë i gatuar me bijtë tatë Vasilin, e Gjergjn, cili tani mbetet në mbretëria jonë të Siçilis andej nga Fari, nën shërbimin tënë si Kapedan t'Epilotëvet sundimetarë tanë, cilët jan për ndihmën të thënës mbretëri, prej Gallivet invadorë, për njohjen e këtyre, dhe për të vjetrën tënte Bujari cila merr files

prej të Shkëlquemes familje Kastriota prej Princëve të Epirotë, kemi qëndruar për me ju zgjedhur, e me u kriuar, dhe emëruar, ai i hejshmi ushtar Demetrio Reres, Governor mbretëror joni të ethënies Provincë jonë e Kalabris e Poshtme, si me vërtutin të pelqimin të përpashme pustull mbretërore jonë, zgjedhëm, dhe kriojëm, dhe emërojëm përdhënien e parë tënë, Governor Mbretëror të e thënës Provincë të Kalabris e Poshtme, me të drejtat, lypje, parime, madhëni, autoritet, pushtet, falje privilegje, fitime, si edhe në të tëra të ardhme në ç'fare do soje që ingasjën për drejtësi e të thënës zyrë, të barrës Governore.

“Për këtë gje urdhurojmë tërë zyrtarëve të medhënjë, e më të vergijl, të përpashmë, s'edhe më t'ardhurit, s'edhe për të tjer besniktarë; e pushtimetarë, po sa me qit të përpashmen pustull mbretërore.

“Me tundur nga ndo një vadge o vonim, për të dhënenë dorë, me të zakonshmet besimitarë, të pushtimit e të thënës zyrë, për me zën barren tënë për Governor, mbretëror, t' e thënies Provincë, e me ndëruar e me njohur si neve Governor Mbretërore jinë, dhe tue me shkue dhe për me ngrijtur në ç' do sojë të përkrahshme në tërë urdhrimet, rrushtimin

urdhuror, kuit ti ngasnjë ta gënjë pa me vërtur, e pa me vatur kuntra, nën fajin të hidhimit të mbretëris jonë.

“Dhenë në Gaeta me i të Shtatorit 1448.

“*Une Mbret Alfonso*”.

Më poshtë.

“Për urdhreimin e të për ndersheqmin Mbret Alfonso, Don Tommaso Girafalko, i madhi Sekretar.

“E ka qjën e hequr e përparshma kopie të pustullus mbretërore, në regjishtri të përkuidesivët të për nderqmin Mbret Alfonso, ndodhur në sala mbretërore të kë tijë Qyteti Napoli, me të cilen, u përkundrua, e ujdishme etj.

“Unë Dottor Don Giorgio Reres, kam pasur ka i thëni notar kopie originale e përparshmen kuitimtare.

“I nënshkruari.

“*Une Dottor Don Gjergj Reres*”.

(2) Pas kërkimëve tona, dhe Zotimin e pustullës siprë shënuar, data me vërtetë e te shkuarit në Itali të gjeneralit Shqipëtar Demetrio Reres, dotë j'etë në, koha ç'vete, në 1440-1450. Dhe jo në kohën 1416, përse në ajo kohë Skënder-bëu, ishte i vogël, dhe Skllëv i Sultanit.

K R Y E II.

SKËNDER-BËU N'ITALI

Në një 1461, Ferdinandi Mbret i ri i Mbretërisë dy Sicilivët, cili u kish hipur në thron, pas vdekjes të mikut të Shqipëris Mbret Alfonso ng'Aragona, vdekje ardhur në 1458. Ferdinandi që kur hipi në thron, ju filluan trubulime në tërë mbretërinë, e pastaj më vonë më teprë, përse Princi Giovanni nga Taranto, ju grijt kuntra tue me bashkuar me Francesin Karlo d'Angio, për me erësuar poshtë. Mbret Ferdinandi duk shkuar rrezikun që ndodhej, u kishillua me Shejtesin etje Papan, cili ish Pio II, Papa e kishilloi, për te lipur ndihme Skënder-beut, cili kishë që në miku i math t'atit. Mbret Ferdi-

nando mori keshillat e të Shejtit At, edhe shpëto dërgoi Ambasador në Skënder-bëu, tue me ju lutur për me ndihmuar në ky rrezik të madh që ndodhenjë, dhe tue ju mëntuar miqesin e vjetërë.

Muamet II pas një luftë të rreptë që kishë pasur me trimin luan Shqipëtar pati humbur shumë ushteri, e nga ky shkak lipi pushimin e luftës tue me dhënë besën për një mot mos me luftuar. Skënder-bëu, kur arrun Ambasadorët e Mbret Ferdinandit ndodhej në marëveshie me Sultenin Muametin II, e kur digjoj e kuptoj rrezikun që ndodhej i biri i mi-

kut, akseptoј pushimin e luftës tue me dhënë besën për një mot. Ky shkrim u nënshkrua me 22 të Qershorit nj 1461.

Kur Skënder-bëu, ujdisi e vuri tërë në vent la Qiverimin në dorë të nuses e tij bashkë me Bujarin Lek Dukaginin. Skënder-bëu u nis me ushteri Shqipëtare për të ndihmuar personalisht Mbret Ferdinandin në Itali.

dhe shtrëngoi këtë për të shkuar nga Qyteti Barleta e prej fortezes *Roka di Trani*, e nga shume të tjera vise, Po te ardhur lajme nga Shqiperia. Skënder-bëut, se Muameti II, kishte çare besen, trimi mentoi për me shkuar në Shqipëri, mos me humbasur atdhen. Po Mbret Ferdinandi nuk ella per me shkoje pa nderuar, ashtu porositi shume festa për të nderuar

PAPA CLEMENTE XII.

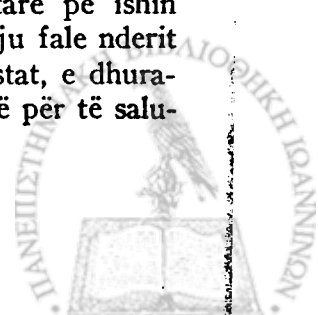
Prej fisi Shqiptar

Skënder-bëu me ushterin Shqipëtare zbriti në Qyteti Brindisi tek' u bashkua me ushterin e Ferdinandit. Ushteria Francese-ish urdhuruar nga gjenerali i degjuar Konte Piççinino, cili përderojë mjeshteri të madhe dhe kërkujë me intriga për me gënjer Princin Shqiptar, po Skënder-bëu, nuk ish ajnjeri për të gënjer se në pune e luftes ish me izoti se Piççinini.

Skënder-bëu luftoi trimerisht edhe fitoi shume lufta kuntra Kontit Piççinino,

trimin Shqipëtar, e idha për dhuratë edhe e veshi me Dukatin të Sh. Pietro Galatina.

Po ushteria Shqipëtare mbet, në Napoli nën urdherimin e një gjenerali qe i thoshënë Basta, edhe bashk u mbet një nip të Skënder-bëut për emer Ghjni Stresio, kjo ushteri pas pushimin i luftëvet, u bashkua me tjetret shqipëtare pë ish in n'Itali. Skënder-bëu pas që ju fale nderit Mbretit Ferdinandit për festat, e dhuratat, qe i fali, shkoi në Romë për të salu-

tuar Shejtësin e krye Fese Katolike. Në Rome Shejtësia e tje Papa Pio II, priti me ndërime mbretërore, Princin ushtar shqipëtar, e levduar për trimërin e ndëfuar në tërë luftat, edhe e thirri e emëroi *Kampioni i Fesë Kristiane*.

Skënder-bëu mbet dy muajë në Romë e pastaj shkoi në Shqipëri tek u gjeti Sultan Muametin që kishë prishur Besën.

Po luani shqipëtar me shpejtësi organizoi ushterin, edhe luftoi armikun tue me pasur me ate fitime të mbëdha. Po në 1467 tue dashur për me organizuar një ushteri të shëndoshme për të dhënë funt luftës, për liruar për mon Shqipërin nga armiku, Thirri ne Lesh tërë parësin e Shqipëtarëve për të mbajtur kuvënt për me bisiduar çestijen. Po fati i keq i Shqipëris, nuke la trimin për të mbushur detyrën e tje, përse u sumur keq drej në

ajo kokë e nivoshme, trimi u mëntua në ora e fundit se vdekja e tje ishte humbia e atdheut, e me përpara se me vdekur thirri paresin rrotul edhe i rrekomandoi bashkim në donin të mirën e atdheut trimi tue mentuar njerë ne-ora e fundit mëmëdheun, fali shpirtin Perendise me 17 te Kollozekut 1467.

Vdekia e luanit shqipëtar qe humbia e liris te Shqipërisë, për se aj bashkimi që teprë i rakomanduar prej trimit nuke e paten, se grindja, ambizia griste shpirtërat e tyre, për kush të ish kumandari.

Humbia e Atit qe zia për tere shqipëri-ne. Shtu thirri me zërë i këputur nga dhima i nderçmi Lek Dukagini, kur shekoi se trimi dha shpirtin.

Jeta na u err prej ne

Skënder-bëu s'është më.

K R Y E I I I .

GHJNI KASTRIOTI

Pas vdekjes e Skënderbeut: Hipi në tronë të Shqipërisë i biri Ghjni Kastrioti, Ndhimuar nga Princi i Shqipëris të poshtëme Arianiti Komneno, cili ish ati i mëmës Ghjnit.

Turqit kur dëgjuanë vdekjën e Skënderbeut, muartin më teprë kurajo, e mëntuan se ardhi koha duke me marrë inatin. Si filuan një ushteri të madhe nën urdherimin e Vezirit Yussuf Pasha, invadhoj prapë Shqipërinë.

Princi Shqipëtar Ghjn Kastrioti, luftoi trimërisht per 12 vjet kundra armikut, po më 1480 ngiau një përçarje në meste Shqipëtarëve, me ardhien e vdekjes e gyshtit të Ghjnit, Princi Arianite Komneno i Himares.

Himariotet pas vdekjes të Princit tyre nuku deshnin të bashkoneshin me vellezërit të Shqipërisë të sipërme. E për këto shkate, thirne kuvënt në mes të tyre e në kuvënt qenë shumë përçarje kudra Shkodranëve, dhe të tjerëve Shqipëtarë të Shqipëris' e sipërme. Në këtë kuvënt sollogjuant prishien e bashkimit (I).

Ajy kuvënt qe humbja e Shqipëris, jo vetëm sollogjuan me mos ndihmuar më në luftë vellezërit e tyre, po edhe i shkruajtën armikut, kumandarit Turk Yussuf Pashës, duk'e i thënë në ajy i lë të lirë në Qytetet, e viset e tyre, ata mbe-teshin pa me luftuar. Viziri Yussuf Pasha, kur mori vesh përçarjen e Shqipëtarëve, u kënaq e u gëzua tepër shumë, se kuy shkak jepte rastin nër me fituar luftën.

Edhe jo vetëm se i leshoj ato gjera qe ata i lipen, po edhe më teprë, për tue me kënaqur e gënjer më mirë, e ashtu bën traktatin, e i idhane besën.

Yussuf pasha mblodhi tërë ushtërin Turke edhe e shpuri tërë kundra ushteris e Ghjn Kastriotit. Ghjni luftoi; trimërisht bashkë me ushterin po ishën shum pak edhe armiku kishte një ushteri të madhe.

Parësia e Shqipëris e sipërme kur shekuan se vellezërit e Shqipëris'e poshtëme, ilanë në dorë të armikut, kupetuan se ardhi ora e fundit të humbjes e Shqipë-

ris, 'e mbaitin një mbledhie në kryesin e Princit Ghjn Kastriotit për tue me kishilluar. Në mbledien kishën marrë pjesë këta kapedanë, cilet ishën mbetur besnik. Vëllezërit Kola e Marko Shini, Elia Malosi, Marko Madhia, cili ish'i zot i 50 çiflike ne Musaqe, Gjergj Mirespia, Zakaria Groppa, Paolo Manes, Elia Mallisi, e Ghjni Dara, e shum të tjerë. Në këshil sollogjnan për të lipur ndihmë Republikës Veneciane, për tju dërguar disa anie, tue me shkuar në Itali, për me shpëtuar nga skllavëria.

Republika Veneciane, kërkimet e Shqipëtarëve i mori me pelqim e dashuri edhe i dergoi miaft anie, për me ngarkuar, po nga shkakë se në Adriatik, nga limanet e Shqipërisë ishte flota Turke, aniet Veneciane nuku afruan në limani i Antivarit e shkuan ne limani Shkiavoni, qe kish per emër Pastroviç, cili ish nën sundimin te Qeveris Veneciane. Kur Ghjni Kastrioti mori lajmen se aniet nukë mundë të afronëshin në limanet e Shqipëris' kupëtuan se ishën në rezik të math. Po Shqipëtarët nuk kishën frikë e mëntuan

për me vatur në ajy, liman'i Pastroviçit Ashtu u përblohdhën tërë se bashku për të me marrë me yrysh armikun. Një natë mjegullore dhe e erëshme cila udihmontë pllanin e Shqipëtarëve, këta u bashkuan tërë për se bashku, edhe foshnjat, plakat, edhe grat, i vunë në mes e tyre, trimat rotul tyre (2).

Kështu tërë bashkë me marë një yrysh si luane shtynin armikun. Turqit të cilit flinin nuk kupëtuan ç'u kish ngjare, dhe nga shkak i erësirës nuk shkojnë Shqipëtarët, si dhe nga frika dhe nga mos kupëtimi luftonëshin në mes të tyre ku bë një trubëllim i math. Shqipëtarët muartin çastin e ikën me shepjësi duk e shkuar Malesinë edhe kur erdhi dita ishën shume larg nga armiku, e pas shume të pa pritme arrinë në Pastroviç: Po kur shkuan radhimin e njerëzisë shkuan se shumë u kishën humbur në udhëtim. Aniet Veneciane ishin tërë në liman tue me pritur Shqipëtarët. Kështu u ngarkuan mi aniet, e Ghjni urdheroi për të marë udhën e Siçilis.

Shenim

(1) Historia e Ghjn Kastriotit qe botuar nga Girolamo De Rada në e para gazete Shqipe (La Bandiera dell'Albania) Flamuri i Shqiperis. Girolamo De Rada dorëshkrimin e gjeti në shpia e Shqipëtarit, Zotit Flaminio Toççi cili ishte prej katundit Sh. Kosmo Albanese

(Kalabri). Dorëshkrimi thotë, se Himariotët në atë kohë kupëtonëshin për Shqipëtarët e Juges.

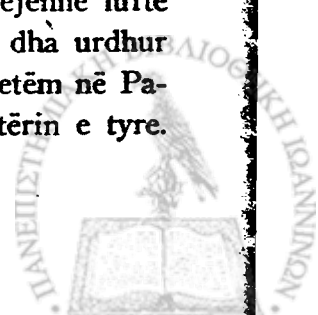
(2) Dorëshkrimi i Zotit Toççi thot se edhe shumë gra Shqipëtare ishën të armatosura edhe luftonin bashkë me burrat.

K R Y E I V .

FERRANTI NG'ARAGONA, EDHE SHQIPETARET

Në Mbretëria e dy Siçilivet, Mbretëroj, Mbret Ferranti ng'Aragona, pse Mbret Ferdinand kishte vdekur. Ferranti rrojë në Qyteti Palermo. Ghjni Kastrioti u kishillua me parësinë, për me shkuar në limani të ati Qyteti. Kur arrun në limani Shqipëtarët lajmeruan ardhien e tyre, e

tue me lipur ndihmë. Po kur Mbret Ferranti njeri frikaman edhe i poshter, nga frika se Turqit mundë tu bejenne lufte në ajy ndihmoj Shqipetaret, dha urdhur mos hynë në Qyteti, po jo vetëm në Palermo po dhe në tërë Mbretërin e tyre.

Donika nusia e Skender-beut, Mbretresha e Shqiperise

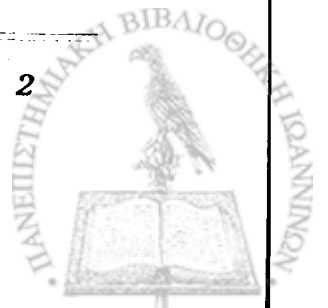
(Donika Golemi-Komnene Thopia)

Per me qene Mbretresha t'Epirit urtesia te burri
Me hjen hejnishte qe Perendis Jovit pelqente

Aqe e dashur je nga burri jiti, sa fama qe meriton
Aqe sa qe Deidamia (1) per burrin i saj.

(1) Deidamia e bija e Likomedit mbretit Shiroit ne Eto'i, qe ne dashuri te forte me Akilin, prej te ciles dashuri u lint Pirrua I.

Shqipëtarët ju lutnë të kish kujdes nga ndodhia a keqe të tyre, po Ferranti qe i shurdhur nga lutjet e Shqipëtarëve. Vehtëm judha mjaftë ushqime e i urdhuroj me shkuar.

Shqipëtarët u helmuan dhe u desh-preruan teprë nga fati i keq qi përdoj. Ë prapë muartin detin më deshperim të math. Pas shumë dit aniet arinë afrë Qytetit Napoli, e kur Shqipëtarët shkuan prapë dhe, Ghjni Kastrioti thirri tërë paresin në anie të tii për të shkuar të dalë nga reziku. Në mbledhia solliguan për të marë dhe edhe të ishën të shtren-guar me marë me palle në dorë.

Po nën-Mbreti cili kish marë urdhe-rimin nga Palermo të mos lërë të hyne Shqipëtarët. Shqipëtarët Kishin afruar në skele të Qytetit Salerno per me dalë jashtë, Po nën-Mbreti me ushteri i shtrëngoj mos me hynë brënda Qytetit Salerno. Shqipëtarët, e të deshperuar shkuan për në Napoli, populi i Napolit cili simbahizoj shumë Shqipëtarët, e mori vesh urdherimin e poshtër të nen-mbretit u ngrit kundra, e priti aniet e shqipëtarëve në skelë të Qytetit.

Kur aniet u afruan populi thirri rrofshin Shqipëtarët dhe me entuziasmë të madhë Shqipëtarët hyrën brënda ne Qytetin Napoli festuar shumë nga populi mirënjontës.

Nën-mbreti pati të bëjë voluntetin e popullit edhe për konak ju dha një fortës me emerin Kastel Nuovo ku për të parën herë atje u prëhne trupin pas shumë trazimesh.

Pas siç mbetën pak kohë Ghjini Kastrioti la qevërimin e Shqipëtarëve në dorë të Mark Shini, e shkoj me paresinë në Romë e cila parësi përbëheshë prej këta: Gjergj. Mirespia, Zaharia

Groppa, Paolo Manes, Ellia Mallisi, e Ghjni Dara, edhe të tjerë luftetarë.

Si arinë në Romë, Ghjni Kastrioti vate i ra në gjunjë Shejtënis cili ishte Paolo II. Duke thene dy gjera:

“Une që ri përpara tëjë jam një burre
“cili për 12 vjetë kam luftuar kundër
“Turkut si në kohët e shkuara, kishën
“luftuar gjyshi dhe Ati im Skënderbeu,
“edhe të vëllezerit e ti, të cilit vdikjën
“të farmakosur, për fenë të Krishtit.
“Tashi që na ardhni me pak gjake pasja
“e fuqia shtypur nga armiku i Kristia-
“nëvet, vijmë për të kërkuar konak në
“Kristianët. Po Mbret Ferranti nga-
“Aragona nuku u kujdes farë si njeri,
“për na ndihmuar se kishte detyrë, e
“neve jemi aqe të perplasur nga lufta sa
“skemi fytyrë njeriu dhe nga valet e
“detit Jone”.

Shejtënia e ti Papa Paolo II, kur digjoi vojtjet e popullit Shqipëtar, shumë u helmua. Ë tue me forcuar me thënë fjalë të mira i kishilloj tue me shkuarnë Napoli për me ba në zëmër popullin, se ajy donte te përkuideset e të përdëronjë të tërë fuqine e ti për te ju ndihmuar popullit Shqipëtar. Ghjni i karaqur me paresin shkoi prapë në Napoli.

Papa Paolo II i shkruati Mbretit Francës, dhe Imperatorit Spanjës, për të kishelluar Ferrantin ng'Aragona për të dhënë ndihmën të nivoshme Shqipëtarëve, e tue më veshur Ghjn Kastriotin me Dukatin të Sh. Petro Galatina, cilin e kishe pasur dhurat Ati i ti Skënderbeu. Mbret Ferranti pa kënaqesi e volëntet, po i shtrënguar prej Papës e nga Princët Kristiane, ndihmoj Shqipëtarët, dhe tue me dhën Ghjn Kastriotin fortesën Kastel Nuovo, edhe Dukatin te Sh. Petro Galatina.

K R Y E V.

THEMELIM' I KOLLONIVET.

Ghjini Kastrioti si mori pushtim' e Castello Nuovo cili kastel vetëm emërin kish iri, e pastaj ishte një fortëse shumë e vjetër edhe e prishur. Ghini ndreqi, e ngriti kastellin dhe qiti kater pirge, (torrë) Edhe nga pirget vuri shenjat e shtëpise Kastrioti. Brenda ne kastel ngriti dhe një kishë, ne e cila u varos pas vdekjes. (1)

Mbreti Ferranti ng'Aragona, nga frika e këtire trimëve luftëtarë, nukë desh me lënë Shqipëtarët për me rojtur bashkë, mos këta një ditë munt të bëreshin të fortë, e munt me rezuar atë nga throni. E për këtë gie urdhëroj, e shtrengoj Shqipëtarët, për me i përdar me shumë vise të mbretërisë.

Ashtu miaft' Shqipëtarë shkuan në sicili, cilet themëluan këta katunde.

Gjergj Mirespia me shoket e ti themëltoj, Palazzon Adriano. Paolo Manes me të tjerë shoke themëluan, Mezzojuso. (2) Dispoti Cernoviç, me te tjerë themëltoj, Sh. Angelo Muxuro, Ilija Malisi, Petro Pravata, Petro Kuçia, e Musaqia, themëluan Piana dei Greci, e prej ketire me vonë qe themëluar fshati i Sh. Kristina Gela. (3) Katundi Kontesa Entelina kishte qënë i themëluar që më parë nga ushteria e Skënderbëut që kish mbetur nën urdherin e gjenerallit Basta. bashkë me gjenerallin Ghjini Stresio i nipi i Skënderbëut.

Ghjini Kastrioti me shumicën e Shqipëtarëve që u mbet, u perda ne Napoli në Kosenze, ne Kalabri, edhe në Puglie. (Pulje).

Istoriani Zoti Tajani, i cili shkroi një histori mbi Shqipëtarët, shkruan e thotë se themëlimi i kollonivet të Shqipëtarëve, ardhë në kohën e vitevet që më 1467-1471.

Kënë keta: Sh. Elena, Kroce di Mi-

gliano, (Miljano) e kolle del Lauro në Molise, Sh. Demetrio Korone, Maqia, Vakarizzo Albanese, Sh. Kosmo Albanese, Sh. Gjorgjo, e Spezzano Albanese. Në 1473-1474, qenë themëluar fshatrat, Faggiano, Martinjano, Monteposano, Roka Forzata, Sh. Gjorgjo përposh Taranto, Sh. Martino, Sh. Marzano, Sternazia e Zollino ne dhe d'Otranto, Kaselvequio, Kaselnuovo, Panni, Greçi, Sh. Paolo, në Kapitanata.

Në 1476-1478 u themëluan, Lungro, Firmo, Akuaformosa, Kastoreggio, Kavallerizo, Cerzeto, Civita, Falkonara, Frashineto, Perçile, Sh. Basilio, Sh. Benedetto Ullano, Sh. Katerina, Sh. Giakamo Albanese, Sh. Lorenzo, Sh. Martino, Sh. Sofia d'Épiro, Serra di Leo, Marsi, Cervikati, Farneta, Mongrasano. Platani, Rota Greka.

Më 1534 Shqipëtarët e Koronit në More, si ra Qyteti i tyre në dorë të armikut, Lipën ndihmë e nenmbretit të Napolit, Don Petro de Toledo, i cili i ndihmtoj duke me dërguar 200 anie të cilat shkuan në limanet të Shqipërisë për me ndihmuar e marrë Shqipëtarët të cilët i ngarkuan në aniet dhe i shpune në Itali.

Disa prej këtire Shqipëtarëve vanë e u bashkuan me vëllezërit të tyre e kollonirevet, të Barrile, Maskite, Sh. Kostantino Albanese, Sh. Paolo Albanese, Brindisi della Montaja ne Provinca Basilikata, e ne Farneta ne Provinca te Kosenza.

Më 1680 emigruan dhe të tjerë Shqipëtarë, të cilët themëluan dhe këto kollonira. Ururi, Portokanone, Kampo Marino, Monteçilfone, ne Provinca e Kampobasso e Kieti në Provincë të Puglia. (Pulja).

Më 1744 dukë me mbretëruar në Na-

poli Karlo III, prej familjes mbretaro re të Borbone. Dhe të tjerë Shqipëtare emigruan kryesuar prej tre Prifterinj të cilët patin dhurat vendin Villa Badessa, cili ishte propietet të Dukevet Farnesi di Parma. E atje themeluan fshatin Vil-

la Badessa. Emigrasiona e fundit të Shqipëtarëve që në kohë që mbretëronte mbret Ferdinandi IV, këta Shqipëtare vanë e qëndruan në Brindisi e në nisja Lipari. (4)

SHËNIME.

(1) Në kishë të Kastel Nuovo, ndodhet edhe sot i bukuri monëment të Princit Shqipëtar Ghjini Kastriotit, prej mermëri, rrotulluar prej katër kollona prej guri të hole, edhe me pesë llamba që ndizen gjithë monë. Mbi murin shëkonet piktyra me fytren e ti. Kyçin e kishës e mban nje Prift Shqipëtar nga Fea Orthodoxe cili ron në Qyteti Napoli.

(2) Në një librë i botuar prej Arçipriftit at Onofrio Bukola, në Palermo ne 1909, mbi kollonin Shqipëtare te Kautundit Mezzojuso, thotë se që themeluar prej vëllezërvet Gjergj dhe Vasili Reres, të bijet' e të parit Gjeneral Shqipëtar Demetrio Reres, te cilet shkuan në Siqili më 1448-49 pas që Ati i tyre Dimitri që i emëruar Governor i Kalabris të poshtëme, nka Mbret Alfonso ng'Aragona.

Marriëm dhe prej librës te At Bukola, për vertëtimin a qendrimin e Shqipëtarëve, per me thimuluar kollonit, dy diploma, të përhapëra për më ndihmuar Shqipëtarët, prej Mbretëvevet Alfonso d'Aragona, e Giovanni I i Kastilja. Zedhenie dhën në ditat 8 e 18 Tetorit 1467.

"Neve Gjovanni për hir-in te Zotit "Mbret t'Aragesëvevet, te Siçilis, e te "Xhjerësalemmit, e të Valenzes.

"Me letra e të Shkëlqjemit Mbret jonë "Ferdinandi i Napolit, nipi jinë kenë "neve rakomanduar, Nikola Bidera La-"skari, dhe. Kostantino Masaraqia Ka-

"striota, Princira t'Epirit e të Shqipëris, Kapedan trima kuntra Turqevet "prej një gjaku me Gjergjin Masaraqia "Kastriota Skënderbeu, dhe bashke me "tyre ushtarë, pak vjete përpara ardhur "prej Shqiperie.

"Shumë teprë u përderuan për me "mprojtur Mbretërin tone te Siçilis "s'edhe tërë Mbretërin e Napolit, kuntra "hiries në token jone te Gallevet e të "Angioinëvevet.

"Tashi që Shqipëria dhe Epiri që in-"vadhuar prej Turqevet, të thënit Ni-"kolla e Kostantino kan ardhur në Mbretëria jonë me dy sa kolonira, te ku "mëntohen për me të rrojtur.

"Për këtë gje ne' të shikurtë se kanë "drejtësi, miresi, urtesi, dhe trimeri, dhe "janë të Fese Katolike, dhe me konsi-"deruar të madhen Bujri e tyre, etj.

"Dhën në Baçelona me 8 Tetorit 1467.

"Ne' Gjovanni, për hir-in të Zotit "Mbret t'Aragesëvevet, të Siçilis, Xhje-"rësalemmit, e të Valenzës.

"Me anë të Shkëlqesisë e ty Mbret "Ferdinandi i Napolit, nipi jione, në "neve kenë rakomanduar Petro Ema-"nuele de Pravata, Zakaria Kroppa, Pe-"tro Kuççia, e Paolo Manisi, Bujarë "Epirot Shqipëtare, Kapedan trima kun-"tra Turqëvet, e prej nje gjaku me të "dritësuarin e të pa mundurin Kapedan "trimë Gjergjin Kastriota Skender-beu. "Prince i Epirit e të Shqipëris, s'edhe "për se bashkë ndodhen dhe tjerë Bu-

“jare Shqipëtarë, cillet kan ardhur e kan
“shkuar në Mbretëria jonë të Sicilis,
“bashkë me tjerë kollonira me të cillat
“a tje dot mbeten.

“Për këtë gje neve të shikurtë se janë
“te Fese Katolike, dhe njersh me dre-

“thëna Mbretëri jonë, janë të lirë për
“tërë pagesat, rëndesi, voshni, të sotmet
“dhe të ardhëmet, si edhe për tërë rrojtje
“e tyre, shpeshejal të thënit Pravata
“Groppa.

“Kuççia e Manisi, s'edhe shumë të

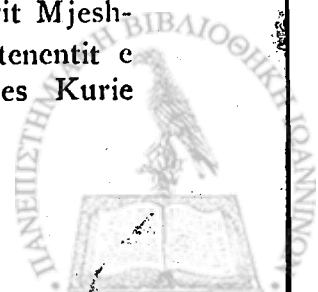
Shqipëtare prej katundit Vakarizzo-Albanese Kalabri

“jtësi, mirësi, urtesi, trimeri, në tue
“përnjohur varferin e tyre për se tërë
“pasurin e tyre e kanë lënë në duartë
“e Turqëve të keqë.

“Pa marrë Mëndimin e këshillit
“Mbretëror, Urdhurojem e solugjoem
“se tër Bujarët Epirot Shqipëtare, ar-
“dhur për miresi për me shtrehë në e

“tjerë që dëftojën Bujarin e tyre.

“Urdhurojem për këtë qëlimë tërë
“Zyrtarët, të Mbretëris jonë si të me-
“dhenjë edhe me të vegjël, për të sotmit
“edhe për të ardhurite që dot jenë për
“gjithë kohën, shpeshial Bujarit Mjesh-
“tre i Gjikatës, s'edhe Luogotenentit e
“tje, Gjikatëve e te Madhies Kurie

“Mbretërorë, edhe Mjeshtereve Razonal, Avokatëvet, Prokuraturëvet fiskale, Xheneralit Arketar e dhe të Grejtë-sohet për prevelegjet tona Mbretërorë, “që të jaipiëm, për me mbar mirë, e tue “me përknjohur, të lirishtë të për thënë Epirote Shqipëtare, që rrojën në “Mbretëria jonë për se bashkë me familjet tyre, cillët janë shkruar në Zyra “e të thënës Gjikatorë, të pasuris Mbretërore jonë, dhe të i bujën gostitie, e “me kuitua për heqjen, prej të gjithëvet “pagesavet edhe rëndimëvet, për tërë “motin e rrojties tyre, për me grejtur “prej varferis e tyre, dhe nga të tjera “fatzeza, e duam dhe urdhurojëm të “mos me vatur kuntra nënë fajin të “idhunimit e Mbretëris jonë.

“Dhën në Barçelona me 18 Tetorit 1467”.

Shtu pas kërkimëvet e Atë Buëola, Mezzojuso qe the mëluar me 1449 e jo si thone te tjere autore, cilet e vune ne kohen 1488-1501.

(3) Këto kollonira siprë të shënuara, qenë themëluar në kohë që vetë më 1481-1488 e ne gjithë ajo kohe qene thime-luar katundet Sh. Mikele, dhe Bronte. e Biankavilla, ne Provinca te Katania.

Albanofili Komendatori E. Portal, shkruan nje biografi mbi katundin Biankavilla, cili ishte edhe katundi i lindjes e ti. Pas kerkimevet qe buri nxori në dritë se Biankavilla qe themeluar prej komandarit Shqipetar Cesare Masi me shoket e ti ne 1488.

(4) Në emigraciona e fundit shumë tjerë Shqipëtarë vanë e qendruan në nisitë Malta, e Lipari.

KRYE VI.

LISI GENEOLIGIK I FAMILIES KASTRIOTA.

Familja Kastriota filon që me shekulin XIV me kryeparë, Kostantino pern-johur më mirë mbi emërin Masareqio, cili pati dy bij, Gjergjn, e Bernardin.

Nga Gjergj u lintë Ghjni, prej Ghjnit martuar me Vojsavën, bijë te nj Zotëni prej Tribali, u lintën, Reposhio, Stanisi, Kostantini, e Gjergj për thënë Skënder-beu. Edhe vashat, Maria, Gjela, Angelina, Vilaika, e Mamiza.

Nga Gjergj Kastriota Skënder-beu, martuar me Princesen Donika e bija e te fuqishmit Prince Arianite Golemi Kommeno Thopia, u lintën, Ghjni, dhe vajza Vojsava.

Nga Ghjni i martuar me një prej të bijat e Lazzaro Brankovitz. U lintë, Ferrante, Gjergj, e Kostantino, cili qe Piskop d'Isernia. Vashat, Elena, e Maria.

Nga Ferranti Markese te Civita Sh.

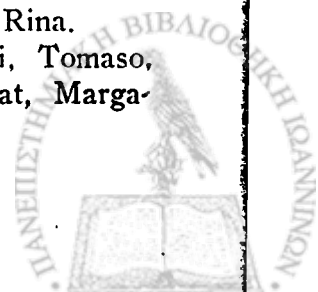
Angelo, martuar me një pe të bijat e Bonifacio Acquaviva Duka di Nardo, u lintën. Akile, Federiko, Porzia, Alfonso, Ferranti, Cesare, Paolo, Ghjni Markese nga Kastiljone, Kumandanti i fortëcavet të kastellëvet të Qytetit Bari, e Governor i ushterisë të asajë Provincë. Vasha, Giovanna, Andronika, Irene, cila u martua me Princin Italian Don Pietro Antonino Sanseverino Principe di Bisinjano. Kio martesë qe një ndihme e madhe për Shqipëtarët përse Princi ish fort'i pasur.

Nga Akile, u lintë Pirro, e Kostantini.

Nga Pirro ne 1659 u lintë, Antonio, Filipo, edhe vajza Beatrice.

Nga Antonio u lintë, Akile, Kostantino, Gjergj, edhe nje vajzë Rina.

Nga Akile u lintë, Ghjni, Tomaso, Antonio, Ipolito, edhe vashat, Marga-

rita, Viktoria, Giulja, Doniken, Teresa, Ngjelen.

Nga Antonio, u lintne, Akile, Gjergj, Angelo, e vashat, Anna, Viktoria, dhe Elena.

Nga Gjergj më 1706 u lintnë, Ferranti, Antonio, Pirro, dhe vashat Anna, Gjovana, Maria Rosa, Kamilla, e më vonë pastaj më 1724, u lintne, Maria, cila me 1749 vate nuse me Princin Spanjol Don Gjovani d'Aladro. Nga qio martesë ne 1751 u lintne tjetre Don Gjovani, e pastaj nga ky më vonë më 1845 u lintnë i Shkelqieri Princë Don Gjovani d'Aladro Kastriota cili mjaft punoj e dritësoi çështjen e Shqipërisë.

Nga Ferranti u lintnë Filipo, Antonio, e Gjergj, dhe vashat, Françeska, e Maria Luisa.

Nga Antonio, u lintnë, Gjovani, e vashat Elena, Maria Rosa, e Maria.

E më në funt nga Gjovani, u lintnë, Manuele, e Françesko. Dhe gjer ketu jepë funt Lisi geonologik e degës mashkulore të familjes Kastriota.

(1) Mburimet geonologike të familjës Kastriota i kam marre, prej Kërkimevet e Prof. Giuseppe Squirò, dhe Antonio Skura.

KRYE VII.

REGIMENTA MBRETËRORE MAQËDHON (1)

Historia e Mbretërisë Napolit është miaft' e mbushur me veprat trimëre të ushterisë Shqipëtare. E para ushteri që filuar në shekulli XV më Regimentin t' emëruar për nder Mbretëror Maqedhon; e pastaj më vonë me emirin Reale Albanese. I pari regimentë që filuar me ushterin Shqipëtare që mbeti nënë urdhërin e Ghjnit-Stresio nipi i Skënder-beut, pas që ky shkoj në Shqipëri.

Ushteria Shqipëtare kur do herë, që urdhëruar me kapedanë të dëgjuar, si Dhimitri Kepucëmadhi e Kuçari, Theodoro Biskari, e shumë të tjerë, cilët dhanë shërbimet e tyre nën Imperatorin të Spanjes.

Më parë se tue me hipur në kohërat e shekullit XV për me përkultuar trimërin të cilet ndihmuan Suvranerat e Napolit, kundra invadorëve të huaje, si dhe kryegritjet nga më të fyqishmit e vendit.

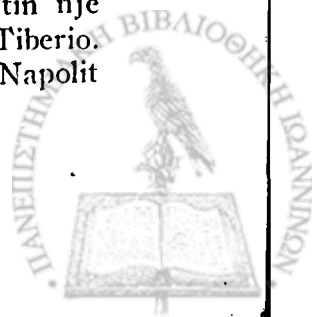
N'a to kohë dy gjera rodhënë në metropoli, cilat me dftuar më afrë e për

me njohur miresin dhe qëndrimin, e ushterisë Shqipëtare për shërbimin të asaj mbretërie, dhe për të mbajtur mënt, në Kisha e Rityt Greke-Ortodosë të Sh. Petro e Paulit, të ati kryeqyteti, (Napolit) gjëndet një gur vari, me këto shkronja.

"Këtu prëhen Kapedanët e Kompanisë, të treqintëve Kallorëve, emëruar "Stradiot" të cilet urdhëruar në kjo Mbretëri për me i dhënë kurora shtepisë mbretërore të Spanjes te qëaturin Kapedan Shqipëtar, në vitin 1608.

Në kohë të nën Mbretit të Napolit Don Giovanni Alfonso Pimentel D'Erera Konte i Bonavante, ardhi kompania e treqintëve kallorë, kryesuar prej Kapedanit Cesare Masi, të cilit hynë në tokë Partenopes me flamuret e tyre. (2)

Ato kohë ishën të përmëndëshme përse, në Spanjë Mbretëronte Filippi III, i biri të famëshmit Filippit II, të cilin kur vdik Katolikëtë e quajtin një Salamon, dhe Protestantët një Tiberio. Që në ato kohë nën mbreti i Napolit

Konte Bonavante, dha urdherin për të prishur kallan e Durezit në Shqipëri përse thështe se ajo ishte fole pej kusarësh të cilët shkreytonin bregët dejtore të Mbretërisë.

Në viti 1647 Mbretëroj në Spanjë Filippi IV i 28 Mbret i Napolit, mbretëroj si nën Mbret i saje. Si u rezua qevëria e Don Rodriko Pons de Leon Duka d'Arkos, ardhi e famëshmja kryegritje popullore me 7 të Korrikut, emeruar kryegritja e Masaniellos. (3)

Populli i egërsuar, marshoj kundra palatit mbretëror, i cili nën mbret pati restain same ikur e me mbyllur më një Kovent (Monastir). Po populli e kuptoj që nën mbreti ndodheshë në konvent, dhe ekapi atje. Po nje kapedan Shqipe-tar prej regimentës mbretërore Albanese, me trimërin' e madhe qëndroj përpara derës me kordhë në dorë, dhe mbajti popullin lark, me gjith që ish dhe i plagosur, mbeti burrisht gjer sa ardhi fuqia e madhe e ushterisë. Mbreti me pastaj, e nderoj kapedanin per trimerine shume.

Janë për të kujtuar shërbimet qe dha Regimenta Reale Albanese e cila ndodhesh në kryesin e sundimetarit Gjergj Karafa, në luftën e 10 Gushtit, 1744, në Velletri, ku Mbret Karlo III bashkuar me Mbretin Ferdinando I te Borbonit, i cili qe shtrënguar nga Austria dhe Anglia për të bashkuar për më luftuar ushterinë Franceze, e cila kish zbritur në Itali.

Ushteria Shqipëtare qe ndare me dy regimenta, nje Reale Maqedhen, e jatra Reale Albanese.

Me 1798 ushteria Shqipëtare qe dërguar në nisja Ponza, pe në det u poq me dy anie kusarake të cilat ishin armatatura me topa. Po Shqipëtarët luftuan me trimëri, dhe mjeshtëri të madhe, gjer sa fituan luftën pa humbasur as një nga të tyret.

Me 22 Tetorit, 1798, një shumësë shqipëtarësh u dërguan në Rome, dhe te cilet muartin Pjesë në rrethimin të Ankonës nën komanden e Gjeneralit Fralih, i cili shtrëngej ushterin Franceze kryesuar prej Gjeneralit Monier.

Në Civita Kastellana, Shqipëtarët shtrënguan Francezët mos me këputur mosmarëveshjet e aliatevet në ujerat e Civitavekia.

Në e madhja luftë e ushterisë Napolitane, kryesuar prej Gjeneralit Championet, kundra Francezëve, me 8 të Kollazekut 1799, ushteria Shqipëtare trëgoj trimëri të madhe tue më prishur ushterin Franceze, e me marë sklevë 10 zyrtare bashkë me kolonelin Arnaud, dhe flamurin e mjedhushtarit. (Taborit).

Historia e Mbretëris te dy Sicilive.(4) ishte mjaft e mbushur me vepra trimërore të ushterisë Shqipëtare. Regimenta e fundit qe zgjidhur nga mbret Ferdinando di Borbone me 4 të Korrikut 1820, dhe i cili ishte dhe fundi i ushteris Shqipëtare.

Shënime.

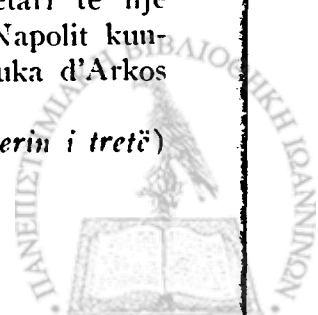
(1) Në një ditë gjënder në mestrë të kartëvet e Zotit Nikola Dassi bujar Epirot, qënë marre e botuar për të parën herë të parat lajme në Korfus në 1843 mbi regimentën Mbretërore Albanese. Zoti Nikola Dassi qe Officer i të fundemit Regimentë.

(2) Partenopea (Republikë Napolitane) cila ashtu qe thirrur nga Republika Franceze, nga shkaku se ajo qe i pari

emer i Qytetit Napoli, Kjo Republike umbet qe ne kohë 23 te Kollazekut njer me 4 te Gushtit 1799.

(3) Masaniello (o Aniello Tomaso) qe një i famëshme peshkëshitur, lindur në Qyteti Amalfi, qe kryetari të nje kryegritje prej popullit të Napolit kundra nën Mbretit Spanjol Duka d'Arkos në 1647.

(Shko numerin i tretë)

(4) Në 1605 Theodhoro Reres prej Katundit Shqipë i Siçilis, Mezzojuso, qe emëruar Kapedan, me pasur nën urdhurimin 452 ushtarë Shqipëtarë, dhe kishte të bjitë Lukën e Andren, njeri flamuritar, e jatri Sergente, nën shërbimet e

Notot, zëdhënie prej të Shkëlqiemit Zotit Giovanni Lanuzza, nën-mbret të Qytetit Katania, dhe përpara të i nderçimit Kapedan Gjeneral Giovanni Iambas bashkë me offiserët e tijë, në me shënuar Shqipëtarët të gjith Mbretëris e Siçilis,

At FELICE SAMUELE RODOTA

Themelonjesi i Rollegjit Italo-Albanese ne Shen Benedetto Ullano.

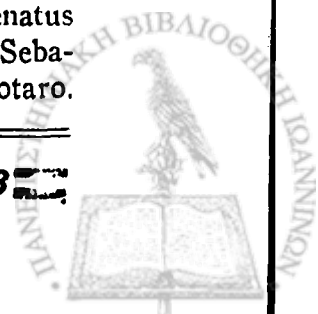
kurorës mbretërore në Qyteti Lentini (Siçili) pjacë fortëccë të Fushes e Qytetit Noto, te ku bën trimëri të pa vdekura, si shkonet prej një zëdhënie e Senatit të Qytetit Lentini, dhënë më 4 Tetorit 1667.

Zëdhënie

Ishtë për të djetur se në regjistri (tëftër) në cili janë shënuar tërë ushtarët e Viletit, që ardhën për shërbimet ushturiakë në moti 1605, i bur në ki Qytet i Lentinit, piacë të armetvet e fushës të

jan për me shënuar më teprë Theodhoro Reres, Shqipëtar prej katundit Mezzojuso, Kapedan të 452 Shqipëtarë dhe ushtarë të kë sajë mbretëri, bashkë me flamëritarin e sergjentin Luka e Andrea Reres, të bjitë e tijë. Me pagesën prej të Kortës (Konak) Mbretërore.

Et in testimonium veritatis praesentem fidem, mea manu feci et sigillavi cum solito sigillo illustrissimi Senatus Urbis Leonti 4 ottobre 1667. D. Sebastiano Baelico Coriero Magistro Notaro.

KRYE VIII.

QËNDRIMET E SHQIPËTARËVET

Si themëluan katundet Shqipëtarët lipun lejë nga Papa për me ngritur Kisha, e për me meshuar në Fen etyre Ortodoxe. Papa dha urdhur Piskopëvet Katolikë për me ndihmuar e mos me trazuar Shqipëtarët. Po nga shkak' i pakësisë të Priftërinjëvet e mos me patur kollegje për të bërë dhe tjerë, shumë kollonira muarën dhe përdorën Priftërinjë Katolik. Dhe nga nivoja Shqipëtarët ishin të shtrënguar për me dërguar djemtë në shkollë të Katolikëve. Po kur Papa Gregori VIII hapi në Romë më 1574 Kollegjin e Shën. Thanasit për të mbledhur djemtë Grekë të për ndare, undha edhe lejë Shqipëtarëve për të marrë mësimet në aj Kollegjë. Dhe kesisoj shumë djema të rinj prej Shqipëtarëve të Kalabris, edhe të Siçilis. Shkuan në Romë për me marrë mësimet për me bërë Priftërinjë.

Më 1597 Zoti Nikola Matranga nga Katundi Shqipë i Siçilis, Piana dei Greçi (1) në Provinca të Palermës, kërkoj dhe lipi leje nga Piskopi i Monrealit cili kishte urdherin të a tyre vise, për

me ngritur në Piana dei Greçi një Monastir edhe një Kishë, për me vunë kallogjerë. Piskopi i Monrealit ish Ludoviko II Torres, cili me kanaqesi udha lejë për me bërë Monastirin.

Kisha bashkë me Monastirin, u vunë në vepërim 1598, edhe ubitisën në 1619, dhe u emeruan Shën Kola Tolentino di Bari.

Andrea Reres nga Mezzojuso (2) ngriji nje Monastir Basilian më 1617 për me vun kallogjerë, nga Riti i Fese Greko-Ortodoxe të Shën Vasilit, cilët kishën edhe për të dhënë mësimet djelmërisë Shqipëtare. (3)

Të parët kallogjer, u muar nga nisia (Kandia). Kallogjerët ishen Kryesuar nga At Don Zeremia Shkudili, cili me diturin e urtësin e tii idha famë të madhe Monastirit. Edhë në Kalabri punonin Shqipëtarët për me dalë nga erësia, edhë themëluan Abasi, si në Shën Benedetto Ullano, në Shën Demetrio Korone ngritën Monastirin Basilian, me emërimin Shën Adriano, si dhe më shumë të tjerë vende.

Shenime

(1) Piana dei Greçi (Fusha e Grekëve) populli Palermëtan, thirri për gabim të parët Shqipëtarë nga shkaku se ishin veshur me robat Shqipëtare, emë teprë prej Fesë Greke-Ortodoxe që përdërojnë.

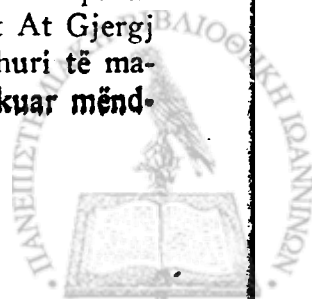
(2) Andrea Reres ishte një nga trashingimtarët të parit Gjeneral Shqipëtarë që shkoj në Itali, Dimitri Reres.

(3) Në ky Monastir muartin mësimet, dy të famshë, dhe te dygjuar misionarë të asajë kohëje, që të dy lindur në katundi Shqipë i Siçilis Piana dei Greçi, këta dy qënë Misionarë dhe Piskopë në Chamari (Shqipëri).

Më përpara që At Vasili Matranga, cili më përpara se të shkojë në Chamari, ishte imësonjësi i Monastirit.

Po në një 1690 kollonia e Pianës dei Greçi pati gëximin të lindejë, prej Zotënvit Gjergj dhe Lena Sqirò një foshnjë cilit i vun emër Giuseppe.

Ky dialë që në vogëli rëfej mëndje hapur, me urtesë, drejtësi, dashuri për kombin e për Fen. Prindërat tue përnjohur virtutat të nalta, e dashurin për Fen Kristiane, e shpun për me pasur mësimet e parë prej Shejtarit At Gjergj Guzzetta, cili e mori me dashuri të madhe i dha mësimet, po me shkuar mënd-

jen e lartë të djalit kishilloj prindërat për me dërguar në mësimet të lartë.

Giuseppe Squirò që në djaleri mveshi robat kalogjeri, dhe pas që shkoj në Monastiri Basilian të katundit Mezzojuso, te ku gieti bashkë katundarin e tijë At Vasil Matranga, prej cilit mori tjer mësimet.

Po pas ca kohë At Vasil Matranga qe thirrë për me shkuar në misiona e Chamëris (Shqipëri). Cili mori barrën me zëmër përse ishte në mestrë të Kombit i tijë, pas pakë vjet që ishte në Shqipëri, prej punës vëllezërore, e dashurie përmbajtur në populli, qe gritur në Lartja Zyrë Piskopale të Okrida.

Po pas që hipi në Zyra Piskopale, deshi dhe thirri zënesin, e katundarin e tijë At Giuseppe Squirò.

Po ki më 1710 kishte shkuar për me marë mësimet teologjike të fundit në kolegji i Shën Tanasit në Rome. Atje mori 6 vjet mësimet, e pran shkoj për me bashkuar, bashkë-katundarin etijë për me ndihmuar ne ajo Zyrë Shejte të Chamaris.

Hiresia e tijë Piskopi Vasil Matranga, tue me rën i sëmër, pas 4 vjetë që kishte mbetër at Giuseppe Squirò, deshi më shkuar në Itali, tue me doresuar Zyrën Piskopale në dorë të At Giuseppe Squirò.

Zëvendesi i Piskopatës pas pak kohë, tue me shkuar shpirtëmadhësin, miresin drejtësin, dashurin, për popullin e komfermuan në e Lartmja Zyrë, ne cila u mbete 24 vjetë.

KRYE IX.

KOLLEGI ITALO-GREKO SHQIPËTAR.

U lipsëshin Shqipëtarëve, pas qëndrimt edhe të themëluarit të katundëve edhe kishat në Fenë etyre, një vent ku muntnin të mirnin mësimet. Vërtet që Papa ju kish dhënë lejë për të vajtur në Romë në Kolegji Shën Tanasit. Po nga largësia dhe arxhët të tepra të udhëtimit, trazojë shumë Shqipëtarët, e më tepër ata të Sicilis, cilët shumë mëntonjeshin si munt ti ipnin funt kesaj çështje të rëndë.

Por për të sgjedhur e dritësuar çështien, për me dalë prej erësis, doli shpirtmadhi At Giergj Guzzetta (1) nga katundi Piana dei Greçi, cili me diturin e fortë që kishte, ishte inderuar nga Mbreti, si dhe prej tërë paresis e Qytetit Palermos cila atdhuronte.

Populi Palermitan kur At Gjergji Guzzetta shkonte në prej udhëvet, i falej me një nderim të math, nga mirësia, dhe dashuria, që At Gjergji kishte për popullin e varfër, populli nga që kishte prej

At Gjergjit, e njinte për nje burrë i shejtë dhe aduronte. Dhe ishte për të atdhuruar me të vërtet, për se dy gjera shenjtoze kish në mendja At Gjergji. Perendinë edhe Shqipërin.

At Gjergji Guzzetta, pas shumë kundreshtime që pati me Qevërine e vendit, pati dhënë lejë për me themeluar një kolegji, të njohur nga Qevëria, e nën urdherim e Pishkopit të vendit. Kolegji u hap me parat e tia në Palermo, me 30 te Vjeshtes III 1730 me emërin (Kolegji Italo-Greko-Albanese).

Në ky kolegji doli drita, dituria, dhe atje nuartin mësimet më të dëgjuarit Shqipëtarë, cilet përhapën në botë letërsaturën, a flakën atdhësore për Shqipërin.

Pastaj më vonë At Gjergji hapi një Monastir për vashat Shqipëtarka, në katundi Piana dei Greçi, ky Monastir ishte dhe sot, ky Monastir kaqënë dhe ishte vatra e përmbajtjes të gjuhës, e zhakonëvet Shqipëtare në Sicili.

Pas vdekies e At Gjergjit Guzzetta, redaksin e Kollegjit e mori At Kola Ketta (2) nga katundi Kontessa Entellina, edhe ky shpirt math, me parat e veta madhoj dhe sbukurej e dha një përparim më i madh Kollegjit. Njatrë çestie mbe-tejë e rëndë, cilla ish ajo e djemtëve Shqipëtarë që ishën për të burë Prifeterin, cilët lipseshën për me shkuar në Shën Benedeto Ullano në Kalabri, për me marë urdherin-Sheitë, nga Pishkopi Greko-Shqipëtar të atij vendi.

At Kola Ketta krahuruar nga të tjer Shqipëtare. kerkoj nga Papa për me ngritur edhe në Palermo, një selie-Shej-te. Ashtu pas tridhjete vjetë lutie e kërkime Papa idha të drejtat, tue me thirë për me shumë shiguruar direktorësin e Kollegjit At Gjergjin Stassi, prej katundi Piana dei Greçi, për me grietur në Palermo Zyrën Pishkopale. Kësisoj At Gjergji Stassi, që emëruar Pishkopë më 1782 me titulin Veskovo, di Lampa-sko. (3)

Shënime

(1) At Gjergji Guzzetta presentoj ne 1767 nën-mbretit Don Gjovanni Fogliani d'Aragona Markese di Pellegrino, Qevëritari i Siçilis në Palermo. Nje histori mbi Mbretërin e Shqiperis edhe të drejtat që kishin mbretërat e dy Siçilivet, për me veshur me titulin si Mbret të Shqipërisë.

(2) At Kola Ketta shkruati dhe botoj një fjaleter Italo-Shqipë. Ky fjalëtor qe një nga më të parit që u panë në Itali.

(3) Kronologja e Pishkopëvet Shqi-

pëtare të Siçilis, me Zyre-Shejte në Qyteti Palermo, fillon me At Gjergjin Stassi, prej kaundit Piana dei Greçi, cili qe emëruar Pishkopë në 1782 dhe u mbet gjer në 1801. At Gjergji Guzzetta, cili qe zgjedhur në 1813. At Françesko Kiar-kiaro më 1834; At Gjuseppe Krispi më 1854; At Agostino Franko, Pishkopë i Ermopolit më 1877; at Gjuseppe Mari Pishkopë të Tempe më 1878 gjer ne 1903; At Paolo Shqirò cili qe zgjedhur në 1904 më emërin Pishkopë di Benda

K R Y E X.

KOLLEGJ SHEN ADRIANO.

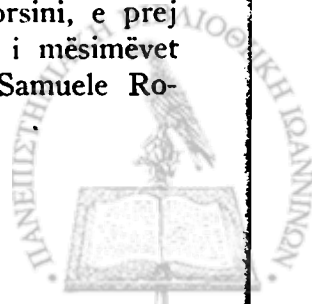
Edhe në Kalabri filonin për me punuar, për me hapur një shkollë për të marrë mësimet djemtë Shqipëtarë. I pari që mori fillimin qe prifti At Stefan Rodota prej familjës Koronei, lindur në Shën Benedetto Ullano.

At Stefan Rodota kishte marrë mësimet në kollegji të Shën Thanasit në Romë, e pas si u këtheu në katund' i tii, shëkoi se atdhetarët e tijë ishën në një errësirë teprë të keqe nga arësimi, dhe mëntohej se kishën nevojë të madhe për të hapur një shkollë për të marrë mësimet të duhur.

Për këtë gje shkoj në Romë, për me

vatur ju lutur Papës, cilli ishte Klementi XI nga familja Albani, prej farë Shqipëtare. At Stefani bisidoj çështjen me Papën, dhe ju dha funt për me hapur shkollën në palasi të Abacisë në Shën Benedeto Ullano. Po praktikant vanë shumë gjatë edhe Papa Klementi XI vdiq në mes të praktikavet.

Pas vdekies e Klementit XI, ungijt, Papa Innoçenzo XIII, e pas këti Papa Benedeto XIII, pa ju dhënë funt çështijes. Po përgjitur në e lartja zire Klementi XII nga familja Korsini, e prej mëmë Shqipëtare e ortake i mësimëvet të Shqipëtarit, At Felice Samuele Ro-

dota, i cili ishte i vëllaj i At Stefanit.

Feliçe Rodota, kur msovi se miku i gushtë i ti, kishte hipur në e lartmija zyrë, mëntoj se ardhi koha për të mbushur dëshirat e Shqipëtarëve, për me të hapur një shkollë. Është Feliçe Samuele Rodota, me shpejtësi shkoj në Romë, teku vate ju lutë Papës për me ju dhënë lejë për me hapur një shkollë për të

nga Kardinali Karaffa. Kollegj qe emëruar për nder të Papës, cili rëfej miresin e tji për Shqipëtarët, (Kollegjo Italo-Greko-Korsini). At Feliçe S. Rodota, qe më von gritur në Silia-Shejte, Pishkopale me emërin Pishkopë i Brerës, edhe bashku pati dhënë tërë drejtimin e kollegjit. Papa Klementi XII prej mëmë shqipëtare, i dhuroj dhe i lidhi kollegjit

Kollegji Italo-Shqipe, i vjete ne Shen Benedetto Ullano.

dhënë mësimë djelmërisë Shqipëtare. Papa fortë i dhëmbër nga lutjet, e Rodotait, e siguroj se dote përdorte tërë influencen eti për me ujdur dëshirat e njëjzisë Shqipëtare.

Felice S. Rodota shumë teprë i kanaqyr, edhe i gëzuar, u kthye në katundin. Papa mbajti fjalën e nderit, e pas praktikavet kanunore të Kishës Katolike, i dha lejë për me hapur shkollën.

Ë keshtu pas urdherit, At Feliçe S. Rodota, me 5 të vjeshtës II 1732 u hap Kollegji, në palasi i Abacisë të Shen Benedetto Ullano, dhuruar me tërë kofshin

gjashte një skudhë (1), dhe me kohë Hjresia etje Feliçe Rodota, prapë kërkoj ndihma të tjera prej Papes, cili prapë e ndihmoj tue me lidhur tjera gjashtë mje skudhe. Edne tjera ndihma mbloodhi prej të pasurit Shqipëtarë e shtu pasuria e kollegjit mjaftë u madhua tue me jarën shtatëdhjetë një franka Italiane në motë. Edhe Katoliku Mbret Ferdinandi i fali Kollegjit, me pasur liri të plotë, e tue me hequr prej tërë pagesëvot kanunore të qeverisë.

Hjresia e tje Feliçe Samuele Rodota, vdiq me 12 të vjeshtës II 1740, tue me

lidhur me dhjatë Kollegjit tërë pasurin e tij bashkë me argjenterin, librerinë, e tërë vesh-madhjet e priftelekut.

Pas vdekies e Rodotait, u hip në kryesi të kollegjit, At Kola De Markis nga Lungro, Pishkopë i Nemesi, cili mjaftë vepra miresore buri për me përhapur influencën e kollegjit. Vdiq me hidherim të zënesit në 1756. Pas këtji u hip Imzot Giacinto Arkiopoli, nga Shën Demetrio Korone, Pishkopë të Galipolit, cili për tetëmedhjetë vjet qevërisi me dashuri e urtesi kollegjin. Në 1792, kryesin e mori Imzot Françesko Bugliari, nga Shënta Sofia d'Epiro, Pishkopë të Tegeste, burre i ditur, dhe teprë i mençme, cili shumë dritësor me mësimet e tjia të larta kollegjin cili në ato kohë idha famë të madhe jo vetëm në Shqipëtarët, po edhe për tërë Kalabrin.

Hjiresia e tij Imzot Bugliari kërkoi prej Mbretit tjera ndihma, edhe lejë për meshkuar kollegjin, që nga Shën Benedetto Ullano, në Shën Demetrio Korone.

Mbreti e ndihmoi me të holla, e idha lejë për me shkuar kollegjin në Shën Demetrio Korone. Urdhurimi mbretërorë ardhi më 1 të Marzit 1794, shtu kollegji u vendos në monastiri të Basiliavevet të Shën Adrianit, në Shën Demetrio Korone, edhe shtu Kollegji mori emërin Shën Adriano.

Në Shën Demetrio Korone Kollegji, u-sbukurua, edhe lulezoi shunë teprë, po pas pak motë ardhën kohera të trubëluara me çetat të Kardinalit Ruffo, cili lëftonte për me vënë në thron mbretin Ferdinando. Një prej Atyreve, çeta hyri në Kollegji tue me bërë trazime e me prishur tërë plaçkat. Që tje çeta shkoj për në Shënta Sofia d'Epiro, tek' u ndodheshë i nderçimi plak Imzot Bugliari, cilin çeta ë vrajë. Kjo e ligë ardhi më 17 të gushtit 1799.

Pas ketyre gjera trazimore Kollegji mbeti mbyllur gjer 1807. Po me një të kollozekut të ati viti prapë qevëria dha urdhurin për rihapjen e Kollegjit, tue

me dhënë kryesin priftit at Domeniko Bellushi, nga Frashineto, Professore i gjuhës Greke, filosof, orator (gojtar) i digjuar, cili pastaj qe bërë Pishkopë të Sinope. Ky ndreqi e zbukuroj, e dritesaj, e përparoj prapë Kollegjin.

Qevërisi me urtësi, e dituri, e miresi, për njëzetepesë vjet, vdiq më 2 të Marzit 1838, tue lënë Shqipëtarët në hidherim, e në zy.

Pas këti u hipë në kryesi, Imzot Gabriele de Markis, nga Lungro, edhe ky Profesorë i greçistes i digjuar, cili vdiq 1842.

Pastaj Kryesia e Kollegjit shkoj, në duarte e Profesorit Antonio Marqianò, nga Maqia, po nga shkaket e mëntimëvet liredashe, qe hequr poshtë nga offisi, e pastaj me vonë në 1848 qe marë e futur në burg.

Zyra e Kollegjit pastaj qe Kryesuar prej Vincenzo Rodota, po edhe ky qe hequr poshtë prej mëntimëvet liredashe.

Mbret Ferdinando II i Borbonit, mar nga inati se tërë shkollarët e Kollegjit ishën me idhera liredhashe, dha urdhur për me mbyllur, po shqipëtarë, Zoti Giuseppe Bellushi, nga Shën Demetrio Korone, Kishiltar i ngushte i mbretit, ju lut aqë fortë mos më mbyllur Kollegjin, dhe shtu pas lutjevet, e Zotit Bellushi mbeti pushoj nga inati, po me gjith ato, mbeti pak kohë i mbyllur, gjer sa ardhi vdekja e Pishkopit de Markis ne Kattundi i lindies Lungro në 1858.

Pas këtyre gjerave në kryesia e Kollegjit qe thirrë Pishkopi Agostino Franko nga Mezzojuso (Siçili), po ky ishte nje njeri me mëntime të vjetra, dhe nuk buri as një të mirë, jo vet që nuk i dha përparim, po prapësoj Kollegjin. Po Shqipëtarët e vendit tue me shkuar, se Pishkopi Franko nuk' ishte i zoti për me mbar qevërimin a kollegjit, u-mblodhen e protestuan në qeveri për me hequr poshtë Pishkopin Franko, e shtu Pishkopi la Kryesin e shkoj në Napoli.

Qevërimi i Kollegjit ju dha Pishko-

pit katolik të Katudin Italian Rossano.

Po në 1860 kur hyri qevëria e ree Italiane, lirëdashi Gjeneral Gjuseppe Garibaldi, kishilluar prej Shqipëtarit Pasquale Skura nga Vakarizzo Albanese, ministër i qevërisë provisorë në Napoli, Garibaldi hoqi nga duarte i Pishkopit të Rossano sundimin e Kollegjit, e përnjohjen e fitimëve prurë çështies Kombëtare Italiane Kollegj i dhuroj dymbëdhjet dukate (2) për me drejt Kollegjin. Pastaj thirë për me formuar një komisionë për me qevërisuar Kollegjin.

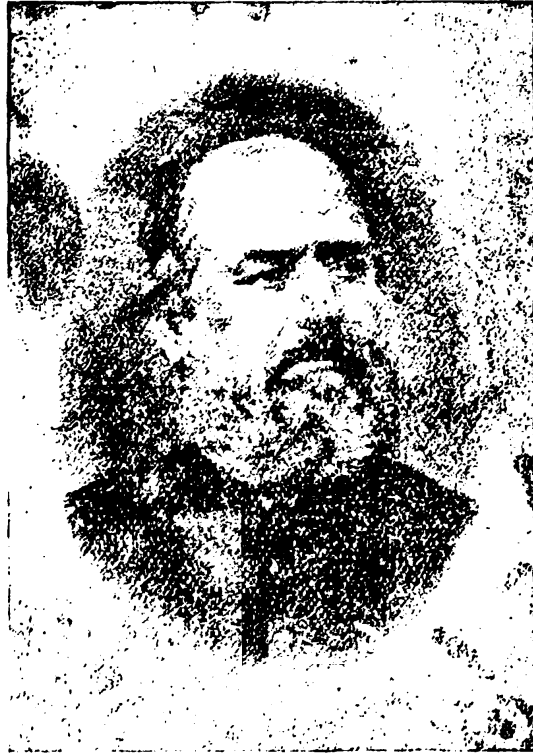
Komisioni qe formuar prej ketyre zoteri Kryetar Prof. Antonio Markiano prej katundit Maqia, Prof. Benedetto Skura, nga Vakarizo Albanese, Rektor Prof. Saverio Elmo nga Acquaforsa, këta njerësh ndreqen dhe eu-zbukuruan, e lulezuan si në kohët e para Kollegjin.

Po Prof. Antonio Marqiano, pas shumë vjetë punë, edhe i math nga vjetit, la punën e shkoj në katunti i lindjes tek ku vdiq më 16 vjeshtë III, 1896.

Në 1883 qe thirur në kryesi të Kollegjit, Pishkopi Giuseppe Bugliari, nga Shënta Sofia d'Épiro, Pishkopë të Danzara, e komisioni qe formuar, prej profesorëve Vincenzo Andropoli, nga Shën Demetrio Korone, e Angelo Marqiano, nga Maqia. Po pas dy vjetë Pishkopi Giuseppe Buliari vdiq në 1885. Në koha qe vete qe 1886 gjer 1897, këne edhe të tierë sumdimitar si Domenico Failla, Pishkopi Giuseppe Shqirò, nga Kontessa Entellina, (Siçili) edhe shumë të tjerë, po këta njerësh patin tepër përçarje në sundimi i Kollegjit.

Po më 1897 pas qe Kollegji Kishte mbetur një mot i mbyllur, Shqipëtarët tue me shkuar rëzikun e humbjes e Kollegjit, bun një mbledhje, dhe u protestuan në qevëria tue me kërkuar ri-hapjen a Kollegjit. Qevëria Italiane mori në sy kërkimet, e lipiet e Shqipëtarëve, e

dërgoj për me hapur prapë Kollegjin, komisionarin mbreterose Italiane Komendatore Angelo Skalabrini, Inspektori i përgjithëshëm i shkollëve përsiashtme Italiane. Cili mori baren pa ndo pagesë;

Prof. ANTONIO MARQIANO'

ky burrë i nderçimë, e pa interes ndreqi ndërtesën, edhe idha një perparim aq të math, sa Kollegji sot është përnjyer një nga më të miret t'Italisë.

Ky zotimi qe i pari qe njohu gjuhën Shqipe zyrtarishtë në Kollegji, Po për me përhapur më tepër diturin në Shqipëtarët, thirri prej Shqipërie mjaftë djema për të dhënë mësimë e sot janë më tepër se dyzët shkollarë Shqipëtarë të Shqipërisë.

(1) Skudhe sojë te holla t'ërgjenta, prej kushtimit 5 franka Italiane.

(2) Dukate, paragroshtë,

K R Y E X I I .

AT GJERGJ GUZZETTA

Në Kolonia Shqipëtare të Siçilis, në Katundi Piana dei Greçi, në Provinca e Palermos, u-lintë më 25 të Prilit 1656 Gjergj Guzzetta, prej të nderçime familjë të zotit, Lorenzo Guzzetta, e zonjës Katerina Mammola. Natyra këtij njeriu idha tërë të mirat, urtësi, mirësi, lartësi, bardhësi, bujari, e dashuri për popullin.

Kur prindërat e dërguan në shkollat filtare shpetë deftoj cili dot ishte në kohë të arthëme, si në mirësia, s'edhe në bukur-letrëshkrimi. Thirrur prej vël-laut Serafini, cili ishte Kalogjer të Agostinianëvet Skalzi, në Qytiti i Siçilis Trapani, kur Gjergj atje vate, qe prej vël-laut rakomanduar, në ajo Kompani Fetare e Jesufit, për me marë mësimet të larta.

Dhe këtu dëftoj, mëndje të madhe, edhe e ndritëzuame, në një konkursë dhënë prej Kollegjit, për tërë zënazit, me argumenta të forta teologjike, e me fjalë oratori, çuditi tërë mësonjesit, edhe fitoj të parin vent në Kollegji, vent i gritur vet për djemtë hujare. (nobili).

Po në kohë çë mirtë mësimet, mëntojë si mëndë të bërë të mirë kombit te tijë, për me hequr prej errësisë, edhe fat-zizë. E me që mënirë mëndë me shpëtuar, e liruar Shqipërinë nga duartë e barbarit.

Për këtë çëstje për dita i lutejë Perëndisë për me dhënë dritë, e mëndje, e mënirë për me përderuarë për shpëtimin të mëmëdhent, për me hequr nga robëria.

K'shtu i lutijë Perëndisë: "O Zote! tji që do të mirën e tërë njerësisë e botës, dritësò mëndjen time, për me ardhur në ndihmë kombit tim të varfrë, cili rronë në shklevëri robëri te shkretë.

"Zot! em gëzim në shpirti ym i trubu-

luar, e në zëmër time pa paqe, për me shkuar a të dit e bekuar, e lumtë, e shpëtimin të Shqipërisë, e për me shkuar prapë të lirë si në kohërat trimërore të atit tonë Shënder-beut.

"Zot! em drit! drit... drit."

Kjo ishte lutja e përdiçme të këtij shpirtëmadhi, me mburime dashurie pa kufji për Shqipërin, e Shqipëtarët.

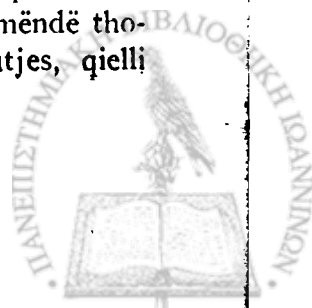
At Gjergj Guzzetta tue me dhënë kollegj konkursë për një mësonjesë që ishte nivojë në Seminari Pishkopal të Qytetit Monreale, mori pjesë, dhe fitoj vendin si mësonjes, dhe shpejtë shkoj në Qyteti Monreale. Me zën zyrën i mësonjës, ne aj Seminarë shpejtë dëftoj diturin e tij teologjike, edhe dashurin për zenezit, gjer sa fitoj dashurin të parësisë, e të zenezit të Seminarit.

Tue me përgatitur në Katundi i lindjes Piana dei Greçi, festën e Shën Gjergjit (1) cila festë mbanë që më 21 gjer 23 të Prilit prej ç'do viti. Katudarët tue me dygjuar virtuta e At Gjergjit durguan e thirrë për me mba fjalë, mbi rrotjen e Shën Gjergjit, ky shpejit shkoj në Katundë.

Në aj motë kishte gjarë një gje e çuditme, e cilla mbante tër katundarët të helmuar e të dishperuar, përse nuk kishite rarë shii farë, e dheu ishte i dyekur nga e thata, për këtë thatsi muk mëndë të mbyljlën grurët ne groshtë.

At Gjergj Guzzetta, hashkë me popullin ju lutet Shën Gjergjit, për me dhënë kujdezë popullit, e të me dalë nga rëxikë të uris.

Chudi e madhe! O lutjet e at Gjergjit qënë të dygjuara nga Parëndia? O mister i natyres? çë dod ket qënë? nuk mëndë me këthiluar. Po vet mëndë thomi. Se pas pak kohë të lutjes, qielli

Apostuli i Shqipetarevet te Sicilise

AT GJEGI GUZZETTA

Themelonjesi i Kollegjit Italo-Shqipe ne Palermo

P. Georgius Guzzetta Siculus Albanensis, Congr. Orat.ii Panormitani
Doctrina, Eruditione, Pietate clarus. Pro Albanensibus suis omnia
factus, ut omnes Christo Servant. Obiit 21 Nov. 1756. Etatis 75.

u-mjegulua edhe të me papritur u-errë-
sua, me filua një furturë (fortunë) me
shkreptima, (vetëtima) gjëmë, (bubuli-
ma) të cëlal dritësojën e tundësojën na-
tyrën, e tue me ra shii të fortë, e ra a
që shumë sa me lagu dheun e rinfreskoi
avan, me fortë gëzim e kauagesi të po-
pilit, cili mjaftë i gëzuar, pas furtërës.
tok shkuan në shpia të at Gjergjit, edhe
falenderuan, jo sy njeri po sy i sgjedhuri
i Perëndisë.

Për këtë mirakuli, fama të at Gjergjit
u përdaa për gjithë Siçilin, shunë njerë
të Krye-Fese e thirrën, po at Gjergj

nuk deshte me lënë popullin e vet. e
rufusaj për me shkuar gjekte. përse aj
nuk kërkonte lavdi, po deshte vet të mi-
rën të popullit.

At Gjergj tue me mbetur në katundë
filoj tue me dhën mësimë djelmërisë
Shqipëtare, me qënë si at, për nxenesit,
po i ashprë për gënjeshtarët, kisholonte
të pasurit, për me ndihmuar të varferit
(fukarenjetë).

Po në mestrë të punës e rëndë, nuk
la mësimet e vet, e shumë fortë studjoi
dotrinat e Fozio-t. të cilat mjaftë përkë-
thej në Greqishten e re tue me mar

famë shkrimtari të fortë, e tue me çuditur teologut të asajë kohie.

Po at Gjergj tue me shkuar se tue me mbetur në katundë, nuk mëndë me ndihmonte popullin si inshte dëshira e tji.

Shkoj në Katundi Monreale, tue me përparaqitur në at Simone Zoti, të Oratorisë (lutesi) të Qyterit Palermo, për me hirë në aj ventë i përshtë, at Simone me shumë gëzimë i uroj mirëardhjen.

At Gjergj hiri në Seminari i katundit Monreale me 1 të Kolazekut 1707 kishte vet 24 vjetë.

U-mbetë në aj Seminarë gjerë me 22 të Shtatorit (1707), ditë qe' urdhuruar priftë në Riti latin, pas me marrë urdhurin meshëtar, prapë shkoj në Katundi, për me dhënë funtë qëllimit për me hapur një Oratori (Shpii-lutje) në Katundë.

Pati mjaftë kundreshtime, e qe marë për marendjes, për një barrë e pamëndur, po aj me kurajo të fortë, fitoj gjidhë kundreshtimet, edhe më 3 të Gushit 1716 përpara Kryekatundarit, Arkimandritet dhe prifsterinjëvet e gjedhë popullit u hapë shpii-lutja lidhur me kishën e Shën Gjergjit. Në kjo shpii-lutje ishte për qjidhë prifsterinjëtë Shqipëtarë të pa martuar.

Po mëndimi të at Gjergjit nuk u mbet vet në shpii-lutja, po aj kërkonte përparimin e Arësimin të popullit deshte me dritësuar e naltësuar kombin e vet, si mëndë me dhënë funtë kësajë çestje të rëmdë? tue me hapur një kollegjë ku djelmëria Shqipëtare mëndë me marë mësime, e me mbajtur dashurin për mëndheun Shqipëri, e pregatitur lirën e kombit, për me hequr në robërin e shklevërin Turke.

At Gjergj kiste ardhur në famë të lartë si Oratorë (gojtarë) kerkoj për me marë fitime prej kësajë famë, për me vunë në vepërimë mëntimet e vet.

Shkoj e ju lutë fortë Senatit të Qytetit Palermo për me dhënë thelimë për

me gritur një kollegjë për djelmërinë Shqipëtare.

Pas edhe shkoj tue lutur Pishkopit katolik të Qytetit për me dhënë lejë për me hapur Kollegjin afrë kishës thëmëlore të Rritit Grekë cila kishte qënë themëluar pak vjetë përpara për një bashkimë të dy kishëvet Greko-Latine.

Senati i Qytetit, bashkë me Piskopin i dhanë lejë për hapjen e Kollegjit. At Gjergj pas që mori urdherin shumë farte i kanaqër edhe i gëzuar, shkoj për në kollonit Shqipëtare edhe mbloodhi 12 djema preis familje të varfra, edhe i shpuri në Qyteti Palermo. Shpetë vuri në vepërim themëlimine kollegjit cilin e hapi me krimtim më 30 Dishembrit, ditën e Shën Andreut 1734.

Djemtë qënë veshur si nxënesit të kollegjit të Shën Tanasit në Romë.

Për me shiguruar më teprë rrotjen e Kollegjit, kërkoi me lutje mbret Karlo III, edhe prej Papës Benedetto XIV për me dhënë autoritetin për me marë 5000 franka mbi 3 Piskopëvet që bujën rrethe katundet shqipë Piana dei Greçi, Mezojuso, Palazzo Adriano, Kontessa Entellina, e Shënta Kristina Gela, Pastaj më vonë dhe Mbret Ferdinandi I, e ndihmoi tue me dhënë dhuratë 2450 franka edhe Paresia e Konakut Mbretorore mjaftë e ndihmoi, e kështë shiguroj rrotjen e Kollegjit.

Pas që shiguroj rrotjen të Kollegjit, përfëdoj qevërimin, edhe regulimin, urdhurimin, e autoritetin jadha, Piskopit të vendit si përfaqesonjesi të Papës, bashkë me një komisionë prej katër, deputatë (kontrollorë), cilët kishën dëtitrën për me mbarë regulimin, nxënesit nuk mëndë të ishën më teprië se 12 veta, cilet me nvesh robat si djemtë të Kollegjit të Shën Tanasit në Romë.

Po shpirtëmadhesia të këtjë njerië nuk lodhejë farë, dhe këreonte për me mbushur tjera vepra për të mirën e popullit, dhe të Kombit, për me vunë në vepërimë njatrë qillimë, thirri mikun e bashkëkatundarin e tji At Antonio Brankato, me të cilin bashkë-u-kishilluan për me

hapur në katundi të lindjes, Piana dei Greçi një Monastir për vashat Shqipëtarë. Për se bashkë vun mëndimin në vepërim dhe punuan, edhe Themëluan në Katundi Piana dei Greçi, monastirin për vashat. Ky Monastir ka qënë dhe ishte folea, e Kombësisë Shqipëtare për se a tje, u ka mbetur gjuha, e cakonat, e dashurin për mëndheun të gjishëvet.

At Gjergj në 1747 shkruati e drejto-soj mbret Karlo III nj lajmerim historik (2), mbi të drejat që kishën mbretërinjtë e Napolit, për me emërnar me titolin si mbretë të Shqipërisë, me qellimë të me nteresuar mbretin e dy Sicilivet, e me marë në zëmër çëstjen e Shqipëresi, e mëndë me dhënë lirën, ky laimërin rrëfen mëndjen politike e fortë të at Gjergjit.

Në 1756 me ardhur shkurtur në shkonia e syvet, e pastaj më vonë verbosur farë, shkoj me ndej në Katundi Parko, dhi atje shkoj me ndejtur në Katundi Partiniku, ku u sëmër shumë keq edhe vdiqë me 21 të nendorit 1756 në mashë 75 vjetë.

Trupi qe shpur në Qyteti Palermo, te ku qe varrosër në kisha të Olivellës, prej të cilës pak vjetë prapa qe hequr e shpur ne kisha monumentale të Panteonit të Shën Domenikut në cila kishë prëhen gjidhë burrat të Shkëlqjer të Sicilis.

Artisti Zoti Marabitti skulpirti një medhaljon shumë fortë të bukur të at Gjergjit Guzzetta, ky medhaljon është vënë në odhat të Seminarit, me këtë përposhë thënje latine.

D. O. M.

Georgjo Guzzetta Plamensi

Congreg: Orat: Panorm: Presbytero

Quod

Ad Graecam Sanctae Rom: Eccl:

Concilian dam

Genti Suae Seminarium

A Carolo III, Sic Rege Dotatum

Erexit Perficiendumque Curavit

Parenti Piissimo

Albanenses

H. M. P.

MDCCLXXI

Këthyer në gjuhë Shqipe shtu bje.

D. O. M.

Priftit at Gjergjit Guzzetta

Prej Piana dei Greçi

e

Të kongrekës lutjare të Palermos përse me kërkoj të paqesuar kishën Greke me të Shejten Romane.

Bashkë Kombëtarët e tji gritin për kryesim, në Seminari i pajtuar prej Mbret Karlo III të Sicilis.

Shqipëtarët t'arrit përshpirtë këtë monëmentë vunë për qjidhë mon kujtim.

1771.

Ishtë për të Shenuar se mbajtia e rrojta e kolonivet Shqipëtare të Sicilis i dë tyrohet at Gjergjit Guzzetta, përse ishtë përtëdytur se Kollegji ka qënë qentra e Qytetimit, edhe vatra drytsore të dyturis, e të dashurisë flaksore për kombësin Shqipëtare.

Në ky Kollegj muartin mësimet më t'urtit e me të shkëlqiemit Shqipëtarë, cilët me veprat e tyre lartësuan emërin Shqipëtar. Janë më teprë për me Shënuar këta zoterinjë.

Françesco Krispi, statistë i famshë, e Krye-ministrë të mbretërisë Italiane.

Gabriele Dara, i famshë vjershetor, cili shkruajti Shqipë më të bukurën veprë që kan dalë në dritë njer sotë Kënga e Shprasma e Bales".

Hiresia e tje Piskopi Giuseppe Krispi, fortë i mëncëm e dytur në Greqishten të vjetër, cili shkruati shqipë. "Mentime mbi gjuhën Shqipe".

Petro Kiari, avv. Vjershetor, e Shkrimtar i fortë i dëgjuar.

At Dimitri Kamarda, i famshë, autore të një veprë gramatologike bashkë me historin të Shqipërisë, kjo veprë e vyer çuditi gjidhë botën aresimtare, përse desto zotimin e njohjes të gjuhës Shqipe me rrenjë.

At Kola Kamarda, fortë i urtë edhe i dytur ne Greqistia e vjetër, cili prej kësajë gjuhë këthey historitë, të Teokrit, e të Tuçiditit.

Francesco Saluto, gjikat i dygjuar.

Gabriel Bukola, shkrimtar i dëgjuar e autori i veprës gjikëtare "Ligja e Kohes në fenomenet mëntimëtare".

Giuseppe Figlia i dëgjuar gjikat.

At Kola Ketta, autori i veprës "Historia e maqidonis", ne cila veprë përfundon, se gjuha Maqedone, është Shqipia.

Prof. Giuseppe Squirò, Vjershitor e Shkrimtar të gjuhës Shqipe.

Dott. Prof. At Gaetano Petrotta-Ganga shkrimtar e konferezjer të gjuhës Shqipe.

Simone Kuçcia, avokat e deputatë, në parlamenti t'Italis.

Arçiprifi At Onofrio Bukola, shkrimtar në gjuhë shqipe.

Shënime

(1) Shën Gjergj, në Katundi Piana dei Greci ishte krimtuar me gëzime e haree prej popullit me lodhra, me parata, kalrjedhje, vala, kënga, edhe me gjidhë atë lumtësi që populli mëndë ket ne një ditë pa mëntimë.

Po cakona me bukur, me kujtim ishte kjo. Gjidhë ata njerësh që konë një kalë, një mushkë, ose gomarë, i veshëjen me plashkat më të mira, dhe stolisur me kordella të kuqe, e me lule të gjidhë shkojën përpara kishës e Shën Gjergjit, te ku ishte një prifte me një trjesë e një koritë mbushur me uje të Shejtë, cili priftë me një tok lulesh, tue me shkuar kafshat njomë lutet në ujië të sheitë e bekon kavalinët, ustajët të kafshëvet pas që prifti i ka bekuar ngjipen mbi kala, e gjidhë tok, gjeshtitiën gjidhë Katundin.

(2) Botojem një copë të bashkfjalimit të At Gjergjit me nën-mbretin don Giovanni Fogliani d'Aragona, markese të Pellegrino.

Kur at Gjergj hiri në konakë mbretërorë në saloni, ju kjasë një dialoshe shume bukur veshur cili ishte shëbërtori i nen-mbretit.

Kur djaloshi pa At Gjergjin ju fal me shumë rispektë. At Gjergj ishte njohur në konakë mbretërorë me teprë se kryegjkatës të Qytetit Palermo.

Prifti i thote djaloshit: Dishëronje të flasë me përlartësis e tji.

Përlartësia e tji — u ka mbledhur tashi; dhe ndodhet në libreria, nuk dy...

Po tue mentuar se At Gjergj Kishte liri të plote, e udhe të hapur, i thotë; Po shkonjë për me ju lajmëruar, djaloshi shkoj, dhe shpete u këthey me lejën të urdhurimit, At Gjergj shkoj në odha mbretrore.

Nen-mbreti e priti shumë mirë e i thotë. At Gjergj cila erë e mirë ju shpje sotë në Konak?...

At Gjergj ju përgjegjet me rëndesi:

— Jam për me ardhur për me prurë nje kurorë mbretërore të mirit të dashurit mbretë jonë Karlo III, që Perëndja na eruashit.

Nen-mbreti, u-mbet, tue nenqeshur, e mënotnte.

— At Gjergj bje dhuratë një kurorë mbretërore? qe ishte i marrë mëndjes?

Po pas mëntoheje:

Po që dot më përqeshur? po jemi në ë kohë të Karnevalit.... Po jo! nuk e mbesonjë një burrë i urtë dhe i Shejtë si At Gjergj!....

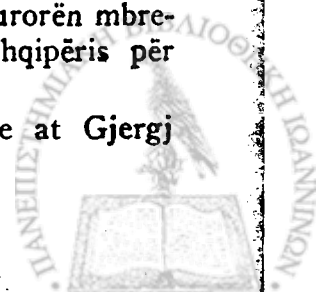
At Gjergj prej të gjatës qetësi të nën-mbretit kuptoj që shkojë në mëndja e tje, e kështu i thote.

Përlartësia juajë të dini se unë nuk jam i marrë mëndjes — e nuk ishte cakonë jime për me qeshur!....

Jo, jo nuk them këtë....

Po nuk e ke thënë, po e ke mentuar, ju thomë prap se unë bje kurorën mbretërore, të atdheut t'imë Shqipëris për L. M. Mbretin jine.

— Nën-mbreti, këptoj se at Gjergj

thoshje me të vërtetë, edhe jua lutet tue me urdhuruar.

At Gjergj fillon:

— Të dyni Përlartësia juajë, që kur mbretërojë, mbretë Roberti Guiskardi, në viset Napolitane....

— Po, në fund të sekulit XI.

Po në viti 1082 mbret Roberti me një ushteri mjaftë të madhe u nisë prej limanëve të Puljës (Puglie) sbriti në bregdetit të Shqipërisë, me qënë në ato koha Shqipëria nën sundimin të Imperatorit Lesh (Alesio) të Stambolit.

Po... Roberti përthënë "Guiskardi" që do më thënë dhelpëri.

Kështu pas që mbret Roberti me ushterin e tji hiri në tokat të Shqipërisë, të parët Qytete që captoj kenë Dureci, Arta, Kastoria, dhe shumë të tjera, pastaj hiri brënda në Epirë, gjer në Maqedhoni, tue me fituar gjidhë mbretërin Shqipëtare.

— Një burrë i madhë aj Robertë!... thotë nen-mbreti.

At Gjergj përseriti: — Mbret Roberti mbajati me vet fitimet, tue me veshur prej këtyre të birin Boimontin.

— Cili nuk dyti me mbarë.

— Po prapë përgjegjet Prifti — Po mbret Ruggiero i Siçilis, më vonë dhe aj me nje ushteri të madhe, e me shume ani unis prej limanëve të Siçilis, për në Shqipëri, të cilen e fitoj.

— Po mbret Ruggieri — thote nen-mbreti, jo vet fitoj Shqipërin, po edhe captoj Greqinë dhe Tripolinë, dhe shumë tjera vise.

— Po unë vinjë për me kuituar Përlartesisë jajë, që mbretërat, të Napolit e të Siçilis, për dy here kan captuar, e mbretëruar si sovranë në Shqipëri.

— Po nuk thom jo....

— Edhe jur kujtonjë Përlartësis jua-së, se mbret Guljelmi I, i biri të Ruggierit, edhe ky fitoj viset që mbeten që në Ragusë njer në Salonik, edhe ky si ati tji u emëruar mbretë të Shqipëtarëve.

— Po thotë nen-mbreti, përveçë, me fituar emërin madheshtor si ati i tji, fitoj jatrën të i më pashpirtë,

— Po qe thënë i pashpirtë....

Nen-mbreti sikur i lodhur prej të gjatit bisidim historik, thotë. Po at Gjergj përfundojem....

— Përfundimi ishte ky, në mbretërat, të Napolit, e të Siçilis kjene suvanë të Shqipërisë, Këta kanë të drejtën për me emëruar me këtë titull edhe sot.

— Një titull pa pasury — një tym pa

Nuse shqipëtare, prej Katundit
Piana dei Greci.

të pjekurit — thotë nen-mbreti. Prej këtyre titula mbreti jinë ishtë mjaftë im-bushur.

— Po përse mos me mbarë dhe këtë, si mbret të Shqipërisë!... Dhe jipë në dorë nen-mbretit një fletë kartë përsh-tjelë më katrë, dhe i thote: Këtu janë shkruar shkurtur pikat historike mi të drejtat që kanë mbretërat të Siçilis për me veshur me titulin sikur të jenë mbret të Shqipërisë.

Nen-mbreti mori fleten kartë, tue thënë në mëndja e tji: I mjerë "At" Gjergjë! ju kan manë trutë!

"At" Gjergji, këptoj atë që shkoj në mëndja të markesit edhe i thotë:

— Po shikur sot ky titull shkone më pakë se ajo fletë kartë, në cila unë kam dhënë mëntimet e mia, po kush e dy në të ardhumin?....

Edhe shkoj....

At Gjergj Shkruati këtë memorandum për me interesuar mbretin i dy Siçilivet për me marë armet e me liruar shqipëri-ne prej duarevet të Turquisë.

Shena e pikevet siprë të shënuara të bashkëfjalimit, të At Gjergjit me nënmbretin Markese Fogliani, nuk ishtë një gënjeshtërë, po ishte e vërtetë, (kopia originale) ishtë në Biblioteka Komunale të Qytetit Palermo, nën shënimin. "Manoscritti, 322, C. 7".

Gabime shtipy në numeri i tretë, në faqe 17 nën pikturën dot liçitet, Kollegj e jo Rollegj. Emeri i Prof. Margianò, ose Marqianò, ishtë Markianò, në faqe 24. Krye XII dotë jetë XI.

KRYE XII

LETTERAT' E SHKRIMTARË SHQIPËTARË

Pas thëmëllimit të dy Kollegjivet, fort shumë përparoj aresimi në Shqipëtarët, dhe flaga atdhësore për atdhenë e prindevet u çelë. Po më parë kishën filuar tue me shkruar Shqipë si shëkonet në disa dokumenta.

Të parët Shqipetarë që shkruajtën në gjuhë Shqipë qene:

Don Gjoni Buzuku, cili në 1555 Shkruati il "Risveglio" (Zgjimi) (1).

Luka Matranga, nga Katundi Piana dei Greçi, në 1592 shkruajti dhe botoj "Dotrinën Shqipetarë", dhe të tjera.

Pietro Budhi, në 1621 shkruajti "Pasqyra e Refimit".

Frano Bardhi, në 1635 nxori në dritë, te parin fjaletor, "Latenishtë Shqipe".

Po i pari shkrimtar i gjuhës shqipe cili e për çoi në populli qe at *Giuljo Variboba*, cili në Romë botoj një libër nën emërin, "Gjela Vjrgjeneshe Shëmri". Libra e të cilit, ish formuar tërë me Kënga Kishërake, këto, kenga u përdorën në për kishat e gjithë Katundëvet Shqipëtare t'Italisë. Me këtë veprë, gjuha Shqipe mori një frimë dashurie, dhe të shëndoshme, në populli. Kjo veprë, jo vëhtëm që idha një përparim të madh gjuhës Shqipe, po edhe një përnjothësi, në të huajit, të cilit thoshin se Shqipia nuk

ish një gjuhë, po ishte një dialektë Grekë, pak dryshuar, dhe e cila nuk kish as nje formë abetari për të shkruar.

Po at *Giuljo Variboba*, kundreshtoj, dhe goditi me shkrimet e tija armiqtë edhe Elenifilët kundreshtarë, të përparimit të gjuhës Shqipe. Tue me dalë në driti vepra e këndimevet Shqipë, dëftoj botës se Shqipia ishte një gjuhë dhe e cila kish vepra litterare. Pas at *Varibobës* shumë të tjerë Shqiptarë tue me dhënë gjuhës Shqip një formë litterare e cila qje kaqë e lartë sa çuditi gjithë botën. Këta Zoterinjë qenë: *Vincenzo Dorsa*, nga Frashineto, (Kalabri), cili shkruajti dhe botoj në 1847 edhe 1853 "Kërkime e mentime ndër Shqipetarët".

Piskopi Gjuseppe Krispi, nga Palazzo Adriano, (Siçili), Piskopë të Lampasko, cili në 1857 shkruati e botoj, "Kërkime dhe mëntime mi gjuhën shqipe", edhe mblodhi shume kenga popullore.

Tjatër shkrimtar i madhe qe *At Francesco Santoro*, nga Shënta Katerina-Albanese, lindur më 16 shtator 1819, e vedekur në Shën Gjakamo-Albanese në 1904. Botoj librat "Jkeshteri i shëntuar", Drama "Emira", "Iburgosuri Politikan", si dhe shumë të tjera mbeten te pa botuara. Ky njeri jo vet qe shkruajti

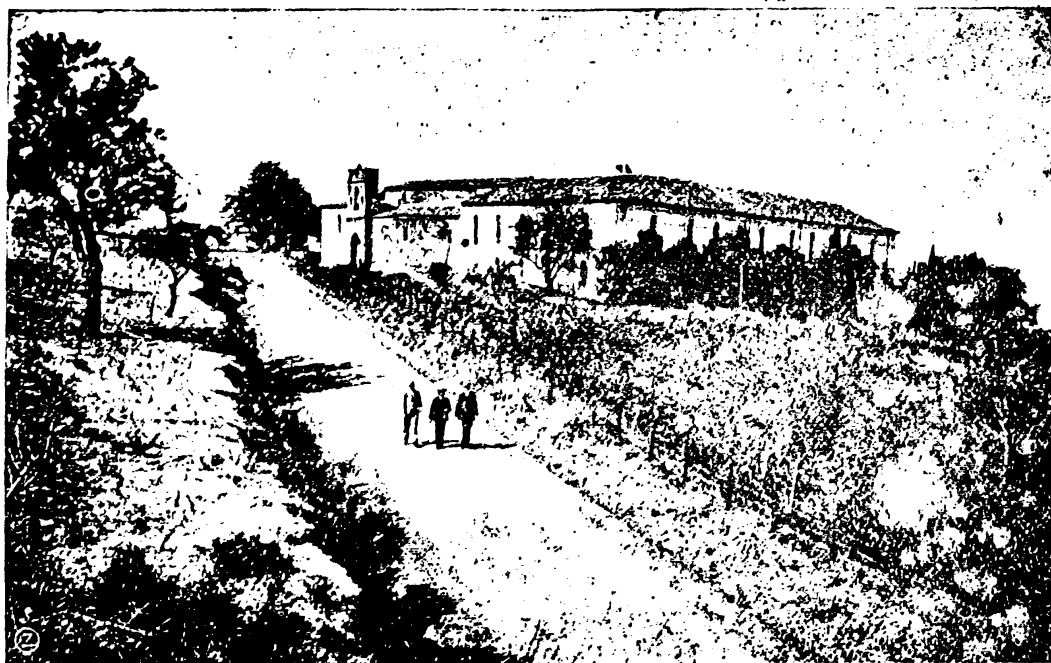

Shqipë, po idha çestjes atdhësore një përparim të math tue prethikuar dhe e mruar djemtë dhe vashat në kishë gjuhën amtare.

Paskuale Baffi, nga Shënata Sofia d'Épiro (Kalabri) filolog i dëgjuar, dhe cili qe martirizuar nga mbreteria e Borbonevet në 1792 për mëntimet liredashe, edhe ky la mjaftë botime mbi Shqipërinë.

duar me gjuhë Shqipë, veprat trimerore të Kombit Shqipëtar më pastaj shkoj në Amerikë ku vizutoj shumë vise, u mbet në funt në Shën Paolo Brazile, tek ku u semurë keq dhe vëdiq i varfer, po me vjershin Shqipë në buzë.

Dhimitri Kamarda, nga Piana dei Greçi (Siçili) teologë e filologe, e Prof. në Onoversiteti te Qytetit Palermo, Shkruajtji edhe botoj një gramotologi në gjuhë

Kollegj Italo-Albanese ne Shen Demetrio Korone.

Vincenzo Stratigò, nga Lungro (Kalabri) lindur në 1822, e vdekur në 1885, cili mori mesimet në Kollegj Italo-Shqipë, Shkruati mjaftë kënga në gjuhë Italiane, po vepra me madhe qe libra, "Il proletario ed il bersagliere", domëthën, Punëtori edhe ushtari.

Gabriele Dara, nga Palazzo Adriano (Siçili), Shkruajtji e botaj "Kengen e Shprashme e Bales". Një nga veprat vjershetore më të bukura qe janë botuar ne gjuhë Shqipë.

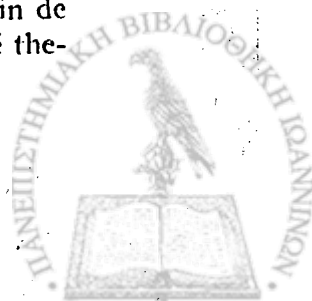
Gjuseppe Serembe, nga Shën Kosmo-Albanese lindur më 1843, vjershetor i pa pritur, dhe të cilit ju muar mëndia. Udhetoj tërë qytetet të Italis, tue kën-

Shqipë, edhe një apendice të gramotologisë, me vjersha dhe histori të Shqiperisë, dhe shumë të tjera.

Vepra e tji çuditi tërë filologet të asaje Kohje.

Kola Kamarda, nga Piana dei Greçi, botoj lajme biografike mbi Kostantinin, dhe Maria Kostantini, një biografi mbi at Gjergjin Guzzetta.

Pietro Matranga, nga Piana dei Greçi, (Siçili), Prof. i gjuhës Greqishte në Romë, botoj më 1850 Anekdhota Graeka, e më 1837-52. Heorogmi de Akademia. Më 1852 botoj një fjalim mbi qytetin de Samo, qëndruar në Teraçina, pas të thenit të Homerit.

Gjergj Matranga, nga Piana dei Greçi, (Siçili). Edhe ky qe nje nga më të fortit punëtorë të gjuhës Shqipe. Për mos me lënë të hubasin në 1897 botoj në Palermo nje veprë "Kenga Shqipe".

Ghjini Squirò, nga Piana dei Greçi, botoj "Mëntime historike Shqipëtarë".

Kostantino Kostantini, nga Piana dei Greçi, gjikat i dëgjuar cili vdiq prej së-mëndjes kolera në Palermo 1837, Shkruajti në gjuhë Italiane nje veprë vjershetore "Il Kolombaio d'Italia", me këtë veprë, mori një famë aqë të madhe: sa qe thirrë një nga më të mbedhenjtë vjershetorë të asajë kohë.

Zonja Kristina Gentile, nga Piana dei Greçi, vjershetore në gjuhë kombëtare, bashkë punonjës me të pa vdekurin Girolamo De Rada, e ndihmetaria e fortë e Prof. Giuseppe Squirò.

Domeniko Bellushi, nga Frashineto (Kalabri) Piskope të Sinopolit. Autori i të famshesës përgjigje e filosofit Hjesisë e tji Piskopit Gargano.

Angelo Mashì, nga Shënta Sofia d'Epiro, (Kalabri). Këshiltar i qeverisë, shkruajti nje fjalim mbi Shqipëtarët.

Luigi Petrassi, nga Cerzeto Albanese (Kalabri), Këthey në gjuhë Shqipe "Childe Heroldit" dhe i "Sepolkri" prej të madhit Shkrimtar Italian Hugo Foskolo.

Angelo Basile, Autori i të pamënduames tragedhi "Ines de Kastro", mblodhi edhe botoj shume Kënga Shqipe.

Ghjini Dreka Bidhera, nga Palazzo Adriano, (Siçili). Shkrimtar i fortë, shkruati mbi vepren te 40 sekujt të Manteer, dhe nje roman shqipe nën emerit "Maten eren".

Saverio Masi, nga Palazzo Adriano, shkruajti "Kërkime mbi Shqipëtarët".

At Kol Shpata, nga Palazzo Adriano, shkruajti dhe ndreqi Historin e Skënder-beut në gjuhë Italiane.

Avv. Pietro Kiari, nga Palazzo Adriano, shkruajti ne gjuhë Italiane "l'Albania" dhe la "Lega Albanese". Në 1879 Ministri i qeverisë Italiane Francesco

Krispi, thirri edhe dërgoi avv. Pietron Kiari-n të udhëtonje Shqipërin.

Avv. Kiari me shumë gezimë shkoj në Shqipëri, për me shkuar Atdheun te gjishevet, edhe e para shkelë e tok të Shqipërisë qe Prevesa, tek ku u bashkua me Eself bej Dino. Udhëtimi im thotë avv. Kiari qe ky. Prevesë, Luro, Artë, Janinë, Gjinokastrë, Tepelen, Berat, Elbasan, Tiranë, Krojë, Lesh, Shkodrë. Në shkrimet e tji qe i dërgoj gazetes "La Riforma", cila në ajo kohë botohej në Palermo, thote. Me gjithë dishërimin, dhe dashurin që kisha, për të shkuar vendet trimerore e gjishrevet tanë, në udhëtimi që bëra në Epirë, shkova gjera të çuditshme!.... pashë njerëzin cilët janë shumë lark nga ndjenjat Kombetare, fjalosen Shqipë, edhe Greqishtë, po kanë një dëshirë të fortë për Greqinë! a që se edhe mbesonjë as kur, që te humbasinë. Shumë fortë më dhembet zëmëra nga kjo dobjë, cila prishi qelimin e udhëtimin, t'im, cili vate me kot".

Pasquale Skura, lidur në 1791 në Kattundi Shqipëtar të Kalabris, Vakarico Albanese, Gjikat i degjëar edhe fortë i nderçmë. Për me pasur mëntimet lirëdashje qe zbuar prej Italisë.

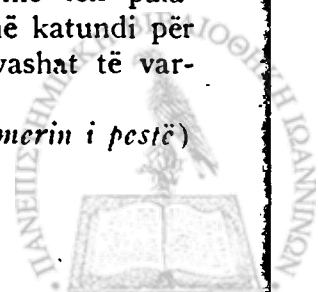
Në 1860 me hirë Garibaldi në Qyteti Napoli, Pasquale Skura qe thirrë e i emëruar Ministrë te Faljes e të Ligjës, e të Kultit, (Fetare) në mbretëria të Napolit. U mbet në barrë e Ministeris gjer që ardhë Mbret Vittorio Emanuele II, të cilit i presentoj formën të plebeshit të popullit.

Vdiq në Napoli me 12 Janarit 1866. Botoj artikula mbi shqipëtarët n'Itali.

Stefano Baffa, nga shënta Sofia d'Epiro, vjershitor i degjuar.

Konti Gaspare Manconi, nga Piana dei Greçi, kryepresidente të gjekates të Lartjemes Kortë të Qytetit Palermo, Shqipëtar fanatik, më përpara se me vdekur bëri dhjatë tue me lën palasin (2) e vet që kishte në katundi për me bërë një shkollë për vashat të varfëra.

(Shko numerin i pestë)

At Kol Ketta nga Kontessa Entellina (Siçili), Autori i shumë veprëve në gjuhë Shqipe, e më tepër të nje i hapur dixer etimologjikë, emëruar, "Theso-

Vëllezëria, Kola, Cesare, Alekxandri, Salvaturi Marini, të katrë Profesorë e leteratë të dëgjuar.
Giuseppe Basta, Prof. i leteraturës I-

GIROLAMO DE RADA
Perlmtari te gjuhes Shqipe

ri i gjuhës shqipë, e një histori t'Ëpirit e të Maqidhonis.

Imzot Katalani, nga Mezzojuso, autor i një fjaletori e një gramatike sqipe.

At Pomilio Rodota, cili shkruajti mbi Ritin Grekë n'Itali.

Vëllezëria Dominiku e Rafail Mauro, përsimtarë e vëtëdashës me Garibaldin.

Vëllezëria Palli e Kol Skura, leterat të dëgjuar.

taliane, e shkrimtar i famëshmë.

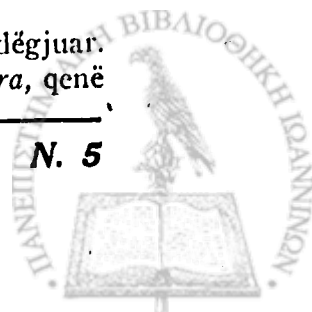
Dominiku Moro, Kriminalistë i famëshmë.

Fraançesko Buljari, Piskope e Prof. i Greqishtes i dëgjuar.

Vëllezëria Dominiku e Mihali Bellushi, i pari Piskopë e i dyti Priftë, qenë të dy leteratë të famëshmë.

Angjelo Sarri, Kriminalistë i dëgjuar.

Vëllezëria Luigi e Rosario Giura, qenë

të dy ministrë në qeveria provisore në Napoli me Garibaldin.

Kola Shales, shkrimtar, e këshiltar i qeverisë.

Merkuri Dorsa, vjershëtor i dëgjuar.

Françesko Saluto, nga Piana dei Greçi, kryegjikatës e të Lartës-Korte të Qytetit Palermo, cili më përpara se me vdekur bëri dhiatë me lën tërë pasurin e tji, për me hapur një Kollegj për djemte shqipëtarë të katundit, cilët nuk kan para për të marë mësimet të shkollavet të lartëme. Vdiq në Qyteti Palermo, po deshte me qënë varrosur në ka-

tundi i lindjes, te ku qe varrosur e gritur një monëmentë varri shumë të mirë.

At *Kol Brankato*, edhe At *Françesko Parrine*, e At *Giuseppe Kamarda*, që të tre nga Piana dei Greçi, cilët shkruan e botuan mjaftë vepra në gjuhë shqipe.

Gabriele Bukola, nga Mezzojuso, kriminalistë i famëshme cili çuditi me shkrimet e tji tërë botën. E shumë të tjerë shqipëtarë cilet na vjen shumë rëndë për të emëruar, dhe cilët kan qënë profesorë, gjikat, eqimera, e me punëra të larta në qiveri.

Shënime.

(1) Ky duket se isht, për sa dim, e para veprë Shqiptare e shtypër.

Ishtë e këthyer shqip nga gjuha latine, e ka Oficen e Zonjës Vjrgjërëshë shën Mëri, shtatat msalmet e pëndimit me litanin e shejtarëvet, pjesë të Rritualit, pjesë të katekismit, Meshët e vitit kishëtar të krëmtiet të tundëra e të patundara. Lipsen të parat flet edhe të tjera, ktu e ktie, mbeten vet 94 fleta (faqe 188) dy shtyllash e pak copa fletësh.

Kjo isht vepra që Hirësia e tji Arkipishopi i Shkupit Imzot Don Gjon Pagëzerii Këlit Kasisit, shqipëtar prej Jakovës, në viti 1740, kish par me çudi në Romë, në Kollegj i Propagandës, gjithë i shqjerë dhe i vjetër, e që e thriti: Antichissime Messale Albanese, (Mesha e Arbreshëvet shumë i motçemë). Deshi me gëzim të dorëshkronjë një shebër në e shprasmes fakje, sa të ja drëgojë dhuratë të shkluamit At Gjergjit Guzzetës. Themëlonjesi të Seminarit të shqipëtarëvet në Palermo, edhe të tjera veprave kombëtare.

Prototipi i shpirtëmadhëvet edhe të mëndjes e të zëmërgjerës të kombit shqipëtar. Kjo e dorëshkuame me të tjera shkuan në duartë të binduershmit At Pall M. Parrino, Dreqësonjësi të Seminarit të shqipëtarëvet, si edhe aj kujton

te vepra e vet e dorëshkruame: "De cnsensionibus Albanensis eum Romana Ecclesia".

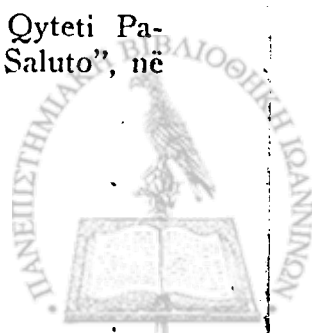
Hirësia e tji Imzot D. J. Krispi, Piskopë të Lampsakut, edhe Dreqësonjezi të Seminarit të shqipëtarëvet bëri edhe aj shënim në vepra e tji: "Memorie storike di talune costumanze appartenenti alle colonie Albanesi di Sicilia; Palermo 1853. (Përkujtime historike dica cakonëvet të katundëvet shqipë të Siçilisë).

Nnde fakje 88 e 89, bënë fjale mbi dorëshkrimin të Arkipiskopit Kasasi.

Kjo veprë ishtë shtypur me shkronja gotike latine. Tashi Hirësia tji Imzot Pall Sqiro, Piskopë i emëruar i Bendës, delegat e i dorëzonjës për priftërinjë shqipëtar të Siçilis, ishtë per me ribotuar këtë veprë e vjer.

(2) Palati i Kontit Manzoni në katundi Piana dei Greçi ishtë një punë artistike, Palati qe edhe vizituar nga mbret Ferdinandi II, të Borbonit cili atje u mbet pak kohë. Palati ka qënë i vizituar prej shumë turistëve si Inglesë, Francëzë, Jedhe Germanë, për me shekuar dhomat me piktura të bukara zografisur prej të famëshmit piktur Pietro Novelli.

(3) Kollegj qe hapur në Qyteti Palermo, me emërin, "Konvito Saluto", në udha Korso Pisani.

KRYE XIII.

GIROLAMO DE RADA

“Emri yt o Atdhetar i ndjerë
Kurrë mos u harroft no një herë
Se pate dashuri për Atdhenë
Aqë, sa pak janë që munt t'a kenë”
Asdren.

Cili ish, Girolamo De Rada?... De Rada ishte Omeri, Tirteo, Virgili Dante, i Shqipëtarë vet, cili vdiq, si rroj i mjeri vjershitor, luftoj me varfëri, me uri në stomah, e me vjershin në buzë, me robat të grisura e me lirën në dorë! Shtrënguar nga nevoja, kur' nuk' u largua, nga shpresat, nga dashuria Atdhesore.

Në tërë rroitjen e tji e trubuluame vetëm një Fee, e një shpresë pati *Lirin e dhe indipëndencën e Shqipërisë*. Plak 80 vjeç, luftoj shinë dhorën, erën, të ftohtit, rrëzat e diellit, e tërë të keqiat e natyrës, e për dy herë në javë, shkonte herë në kembë, her mbi gomar, që në Maqia katund' i lindjes, gjer në shën Dimitri Korone, për të vatur me bërë shkollë zënëvet, të Kollegjit t'atjeshmë, ku kishte filuar, dhe hapur të parën shkollë Shqipe me tërë regullimet t' arsimit.

Në një nga këta udhëtime në dimbër dhe në një kohë të keqe plot dhorë dhe me një erë të ftohtë, shkonte plaku n' udha e reptë, pushtruar në mallotë, e kaluar mbi gomar. Tue me shkuar në një vent të keq të udhës gomari shket, edhe plaku bashkë me gomarin rrotëllojën në dhorë.

Disa fshatarë udhëtarë, kur panë se plakë ra në dhe, rrodhën për me ndihmuar, tue me thënë. Po si Zotënia juajë në këtë kohë të keqe të udhëtoni? e pastaj njeri i math nga vjeçit si Zotënia juajë ?nuk lipset me vun në rrëzik rroj-tien? Plaku u grit vehte, dhe ju përgjigjet fshatarëve, Plak.... unë!.... Po.... kini të drejtë, po unë plak jam nga kurni, e jo nga shpirti.... Unë.... dot rronjë gjer

sa të shohë të bukëren, të dashurën, *Shqipëri Jonë, të lirë dhe të madhe*, dhe pastaj me gëzim le të vinjë vdekia. Po fati nuk idha këtë gëzim për të shëkuar dëshirat e shpresat e zemër tji.

Shëkoni, se ç'farë shpirtëmadhë, dhe dashuri për shqipërinë, dhe shqipëtarët, që kish ky njeri!

Girolamo De Rada, u lindë fshati Maqia (Kalabri), në 1815, mori mësimet në Kollegj Italo-Albanese të shën Dimitri Korone, Pas që mori mësimet, zuri të mbledhur rrëfimet të: “Gjakët ynë i prishur” e këta rrëfime i mblodhi tue me vajtur shtëpi, me shtëpi, dhe për tërë fshatrat shqiptarë, për të mbledhur nga goja e popullit këngat kombëtare të cilat i botoj në Firence në 1866 nën emërin “Rapsodie Albanesi”, me ndihmën e Dot. Kol Jeno të Koronei, nga shën Dimitri Korone eqim të mbretit Ferdinandit II, të Borbonit. Po në 1848 kishte filuar të botojë ditarin në gjuhë Italiane, “L'Albanese d'Italia”, ditare politikë, e literarë shqipe, e pastaj më vonë qe ndruar në e para gazetë shqipe “Flamuri i Arbris”. Kur më 1862 mbret Ottoni të Greqis shkoj prej Napolit për të vatur për të marë një nuse në Bavierë, ishte bashkë me mbretin, i biri i Miaulit, cili përcilltë mbretin në udhëtim. De Rada, u paraqit të birit të Miaulit e kujtoj se aj ishte i biri i një trim shqipëtar, edhe i dëftoj veprat e tija për të me ngjalë gjuhën e gjishërvet. Miauli u kanaq teprë, edhe mjaftë e nderoj De Raden tue me shiguruar, se kur të këthejë prej Bavierës, ndonte me marë bashkë e me shpur bashkë në ania mbretërore në

Greqi. Po puna në Bavierë teprë u ngjat dhe Miauli nuk më e thirri.

Në Kongresi i Berlinit, pas një letrë-thirrje të De Rades shkruar Ministerit English, shtu ju pergjegje Ministri.

Korrik 36, 1880.

E. 10 Dom Street.

Zoteni.

“Unë jam i Zotuar nga Zoti Gladstone për me diftyer me të ngjالات falënderje për letrën tuajë të 17 të ketji muaji, ju thom se ju mënt të rrini shigur se aj bashkuar tok me shoket e tja deshiron për Shqipërin ato të drejta dhe shiguri, për drejtesi qivile, që sot ndodhen përploteruame që lipset nën sundimit Turk veç tek ato vise ku jan shiguar në mestrë të themëlimit mbretërorë për vet Autonomike”.

Unë jam Shëbërtori të Zotenis juaje.

Y. A. Godlely.

Istoriani i madh Italian Cesare Kantu, cili shkrojti historin të Botës, në 29 të Marsit 1886, i shkruati një letrë De Radës.

Zoteni.

Mar për herë “Flamurini Arbris”, juajë, ma ju thom të vërtetën, nuk më pëlqen ajo thirrie he për he, kundra Greqis. Ngjer 29 neve shëmbëllojmë Epirin me Janinën bashkuar me Greqin sa nuk mund të shëmbëllonjë për me ndajtur një qytet i përvet. Ma nje federatë Balkanike nuk mund ishte e mirë?. Më thoni si ju e shkon të ardhmen e Atdeut të gjishërvet juajë për me dalë e me këputur përposh sundimit Turk.

Shënojëm këtu përposh pikat më të nevojshme të përgjigjes, Cesare Kantu-it, që i bëri G. De Rada.

Zoteni.

Vjinj të ju vë përposh çestjen e Shqipërisë përlene nga gjidhë, si dhe prej Zotenis juajë në Historia e Botës, nuk bëtë as fjalë. Më parë se të gjitha kombi Shqipëtar me gjith se ishtë afrë të Greqis, nuk ka as farë një bashkim me këtë gjuha shqipe ishtë farë e drishme nga Greqishtia e kurr Shqipëria s'munt

të ket një bashkin me Greqin, nga këta shkake.

Grekët mëntojën për me rilindur e të bërë imperatorin Bizantine, dhe *kafsha* *pas ambicies e tyre? Ishtë Shqipëria.* Kafsha

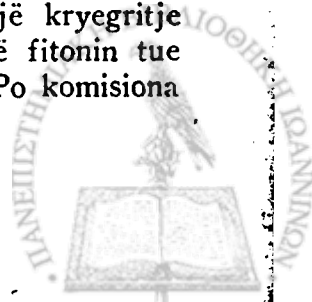
Kur ne 1883 Manovrati Konsul Grek ne nisia Malta, ne di sa numera te gazetes “l'Akropoli të Atena”, shkruante se shqipëria e lartëme, në Epir e Maqedhoni nuk ka më tëprë se 700,000 shqipëtarë, nga ky shkak si munt se kishte të drejtën Shqipëria për me bërë mbretëri me vet.

Ne 1850 nje gazetë Greke cila botohej në Vienë “Imera” kanaqehë teprë se në disa udhëtime që bëri në Greqi, kishte shkruar se Shqipëria kiste humbur farë.

Unë më 1860 botova një libër, “Të vjetrat e kombit Shqipëtar” tek ku shpjegova se panelenismi ishtë një marrësi, po fajni e ka Turqia cila ka lën Grekët të lirë për të hapur shkolla, e ndihmuar nga kleri e me parat e dy shqiptarevet, Zappa e Zografo, kanë gënjer me an të Fesë popullin. Greqia cila me intrigat e saja në qeveria Turke, prishi lidhien e Prizrenit tue me burgosur tërë atdhetarët Shqipëtarë. Pas prishjes të lidhjes, Greqia mori frimë e zu me ndjekur me mënira të poshtra edhe teprë të keqe me ndjekur gjuhën Shqipe.

Një inderçmë shqipëtar prej Greqie, Ana Kolurioti shkoj në Gjinokastrë për të përndar një Abetar Shqipë, po konsuli Grek' i atjeshmë Zoti Komaçio e mori edhe e burgosi, edhe pastaj e shpuri në Korfus.

Qevëria Greke për të nderuar burrimin të Komaçiot emëroj Konsul në Korçe. Në ato koha Shqipëtarët kishnë ardhur në këshilë për të themëluar një gazetë, tue me dhënë mua direksin. Kjo gje nuk i pëlqevi Palinismit, edhe kërkoi me intriga për të pushuar gazetën, “Flamuri i Arbris”. Një mision Greke ardhi nga Korfusi në neve tue na kishilluar, për të organizuar një kryegritje kundra Turqis e pas që të fitonin tue me bërë tok me Greqinë. Po komisiona

shkoj prapë në Korfus me "bishtin në për Kembe". Grekerit kërkuan për me mblerë shtypin European për të thënë Gjajen kafshore të Shqipëris. Po "Flamuri i Arbris" i nderçmë, o Zotëni pa pikë, e pa frikë, nuk munt të largohet

Ka kjo gje ishte për neve shpresa mëmëdhëtare nga një vent jashta dashurivët e nga bashkimi, e tue me pritur çjastin historik të arësimit, dot ç dinë se shpet flamuri i atdheut, dot ngrihet për të shtrihur e për me valuar në ërë,

FRANCESKO KRISPI

Krye-ministri t'Italisë

nga program' i vet. Për se largu tërë shëkojën në Greqia një fuqi, një qytetërim për me urdheruar gjithonët. Po neve cilit ndjejmë tërë gabimin e këti mentimi të keq për neve, do të thomi për të vërtetën se Shqipëria brënda viset e sajë ka më teprë se dy milionë njerësh, pa ata të Greqis dhe të nisivet të Arxhipelagjit, e të kolonivet të Asisë, edhe të Italisë, e të tjera vende të botes. "*Rraca Shqipëtare nga Virtutat, nga Shpirti, nga Trupi, e nga Semlijia, nga Besa,* është me lartë se Ellenika.

këtë do te kemi me shpresën të Perëndisë.

Keto janë pikat e përgjegjes të atdhetarit i madh e i pa vdekur Girolamo De Rada, një historiani i njohur e i famëshëm si Cesare Kantu-it.

Dhe botojmë edhe një copë e fundit të një letre që i madhi shkrimatr Nikol Tommaseo dërgoj De Radës, pas që liciti veprat e tia.

— Mua më pëlqen xënia në gojë të cakonëvet: — Me vaturit të vashëvet për ramiqë; me thirrë lëmshin në shpii,

me qepërit linjët, edhe të pjekurit e bukës: — Këto kujtojën me dashuri familjën e atdheun: — Kronjet e katunde t'ona: — Qe mëndë thresiën me embëlzirën tepërore të e thënies e Virgjilit: "Hic inter flamina nota et fontes sacros". Ishtë me kthellë se në "Dorotea" të Goethe — it, vasha që shkon për me marë ujë, e në mestrë të udhës mbetet për me shkuar katundin.

Një trim që me shpirtin ruan bukurin mbretërore të mëmës.

Testi të përdërimit i Zonjë mëmë, ishtë dhe ky në kjo kombësi patriarkale e luftëtare, ishtë një dukomentë historikë: Dy zëmëra që këptohen, janë si dy goja që hapen në gazi.

Shum të tjerë thonë se këngat tuajë janë të përziera, po Zotënia juajë që dëfton të pa vdekurën pllëmbë të Anakreontit, me jepë aber që nuk ishtë për me qehur me spagë retorike: Njatrë lidhje tashi shkonjë që shtrëngoj Zotënia juajë në 1839.

Shkonjë me bashkimin e mprojtes e mëndimit të zëmërës, në cila ishtë mieshtrë. Në zëmëra juajë një ambicie vet shkonjë të mirën.

Përse ishtë me dashuri pasurore, për kombin gjer në fundi i rrojtjes.

Urimet e mia me dashuri.

N. Tommaseo.

Në një 1844 të Shtatorit i madhi vjershëtor francës Lamartine kishte vatur në Napoli, për të bërë banjo në bregjet e nisisë d'Istria. E. G. De Rada i dërgoj veprat e tjia shqipe, "Milosao, e Serafina Thopia". Vjershëtori francës si i pa e i liçiti i dërgoj një letrë falderie De Rades, cilën letrë e botojmë në gjitha orixhinale e saj Francese.

"Monsieur;

"Je suis bienheureux de ce signe de fraternite poetique e politique entre vouse moi. La poesie est venue de vos rivages et doit y retourner? Je m'ai en autre merite que de le presentir et de fairr les premiers veux pour la libertè, e pour la

resurrection de l'Albanie. Vous m'en recompensez trop.

"Je m'afflige de la cause que m'empêche de voir; et je vous prie di agreer mon remercinment e mes felicitations".

Lamartine.

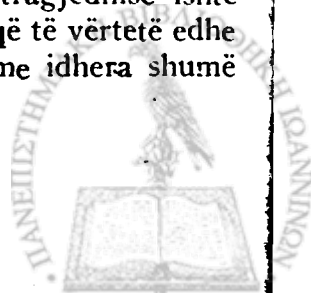
Në 1891 gazeta "Stampa Estera" e Berlinit botoj një artikull kritike mbi dramën "Sofonisba". Artikulli që shkruar prej te famëshmit kritikan Herman Buicholtz.

"Girolamo De Rada, më i miri kompositor i Shqipëtarëve, këngat eroike të cilat venë që në Milosao gjer në Skënder-beu, ka më teprë se gjismë shekulli që madhon popullin e ty, e bujën gëzimin të filologëve, mblodhi tërë këngat e popullit e farës e ty. Dhietë vjet më përpara deshte të bashkojë zëmërat e gjindjes e ty të perndara. Për këtë gje nzori në dritë një gazetë politike e letrare në gjuhë Shqipe, tue me shkuar i dyturi filologë thot: "Sofonisba e Trissinit, të Alfierit, e të Gjebelit, janë gjidh një, si ajo e Alfierit, (tragjedhia të lë ftohtë. pjejm: Si bën De Rada? cilit më teprë prej të treve i gjetë? Si pas nomit drama historike, vete në përkëthymi drej historik, po shëkojmë se nuk ishtë miaftë për me shtruar edhe më sbluar hartimin të vjershit. Po ispirazia miafton në filmi. e në bashkimi i vendit, e të kohës".

"Po ndron shenën si Shakspiri, me hatuar me madhëni si ky, edhe si i vjetri Eshkilo, edhe me rën mirë mbi kohën e sotme, me shumë aktrative për gjerat e bukura të i spireshëvet l'Italisë. e të Europës e tërë.

Shëkojmë në vepra e De Radës shenja, mare nga vërteta, atë që, nuk kanë të tjerë autorë, si Alfieri, e Giebeli. Prej të tëra Sofonisba (1) ka pastrë, e bujërshë të madhe, të vërtetën me besën të Annibalit.

Orixhinali Shqipë i tragjedhisë ishtë shkruar me një gjuhë aqë të vërtetë edhe të bukur e me pasuri, me idhera shumë Orientale.

Gjuha ishte e çuditëshme, bujare, dhe e vjetër”.

Prume këta shënime të shkrimtarëve të ndriçimë e të famëshme, për më dëftuar në cila shkalë e lartë që konsidhruar nga bota e huaje i pa vdekiri atdhetar G. De Rada, cili punoj me gjith shpirtin për me dritesuar e naltësuar Kombësin Shqipëtare.

Pati edhe për miq vjershëtorët dhe atdhetarët, Nain be Frashiri, edhe Nasim be Premeti, si edhe të famëshmen Shqipëtare e shkrimtare të popullit Shqipëtar, Pincesa Elena Gjika, përjohur për mbi emërin, Princesa Dora d'Istria, cila miaftë ndihmoj De Raden, për botimet të veprave të tji.

Pati dhe për mike vjershëtoren Austriake Baronesën Giuseppina Knorr.

Mbretresha Margerita t'Italisë, shumë e nderoj vjershëtorin tënë.

G. De Rada që mi forti punitor për të me njohur qevëria Italiane Zyrtarishtë gjuhën Shqipe, edhe për me hapur një shkollë zyrtare dhe qevëritare me shpresë të ishte aj thirrë për mësonjes. Po pas që qevëria Italiane njohë gjuhën Shqipe zyrtarisht si një prej gjuhëve të vjetra, hapi një shkollë Shqipe në Universitetin Oriental të Qytetit Napoli. Pas filimit

të shkollës Ministri t'Italisë i shkruati De Rades, dhe me bëri të njohur se aj ishte shumë i madh e nuk do të munt të mirtë barën emësimëve.

Kjo lajme e zëmeroj fortë teprë plakun, dhe duke gërritur sytë në qjellin e shekujt yllit, tha: “Fati të yllit tim ishte lidhur me fatin i keq të Shqipërisë. Vdiq i varfrë në katundin e lindjes Maqia në (Kalabri) në moshë 60 vjeç.

Ky që burri i cili përhap çështjen Shqipe, cili me veprat e tij shtiri flagën atdhetore në djelmëria, e cila flagë idha një përkrahje e fortë në lufta politike për shpëtimin e Shqipërisë.

Veprat me të degjuara të De Rades janë. “Rapsodie Albanesi”, Kenga e Serafinës Thopia, “Skender-beu”, Anna Maria Kominiate, Nata e Krishtelindjes, “Sofonisba”, “Milosao” e shumë të tjera.

(1) Sofonisba e bija e Xheneralit Kartaxhinës Astrubale, pati dhënë Besën për të vatur nuse me mbretin Massinisa. Po shkoj për me martuar mbretin Sifaje të Numidis, cili u perdaa nga Romanët. Tuc me rarë Sofonisba në duartë t'armiqevet, u farmakos, 235-203, Perpara Krishtit.

KRYE XIV.

FRANCESKO KRISPI

Në fshatin Ribera (Siçili) prej zotit Thoma Krispi, e zonjës Josefa Genova, që të dy Shqipëtarë prej Katundit Shqipë Pallazzo Adriano, cilet Kiskën shkuan në fshatin Ribera, për se zoti Thoma Kish-te pasur një punë qevëritare në aj fshatë.

Më 4 Tetorit 1818 u-lindë Françesko Krispi (1). Prindërat që në djalëri e dërguan në Kollegj Italo-Shqipë të Qytetit Palermo, në cili mësoj ligje. Pastaj shkoj në Napoli për me dhënë funtë mesimevet. Në 1839 botoj një e përkoshme Italiane me emër L'Oreteo, në e cila

gazete më 7 të Tetorit 1839 botaj një artikull thirrë Shqipëtarëve të Siçilis mbi veprat e G. De Rada (2).

Në një 1841 që shkruar në albumin e gjkatëve të Qytetit Napoli.

Në 1843 në Napoli u-shtë në lumi i lirëdashëve kundra Mbret Ferdinandit II. të Borbonit.

Në 1849 për mëntimet lirëdashie, Krispi që shuar nga mbreteria e dy Siçillivet, e shkoj në Francë, e pastaj më vonë në Torino, në cili Qytetë u-mbetë pak kohë, si redaktor i shumë gazetëve.

Në atë kohë u vu në letër shkëmbim

me Gjusepin Mazzini, me të cilin bashke përgatitën kryegritjen në Lombardi. Qevëria e Piemontit sbloji komplotin e qit jashta Krispin, i cili q'atje shkon për në nisja të Maltës. Po në 1854 qe dhe sbuar prej nisisë Malta, dhe shkon për në Londrë.

Në cili Qytetë për me rruar u bë i msonjes të gjuliës Italiane. Në Londrë bashkonet për të parën herë me të madhin persimetar Giuseppe Mazzini, më të cilin shkojnë tok për në Paris. Në Paris mbetet tri vjet 1856-59. Nga Franca qe qitur jashta si përzimëtar, e Krispi prap, shkon në Londrë. E që në Londrë prap shkon për në Torino, po prape Qeveria e Piemontit, në moj i Shëntadreur 1859 qit Krispin jashta prej Torinot.

Krispi, shkon në Genova tek ku bashkonet me përsimëtarin siçilian Rosolino Pilo, cili, pas një fjalim që kishte pasur me Giuseppe Mazzini, kishën arthur në Kuptim për me gritur popullin të Siçilis, tue me dhënë sundimin e kryegritjes Giuseppe Garibaldi, cili ndodhejë në ato koha në nisja Kaprera. Garibaldi e mori pelqimin e sundimit të qetavet të kryegritjes, po tue me vun kondicie që flamuri qe dot valonte dot ishte me këtë thënie: "Italia e Vittorio Emanuele II", Garibaldi shkon në Torino, për me përgatitur për me shkuar në Siçili.

Më 7 të Prilit 1860, Françesko Krispi, me një e truame (rakomanduar) prej përzimëtarëve Agostino Bertani e Rosolino Pilo, përparaqitet në Garibaldi, cili pas që liçiti letrën, shumë e nderoj Krispin.

Krispi tok me Garibaldi shkojnë në Genova, ku gjejën Bertanin, e Pilon, e me nje mjë vetëdashur, s'andej me vetëdashurit shkojnë për me marë Siçilinë.

Garibaldi bashkë me volontarët dualle në shkela e Qytetët të Siçilise Marsala; Populli kur shkoj vetëdashurit, tok u bashkua me Garibaldin kuntra qevërisë, e me ndihmën të popullit Garibaldi captoj Qytetin. Që në Marsala shkuan në

Palermo, të ku edhe atje gjeti popullin i përgatitur, e shtu Captuan Qytetin.

Pas captimit të Krye-qytetit të Siçilis, Garibaldi emeron Franceskon Krispi sekretar, e pastaj më vonë, ministrë të qevërisë provizore. Pas që Garibaldi liroj tërë Siçilinë, tok me Krispin shkojnë në Napoli, te ku pas captimit te atje Qyteti, Françesko Krispi emërohet ministrë i asajë, qeveri provizore.

Më 21 të Tetorit 1860 Françesko Krispi shkon në partia për bashkimin të Italisë, nën sundimin të mbret Vittorio Emanuele II. Më 15 të Nëndorit, 1864 u zgjoth për të parën herë deputetë në katundi i Siçilisë Kastelvetrano, e hyn për të parën here zyrtarishtë në Parlamentin t'Italisë, teku del me të famshen e thenie: (Monarkia na bashkon, dhe Republika na ndan). E ketu Krispi hiqet prej partise të kryegritjes. Më 1878 hyn për të parën herë ministrë i qevërisë, e pastaj më vonëdy here krye-ministrë. Qe i fuqishmë në keto koha: 1887-91-93-96. Françesko Krispi me Politikën e fortë e tje frikesaj Francen, aj bashke me Bismarkun i Germanise judisen, "Tri Lidhjen", Germania, Austria, dhe Italia.

FRANCESKO KRISPI

në çestja Shqipëtare

Në çestja e politikës Shqipëtarë më 2 të Tetorit 1887, Françesko Krispi me një bashkë-fjalim që pati mbi, çestjen e Balkanit me Princin German Ottone Bismarke tha: Në qioftë se ndrishime, dot kyhen në qevëria Turke, edhe në keta vjënë me përpara dod miren prej Turkis, gjithë ato dorëzime e ujdisme autonome të visevet drishe, si Maqedonia, Shqipëria, edhe Serbia e vjetër, me themëluar këta Kombe, mbi formën që kanë, Rumania, edhe Bulgaria, dhe tjerë qitete të Balkanit.

Në një banketë qe pati dhene prej paresisë të Qytetit Torino, me 25 te Tetorit 1887, tue me folur mbi politikën

(Shko numerin i gjashtë)

Orientalë, tha: Atë që kërkojmë ishte rispekti mbi të drejtata të popullve, atë që shpresojmë, ishte që nga dale, nga dalë, për me pasur autonomi e vendit, pa derdhje gjakë.

Rrojën në Ballkanë katër Kombësi të ndrihshme, që do kombësi ka gjuhë me vet, edhe zakonat sekullore, e të vjetra,

rinjë. Nuk ishte kjo politika me mirë e me nderime për Italinë!...

Më 3 të Shkurtit 1879, me mbajtur fjalë në Parlamentin e Italisë, mbi çestien Adriatike tha: Zotënjara, unë jam i mendjes që Pënesula Ballkanike mende jetë e themeluar mbi qindrimin të kombësive, me gjidhe sundimin të Turqisë, ne Pe-

Shqipëtarë prej Katundit, Vakarizzo, Albanese

edhe në zemër kan ndjenjat edhe idhealin, e shpresën të Indipendencës të kombit.

Po mirë keta populle që dishorojnë të rrojën si kush do të lirë, këta populle ishte nivoja për me ndihmuar, për me fituar vetjen e tyre, pa luftë, pa prishje gjaku, pa me marterixuar njerësh të

nisula Ballkanike; kan mbitrojtur katër kombësi; të cilat, me gjidh të 'qeqiat' përdëruar për me rrenuar, u kan mbetër trimërishtë, edhe tue me protestuar kundra egerzivet te mundesit... Keto kombësi, janë, ajo e Rumenëve, të Slavëve, të Shqipëtarëve, e të Grekëve....

Cilat jan interesat të Italisë në mbarimë të çështjes Orientale?....

Zotëni, jemi shumë afrë të Peniculës Balkanike, tue me qën vet, ndajtur, prej një deti i gushtë, edhe i vogël, historia na provon që në kohë të motçmë, kur e, do herë emirgeziona e dy Peniculavet, Balkanike, e Itالية, u-ka shkëmbier.

Për shkake politike, edhe për livërti ekonomike, ishtë nivoja që Qevëria jonë nuk mos me lën çështjen Orientale, e nuk lipset për me lën mos më përpara u-shtruar influencën e sajë. Në fati në jipë rastin neve edhe Qevërivet, që s'jona të ken dashurin e livërtisjen për me shkuar triumfin fillimitar, për lirim të kombëvet, ishtë nivoja për me zën këtë rastë, për me dhën ndihmën e nivoshme për lirim, e triumfin të këtyre kombësire.

Në rasti të krimtimit për te festuar në Berlini (Germani) shkuamen të Kronprint-it, në moshë më të madhe, Françesko Krispi më 5 të Majit 1900, në gazeta e përditëçme "L'Ora" që botohet në Qyteti Palermo, shkruaiti një artikull, mbi, çështjen të *trilidhjes*, e të Balkanit, e me teprë për mbi Austrin, shtu thotë për Shqipërin :

Shqipëria nuk ishtë Slave, ishtë një kombë që ka një personalitet me vet, ka gjuhë e zakona me vet, ishtë me kujtuar s'ishtë prej fisit të farës të Pelasgjvet.

E-shtu tue me marë kuptimin, e për me të mbledhur kustin të gjatë e të vjetër, cilli ishtë aj për me dhën konçesie Shqipërisë, për me proklamuar indipendencën të sajë. Dod jetë një dobi e madhe, ajo për me dashur tue me bashkuar bashkë me viset Slave.

Shqipëria qe ajo që më teprë se ç'do jatrë villet për-mbajti hirjen Turke. Po se në shekulli XV pas vdeqies e ardhur të trimit Shqipëtar Gjergjit Kastriotit qe e mundur, po nuk qe e poshtuar nën heqien të sgjedhjen Turke. Ajo kur qe e sbutuar, e shumë Shqipëtare mas me ndejtur nën sundinain të sgjedhjes të mundesit preferuan për me emigruar në Italia Verore, e në Siçili.

Po natyra hekurorë të ke-saje farie,

në gjatën shkuari të kohës, nuk humbi prej sojit. Edhë në ky shekull qe e para Shqipëria që doli kryelartë.

Me dhën Krispi përgjegje a tyre një-rësh që thoshin se diplomacia të Vienës, kërkonte për me captuar Shqipërin, shtu thotë. Tue me dhën lejë sot Austrisë për me një Shqipërin, nuk ishtë një fitim për këtë perandori, po dod jet një dëm i madh për Italinë, se shkante humbjen e ç'do shenjë të sajë në Adriatiku.

Fyemia jonë dod jetë a që të madhe, mbi arsyen e të drejtat tona që lumërishtë traditat të Shejta kemi për-mbajtur, nuk dod mbarohen.

Në 1900, prapë në parlamenti të Italisë deklaroi: "Shqipëria ka dhe ajo tërë elementat për një qevëri Autonomike, më mirë se sè atë që nuk patën, Serbia, edhe Bulgaria.

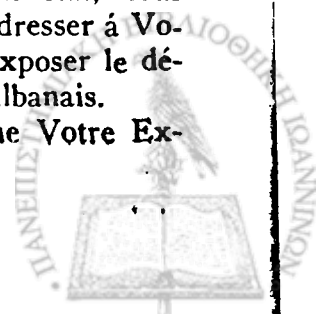
E tue me i dhen, "Qeverimin Autonomik", Europa bunte një veprë qivile... Në marëveshjet të afrime me dashuri, e miqesí pe pesë shekëll për-mbajtur me këtë kombesi, cila afronet më teprë neve se imperatorisë Austriake, në ardhë njetia të Shqipërisë me këtë imperatori, kjo dod ket më teprë Shkatarime e trubulime në përzimi i sajëvet, e te gjuhevet.

Në 1888. të Shkelqiemit Atdhetarë. Zoti Mehmed Ali Viro, e zoti Abdul Frasherit, me mezuar se Françesko Krispi ishtë Shqipëtar i drequesuan nje memorandum, mbi çështjen Shqipëtare, memorandum qe gjendur në dukomentat private te Krispit, memorandum ishtë në gjuhë Francese, dhe ishtë ky.

Excellence.

Ayant eu l'honneur d'être présentés á Votre Excellence en 1879, á Rome, comme délégués de la nation albanaise pour protester contre l'annexion d'une partie de l'Épire, c'est-á-dire de la Basse Albanie á la Grèce et pour demander á l'Europe civilisée l'intégrité de l'Albanie et l'amélioration de son état, nous prenons la liberté de nous adresser á Votre Excellence pour vous exposer le désir et les sentiments des Albanais.

Nous ne doutons pas que Votre Ex-

cellence a autant d'amour et d'affection pour la mère patrie de ses Aïeux que pour l'Italie; aussi l'état et les intérêts de l'Albanie ainsi que le désir et les sentiments de la nation albanaise ne doivent pas Lui être inconnus. Les discours prononcés par Votre Excellence et le politique actuelle du Gouvernement Italien nous donné à comprendre suffisamment que Votre Excellence dans les occasions politique d'aujourd'hui n'a pas oublié de ranger, auprès les intérêts du grand Etat qu' Elle dirige, les intérêts de la pauvre nation qui se glorifie de savoir que son sang coule dans les veines du plus grand Diplomate et du plus grand Patriote du monde. Intérêts de vie ou de mort, car il s'agit de la résurrection ou du démembrement de l'Albanie.

Nous n'ignorons pas les efforts tentés contre nous par nos voisins qui pour arracher un lambeau de notre pays ne reculent devant aucune intrigue et veulent nier jusqu'à l'existence de l'Albanie et de la nation albanaise.

Mais cette nation est la seule qui ait opposé, pendant longtemps une énergique résistance aux conquérants Turcs.

Cette résistance héroïque s'est maintenue jusqu'à nos jours; et si les Schkipetars par leur caractère fier et belliqueux ne se sont pas laissé subjugués aussi vilement que leur voisins, ce sont eux qui ont senti le plus le fardeau du jong et ce sont eux qui ont les plus souffert à la suite des insurrections répétées qu'ils ont été obligés de soutenir pour obtenir leur indépendance, alors que les Grecs, les Bulgares et les autres nations du presque île des Balkans, n'avaient pas même conscience de leur existence.

En conséquence l'Albanie mérite l'indépendance plus qu'aucune nation des Balkans, et nous espérons qu'elle se montrera la plus digne de la faveur de l'Europe et la plus capable de se gouverner elle-même.

Les Albanais n'ont jamais cessé de manifester leur mécontentement à l'é-

gard du Gouvernement Ottoman et leur désir pour l'indépendance.

Aujourd'hui même à Kossovo, en Miridite et dans les montagnes de Scutari, Musulmans et Chrétiens sont en pleine révolte.

Nous sommes heureux de voir la question d'Orient prête à être résolue pendant que Votre Excellence est l'un des principaux Diplomates qui dirigent la politique générale, et nous ne doutons pas que ce que nous entendons sur l'avenir de l'Albanie est vraie et n'est dû qu'à ses sollicitations, et soyez sûr, Excellence, que l'Albanie n'oubliera jamais que c'est à Vous qu'elle devra son existence et son indépendance.

Agréez, Excellence, l'assurance du dévouement et de la reconnaissance de vos très humbles serviteurs.

*Mehmed Ali Virio
Abdul Frascery*

Costantinople, le 25 Septembre 1888.

P. C. — Le 5 Novembre 1887 j'avais eu l'honneur de Vous adresser une autre lettre, qui, je n'en doute pas, serait parvenue à Votre Excellence.

Abdul Frascery

Si mirë shkonet, Françesko Krispi u përpoqë fortë shumë për shpëtimin e lirimin të Shqipërisë; F. Krispi e kiste për nder të ishte prej farës Shqipëtare, edhe këtë kryelartesi e dashuri, e dëftoj, në gjidhë rastety që u-dhan mbi çështien kombëtare.

Më 17 të Janarit 1898 tue me qën' në Qyteti Palermo, deshi me visitojë Kollegjin Italo-Shqipë, në cili Kollegj Kishte marrë mësimet, dyturin, edhe dashurin për Atdheun të gjishëvet. Françesko Krispi tue me shkuar Kollegjin, e vendet kujtimëtare q'aj në djalëri kishite shkuar vetjën, kiati prej gezimit, e më përpara se me shkuar, deshi me nënshkruar me dorën e vet, në albumi të visitorëve: "Kam visituar me dhembje shpirti vendin te ku shkoza vjetet të djalëris e të edukatës t'yme". Françesko Krispi fliste shumë bukuri gjuhën Shqipe, edhe shumë herë për qefë bunte ndo vjershë në gjuhë amtare.

Me luftën e Afrikës dhe me humbjen e sajë ardhur me 1 të Marzit 1896, faj të humbjes ja detëruan Krispit, cili qe luftuar a që fortë ashpërishtë nga politikanët, a që sa qe i-shtrënguar për me lën rrojtjen politike, e shkovi për të rrojtur vetësishtë në Napoli. Françesko Krispi qe një prej më të mbëdhenjtë statistikë të Italisë. Nuk ka qënë burrë aqë teprë i luftuar në politikë, cili u mbet burrishtë në gjidhë reziket.

Një ditë në parlamenti të Italisë, Deputeti Onn. D'Arko, itha: "*Ti je shumë i math për Italinë*".

Vdiq në Napoli në 1891, e trupi i tij qe shpur në Qyteti Palermo, dhe në varrimi e tij mori pjesë tërë populli i qytetit dhe qënë përfaqesuar katundet Ssqipë të Siçilisë, Piana dei Greçi, Shënta Cristina Gela, Pallazzo Adriano, Kontessa Entellina, e Mezzojuso.

Kufoma qe gurëzuar e varrosur në Kisha Panteon të Shën Domeniko, në cila kishë janë varrosur gjidhë burrat të Shkëlqier të Siçilis. Brënda në kishë i-gritun nje fortë i bukur monëmento prej mermeri.

Qyteti Palermo me dash të nderuar burrin i math, në 1905, i gëriti monëmentë prej bronzi shumë fortë, të bukur, monëmenti qe gëritur në një prej më të bukura udha të qytetit *Via Libertà*, dhe vendi te ku ishtë monëmenti ishtë emëruar *Piazza Françesko Krispi*, dhe udha prapa *Via Giorgio Kastriota*, për me dhën kujtim se Krispi ishtë Shqipëtar Krispi, pati edhe gëritur nje monëmentë në Germani, në qyteti Dresda.

Veprat e shkrimet qe mbeten të Krispit janë keto: "La legge 17 Korrikut 1890", mbi Operat Pie, "Kodice Sanitario", "La riforma della Polizia e dei costumi", "La legge di Publika Sikurezza", "La legge komunale e Provinçiale". La dhe shume të shkrojtura për mbi mentimet të 40 vjet rrojtje politike, e letrë shkëmbimin me Giusepin Mazzinin, e Giusepin Garibaldin.

(1) Botojëm për zotimin e vertetimit mbi vitin të lindjes të Françesko Krispi-t, marë prej kopjes të zotim — pa-

gëzimi, gjëndur prej Priftit të shfatit Ribera, At D. Nikolò Likata, cili zotim se Krispi u-lindu e qe pagëzuar prej një Prifti Shqipëtar vatur prej Katundit Pallazzo Adriano në 1818 e jo në 1819 si thonë disa autore, kjo ishtë kopia orixhinale.

"Anno Domini 1818 Die 6 8 bris Ego Saç. rithus Greci D. Franciscus Alessi Regalis Commende Palatii Adriani, de licentia Rev.mi Parochi, baptizavi infantem natum die quarta mensis currentis, hora vigesima quarta circiter, ex D. Thoma Crispi et D. Josepha Genova, jugalibus, juxta rithum S. Ecclesiae Orientalis. cui nomen impositum Franciscus.

Susceptoribus, D. Baldassare Castelli et D. Maria Anna Gatto, uxore D. Joannis Gatto.

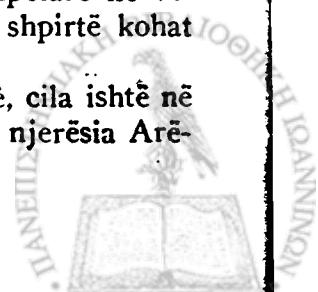
(2) Kjo ishtë thirrja që Françesko Krispi botoj në gazeta "L'Oreteo".

Shqipëtarëvet të Siçilisë, bashkë Kom-bëtari juajë Françesko Krispi-Genova lajmëron.

Që në gjentilesha Napoli, në shtypësh-kronja "Salvator Rosa", ishtë me pre-gatitur, e me vun në punë për me shtypur një vjershë Shqipëtare prej Girolamos De Rada, autori i këngës "Milosao" cila ishtë e për — njohur prej botës, edhe ishtë konsidheruar si përfaqesimi orixhinal të nje dashurie të fjeshtë e të pastrë e të vërtetë. Kjo vapër e rë ka për emër "*Odi Storike di Serafina*", kjo veprë ka kushtim përse drishon e kalëxon pikturat, e me duar me shpirtë djallësorë, në mestrë të shkonies të jetimit familjar, e nën influencën e kohës e trubulluame e të dashurive qytetare. Fea dashuria, të bashkuara me jetën kalore të "*Kohes e Nëmestre*", cila për-lindi Romantiçismin, atë që gjen në vjershet të Girolamo De Rada, cili për-mban zakonat të shtrënguame, e me qyshket bu-kurore të Spartës a të Atenës.

Për me thënë zana Shqipëtare në ve-tëtimi përmbledhë me një shpirtë kohat të vjetra e të re.

Ishtë një letteraturë e rë, cila ishtë në pëlqim për me njohur tërë njerësia Arë-

simtare, që tashi me se kurr në Katundet tane mbretëron rrojti dashuria e çvtilimi. Në Paris për mbledhjen veprat Polake, në vienë kërkohen me dhënë përparimë shkrimëvet të gjuhës Shkiavone.

Po Italia cila bujarishtë ka në tërë

kohat ka për-mbaptur të tretunit të kë-saje kombësie, me cilët mbashkë ka ndajtur mëntimet të mbretërimit.

Tashi kam besim se nuk dot me melho-një për me dhënë mirë-pritjen letteraturës të bjevet të kombit Shqipëtar.

KRYE XV

SHQIPËTARËT NË KRYEGRITJA T'ITALISË

Një tok autoritet e Profesorë të Kollegjit Italo-Shqipë në Shen Dimitri Korone (Kalabri)

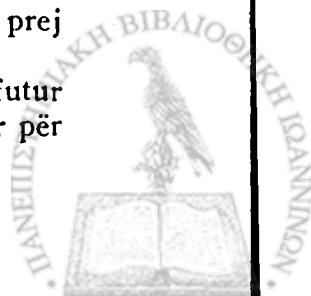
Kur doli prej popullit, të visëvet t'Italisë e para frimë lirore, Shqipëtarët u deftua e u rëfyen më të parët e më të flaktit të mprojtjes të idhealit i ri, të lirit. Një prej të parët shqipëtarë që lagu me gjakun i vetmëtimëvet të idhealit të ri, qe i dëgjuari shqipëtar Prof. Paskuale Baffa, prej Katundi Shënta Sofia d'Epiro, (Kalabri) shkollari i kollegjit Italo-Shqipë në Shën Demetrio Korone, tek'u mori mësimet littërare, dhe idhealin i lartë të lirit.

Ky njeri qe Prof. i dëgjuar, një prej më të mëdhenjtë Profesorë të Greqishtes, të asajë kohë. Pati kathedrë në Universiteti të Qytetit Palermo, të gjuhavet Greko-Latine, qe edhe Profesor të

umanitetit Greko-Latinë, në kollegj ushteriak të Qytetit Napoli. Qe anetarë të akadhemisë, të letterëvet e të diturisë t'asajë kohë. Ky për-mblodhi statiket të shpisë — Shejte, këthej tridhjetë pergamënë të gjetura në kisha mbretërore të qytetit Palermo; Ortak i të famsh-mëvet Italian Kontit Chesare Galeani-t edhe Matei-t Stanislao.

Ky burrë aqë i urtë e i dyitur, në mëngjes të shekullit 1799, qe i burgosur e i martirizuar nga mbretëria Borbone. Për me qënë vetëm fajtor se kishte marë pjesë në qevëria provizore sgjedhur prej Xheneralit Championnet (1).

Kje marë nga qevëria Borbone e futur ne burg, dhe më pastaj qe i gjëkuar për

vdekje për me qën var në laikut. Pas gjikimit një mik, mos me shkuar vdekur në laik, i dha farmak. Po Paskuale Baffa, falendëroj mikun për dashurinë qe aj deshte, po me një ftohtësi i-tha mikut se Shqipëtarit kurr ka frikë nga vdekia. Paskuale Baffa vate në laik me kurajo e filosofi të madhe.

Kur prape hyri qeveria Borbone në mbretëri të Napolit, Kardinali Ruffo për te forcuar mbretërin, organizoi shumë çeta prej syrgjinëvet. E filoj këto çeta për të ndjekur e frikesuar popullin. Prej këtyre çetave qen marë e shpur në burg Shqipëtarët Bianki Kostantino, e Kastrioto Antonio nga Kiuti.

Një çetë kusarake e famshme qe formuar kundër qeverisë prej Shqipëtarit Gaitano Vardarelli, nga fshati Ururi, i cili më përpara kishte qënë ushtar në ushteri e Mbret Murat-it, po me lën ushterin shkoj për në Sicili. Po pas disa kohë që u-mbet në Sicili shkon prap në Kalabri, te ku bashkonet me vëllezërit e tij Xheremia e Gjini, edhe bashkë me tjerë Shqipëtarë formuan një çetë kusarake, prej dyzët njerësh.

Qillimi i kësaj çetie ishte për me shetitë tërë mbretërin, tue me frikesuar e bërë vrasje në të pasurit, e me marë pasurin, e këtyre e me ja dhën fukarenjëvet. Cheta u-bu e famshme me punerat therore. Vardarelli u-bu popullor me veprat e tja trimnore edhe shpirtë dashmirie.

Qeveria e Borbonit, u trubulua shumë e kerkoi për me marë masa të repta kundër çetës e Vardarelli-t, edhe mori e dërgoj kundër kësaj shumë ushteri, po ushteria në shumë ndeshime që pati me çetat, qe vun poshtë. Qeveria prej këtyre humbasie, u deshpërua teprë, e kërkonte shkakun si mënt t'iptë funt kësaj, çështje të rëndë.

Kur qeveria shëkoj se nuk mënti me fuqin qeveritare me poshtuar çetën e Vardarelli-t, ardhi me kondicie paqesore, thote: il Kolleta (Shkrimtar të historis të mbretëris e Napolit) Vardarelli deshte nga qeveria falje të plotë për tërë çetën edhe tue me dhënë rogen si armixherët

të qeverisë. Qeveria pas paqes i dha Vardarellit sundimin për të qeruar mbretërin prej tërë çetave kusare. Qeveria për disa mot mbajti besën, po pastaj e prishi, e me tradheti bëri të vrasin Vardarellin me disa shokë të tjerë në fshati Ururi. Pas vdekjes e Vardarellit, qeveria përdori në çeta prëmtime gënjeshtare, e urdhuroj çetës për me vatur në kalaja e qytetit Foggia.

Cheta u gënje nga prëmtimet të rrematë qeverisë, e shkoj për në Kalan e Foggias.

Kur hyn brenda kalas të qytetit, doli ushteria e cila ishte fshehur më parë, cila rrethoj çetën, komandanti lipi rënien e çetës në dorë të tij. Po Shqipëtarët me gjithë se ishën një grusht njerësh, ju përgjyngjnjë tradhetimit, tue me zbrazur fisheket mbi ushterin e cila u-pergjig, kundër Shqipëtarëvet. Shqipëtarët luftuan si luanë kundër ushterisë mbretërore, edhe kërkuan për me ikur, po nuk mënte nga shkak se tërë kalaja ishte e rrethuar me ushteri, dhe shtu teprësia qe mbijtur në gjak vetëm 17 uzunë robë, dhe të tjerët u vranë. Dy vëllezër të cilët ranë në dorë të qeverisë u vranë vet njeri pas tjetrit, po edhe qeveria humbi mjaftë ushteri. Eshhtë ju dha funt të famshmes çetë të Vardarellit. Koherat vejën tue shkuar, e populli Italianë me teprë vejë tue me sgjuar në idheali përparimetar të lirisë kombëtare. Tue me rarë Napoleone I e bashkë me atë ra influenza e Francës.

Tërë mbretëritë e vogla, nga frika rrembejen njerësin lirdashe dhe i futin në burg, njerë sa kishën burgje të bushur, po keto masa të rrepta më teprë egërsojën popullin. Nga trazimet të qeverivët u-lindën shumë shoqerira të fshehta të organizuara prej Genovesit Giuseppe Mazzini. Nja nga këto shoqerira kishte për embër "Karbonari". Qeveria e cila trazojë me teprë popullin me mjera barbarizma ishte qeveria e dy Sicilivët, mbretëruar prej Mbret Ferdinandi I të Borbonit. Shqipëtarët të cilët rronin nën zgjedhjen e kësaj qeverie barbare, nuk rinin me kokë unjur

po edhe këta muar pjesë në shoqerirat e fshehta, 1843 Përzimetari Shqipëtarë Dominiku Mauro nga Shën Dimitri Korone, ardh-zen e i burgosur për s'ishte kryetar'i një kryegritje organizuar vet për në fshatrat Shqipëtarë. Po me gjith se aj ardh i burgosur, ortakët e tij qe u-mbetin, dhe cilët qene afrë një qintë, më 15 të marzit 1844 u gritën e duallën tue me rën pallatit të prefeturës të qytetit Kosenca.

Po qeveria për se shpeiti dërgoj ushteri dhe è mbyti kryegritjen me gjakë, edhe mjaftë njerëshën muartin robër, e futur në burg, prej këtyre qënë marë edhe Shqipëtarët, Mihal Muzaqio, Emanueli Mashiario, nga Shën Benedetto Ullano, e të tjerë 47 qytetarë Italianë cilët u gjikuan për vdekje, prej Shqipetarevet cilët qënë edhe gjikuar për vdekje qënë këta: Francese Giuseppe, Francese Ferdinandi, Petrasso Françesko, nga Cherezeto, Mashiario Karlo, Tavolaro Françesco, Bara Vinçenzo, Tavolaro Giuseppe, Manes Gjini, Gaitano Petrassi, nga Shën Benedetto Ullano, Rafail Kamodeka nga Kastroreggio. Me 18 të korrikut të gjithë a tij viti, me urdherim të mbretërisë pëndesa ardh që për vdekje, ndrishuar për me mbetur tërë rrojten ne burg.

Vetën tetëve ju dha pëndesë ndryshore, cilët qenë këta: Dominiku Sarri nga Shën Giakamo Albanese, Gaitani Toççi, Manes Lazaro, e Mihal Chendrone, nga Shën Benedetto Ullano, qen gjikuar për trithiete vjet burg. Josefi Pallera, Rafail Matrangolo, Mihal Matrangolo, nga Cherceto-Albanese, këtyre ju dhanë njezet-epesë vjet burg. Josefi Petrasi, e Josefi Minesetti nga Cherceto-Albanese, i pari ju dhan 6 vjet e te dyti 5 vjet burg.

Në 1844 të qershorit vëllezëria Attilio e Emilio Bandiera nga Venezia gënjer prej lajmevet të rrema që ju kishën dhën, e me të mbesuar, se Kalabria ishte gati për Kryegritje u nisnë nga Venezia me ortakë për në Kalabri.

Bashkë me vellezerit Bandiera ishën edhe 18 Shqipëtarë prej katundit Shën Benedetto Ullano, të cilët dëshën tue me shpërbler e me liruar ortakët e tyre

që kishën rënë në duart e qevërise tre muajë përpara.

Ishte edhe baskë me këta Veneziani Gjini Manesse prej familje Shqipëtare që rronin në Venezi. Trupi të vetëdashëvet doli në limani të qytetit Kotrone. Po një shok i tyre Pietro Bokeçiampe nga nisja Korsika, i tradhitoj tue me kalxuar planin qevërisë, e Borbonit, cila me ushteri të madhe rethoj vetëdashurit, në këtë luftë prej ushterisë e vetëdashurit shumë ran të vrarë, dhe të tjerët u zënë robë, dhe shpur në Kosencë, te ku 12 Shqipëtarë bashkë me vëllezërit Bandiera qenë gjikuar edhe dhenuar për me vdekur fushekesuar në valla (lugu) të Rovito, edhe të tjerët qenë gjikuar për rrojte në cilët ke dhe Gjini Manesse.

Më 15 të majit 1848 ardh i e madhria kryegritje në qyteti Napoli, cila qe shuar me shpejtësi nga qevëria mbreterore Lufta, çvile u nis në shumë vise, Prej katundëvet Shqipëtarë, rrodhën shumë vetëdashur tue me bashkuar me kryegritesit, cilat kërkuan për me prerë udhën xheneralit Buzaka në Kampo Tennesse, tue me ju dal përpara. Në kjo luftë ran trimerishtë Shqipëtarët Vinçenzo Mauro, e Dimitri Kioldi nga Shën Dimitri Korone, Saverio e Françesko Toççi, nga Shën Kosmo Albanese.

Pas kësajë kryegritje, qevëria u egër-sua me teprë, tue me filuar një mbreterim i rëndë me trazime me ndjekje, për me frikesuar popullin, burgjet i bushi me njerësh, prej 170 njerësh që qënë shpurë në gjikatorët të qytetit Kosenca 40 ishën Shqipëtarë.

Përzimetari Dominiku Mauro qe i gjikuar dy herë për vdekje, nje herë në Napoli, e jatrën në Kosenca; Xhenaro Plako nga Chivita, qe i gjikuar për rrojte, në burg njohë të madhin vjershëtor *Luigi Settembrini*, me të cilin lidhi miqesi vëllezënore. Qenë të gjikuar për nje-zet-epese vjete edhe Shqipëtarët, Rafail Kortese, Dominiku Damis, Rafail Vakaro, Paskuali Bilici nga Lungro, Kapparelli Ferdinandi nga Lungro gjikuar për 8 vjete burg. Konforti Olferno, Miljano Nikodemo nga Shën Bene-

detto Ullano për nje-zet-epese vjet; Paçe Muzio, Paçe Giuseppe. nga Perçile për nje-zet-epese vjet; Belici Kostantino, Belici Françesko nga Shën Basili, për nje-zet-epesë vjet; Baffa Luisi, Baffa Attanasi. Karamone Dominiku, nga Shënta Sofia d'Epiro, për një-zet-epesë vjet; Dorsa Françesko nga Frashineto, për nënte-mbedhjetë vjet; Luçi Dominiku nga Specano Albanese, për një-zet-epese vjet. Kanadë Nikola nga Shën Gjergj Albanese për nente-mbedhjetë vjet; Tarsia Nikola nga Firmo për dhjetë vjet; Pissarra Nikola nga Shën Dimitri Korone për dymbëdhjet vjet; Macioti Dominiku, e Kiodi Mihalëngjihi nga Shën Dimitri Korone, për shtate vjet. E shumë të tjerë me gjikime të ndrishmë e më të vogëla.

Pas t'rreziguemit të jetës e mbretit Ferdinandit i Borbonit, ardhur në "Kampo di Marte", në Napolit, në 1856 prej studentiti i kolegjit Italo-Shqipë të Shën Dimitri Korone. Axheslao Milano. Mbret Ferdinandit pas t'rreziguame, te jetimit e tij, me teprë u egërsua edhe urdhur për me zënë gjithë liberalët Shqipëtarë si bashkë shkakëtarë në vrasia, qen marë Shqipëtarët Attanasi Dramis, Françesko Mashi, Guljelmi Toççi, Orazio Rinaldi, Giuseppe Markianò Euxhenio Konforti, e tjerë. Deshi edhe për me mbyllur kolegjin Italo-Shqipë në Shën Dimitri Korone, tue me ju dhën fajin këtjë për mezimet liredashe dhënë djelmërisë, tue me thirrë Kollegjin, "*çerdha e shtrigavet, e farka e-dja-jevet*".

Kur në 1848 Siçilia u-grit kundra mbretërimit barbarë përderuar prej qevërisë të mbret, Ferdinandit i Borbonëve. E më teprë qyteti i Palermos, cili u-grit më 12 Janarit, në cila kryegritje pushuan poshtë qevërinë Borbone, me proklamuar qevëri me vet, tue me sgjedhur për kryetarë liberalin *Ruggiero Scittimo*.

Në këtë kohë Shqipëtarët të katundit Piana dei Greçi, kishën përbërë (formuar) komitete të fshehta kundra qevërisë, me pasur marëveshje me komitetet të Palermos, komitetet ishën kryesua prej Shqipëtarëve liredashjes, Josefi

Stassi përthënë Barrakasa, e Natahi Kamarda, të cilët qënë sbuar prej qevërisë, i pari shkoj në Livorno ku vate u bashkua me tjere lidashë, e i dyti shkoj ngiekte. Komiteti ishte i-përbërë prej këtime Shqipëtarë, Spilidoni Petta, inxh. Agr. Josefi Karnesi, Kal. Gjergj Zalapi. Notari Josefi Karnesi cili qe marë prej qevërisë e mbyllur në kalaja e Palermos. Notari Donisi Massi, Gjergj Piediskalzi, Françesko Alesi cili qe marë e vun ne burg, e shumë të tjerë, këta me trupe të organizuara muarti pjese në kryegritja ardhur më 12 të Janarit në Palermo.

Në 1849 qënë sbuar prej qevërisë Shqipëtarët Notari Josefi Karnesi, avv. Gjini Sulli, cilët qen të shrenguar me i-kur prej Siçilisë.

Në 1860 prapë Shqipëtarët të Katundi Piana dei Greçi, kur degiuan se Garibaldi kishte me ardhur me vetëdashur për me liruar Siçilin, prapë përbën komitete me dhën kryesin Baronit Françesko Petta për thënë çikarelli, nën kryetar Dr. Gaitano Sklafani, komitet Notar Josefi Karnesi, Josefi Stassi, avv. Gjini Sulli, avv. Petro Piediskalzi, inxh. Gjini Karnesi, Kal. Gjergj Zalapi, cili pastaj qe major te gardëvet (ruasit) kombetare. Josefi Kamarda shkrimtar i fortë i shumë veprave Shqipe, Notari Donisi Massi, Luisi Kuççia, vëllezëria Josefi Dimitri e Gjini Milaco, Bartolomeo Kurtisi, Serafini Lo Greko, Haspani Filpi, Shaveri Saluto. Gjithë këta u-mbetin vrarë në një luftë që ngjau në mestrë trupet, afrë fshatit Shënta Kristina-Gela.

Përsimitari Palermitan Rosolino Pilo mirtë pjesë në mbledhjet e komitetëve të fshehta të Shqipëtarëve në Piana dei Greçi. Për lojmetar të komiteteve kishën sgjedhur Shqipëtarin Ndrica Soldano, i cili mjaftë herë rrezigoj jetën e vet, për me shërbyer çeshtjes.

Kur në 1860 më 27 të majit Xhenerali Giuseppe Garibaldi hiri e zaptoj qytetit te Palermo, e shkoj për në Katundi Piana dei Greçi, për më vatur prapa ushturisë mbretirore, populli intejasimuar (*Shko numerin i gjashtë*)

trupe u-përbën nën Kryesin e Barunit Françesko Petta, avv. Petro Piediskalzi. Në këto trupe muarën anë Shqipëtarët, avv. Gjini Sulli, Gjini Karnesi, cili pastaj u-vra në lufta e fortë në mestre të vetëdashurevet urdheruar prej Xheneralit Giuseppe Garibaldi, me ushterin mbreterore të Borbonit perposhë Kapua, Prof. Josefi Beniçi, i cili pastaj u-bë ndihmetari ushteriak, i Xheneralit Nino Bixio, Gjini Beniçi, Josefi Dorëngriqia

Mandalà, Josef Gervasi, Gjini Virga, Françesko Di Giuseppe, për-thënë nasuni. Dimitri Karnesi Dorankriqia. Te gjithë nga katundi Piana dei Greci.

Në një luftë të reptë të vetëdashëvet në 1860 në udhë të Katundit Monreale, afrë qytetit Palermo me ushterin mbreterore, qen vrarë bashkë me përzimtarin Palermitan Rosolino Pilo, avv. Pietri Piediskalci, Françesko Di Giuseppe, i plagosur, e avv. Gjini Sulli qe marë

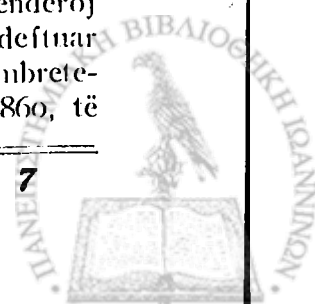

Pristë Shqipëtar prej Kalabrie, me gjithë familjën.

për mi thenë roçi, Josefi Dorëngriqia për mi thene naskarini, Gjergj Kristiano, Gjergj Vodusi, Nini Stassi, Gjergj Kuççia, Françesko Kuççia, Stefani Grafeo, cili u-vra në luftë në 1860 në Palermo, Vito Grafeo për mi thenë kahili, Josefi Kuççia, Luigi Kuççia, Salvatori Norçia, Françesko Karnesi, cili pastaj qe bërë inspektor i ruazvet pylltare, Domiani Karnesi, Gjergj Grafeo, Ndrica Soldano, lajmetari i komitetevet, e pastaj i ushtarndihmes i Rosolino Pilo, Serafini Lo Greko, Lorenci Strubolo, cili pastaj shkoj bashkë me Xheralin Giuseppe Garibaldi në nisja Kaprera, Filipi Parrino, Haspani Filpi, Josef Barbato, Spizieri Vartuhi

robër e gjikuar për vdekje, po me kurajo iku prej burgut. Edhe Shqipëtarët të tjerëve e fshatrye Shqipë muarti pjesë me shumë vetëdashur, si Mikelangelo Barone nga Mezzojuso cili kishte organizuar një trup te madhe te vetedashëve, cilet luftuan trimerishtë në hiria e Garibaldit në Palermo. Edhe Palazzo Adriano, Kontessa Entellina, e Shënta Kristina Gela, lëftuan trimerisht për shpetimin e lirimin e Sicilisë, për me bashkuar tok me gjithë viset t'Italisë.

Xheneral G. Garibaldi falënderoj Shqipëtarët për trimërinë e tyre e destuar në gjithë luftat. Pas që ushteria mbreterore ishte forte e humbur në 1860, të

ku humbi luftat të mëdha të Kalatafimi-
ni, Palermo, e Milazzo, Xheneral G. Ga-
ribaldi me ushterin të vetëdashëve, shkoj
në Kalabri. Xënasit të kollegjit Italo-
Shqipë të Shën Dimitri Korone, kur
dëgjuan se Garibaldi ishte në Kalabri, të-
rë shkuan vetëdashjes nën urdherimn e
kryemesonjesit të kollegjit Prof. Mar-
kianò. Për gjithë fshatra shqipë të Ka-
labris rrodhën Shqipëtarë vetëdashur,
cilët për-bënë një tabor me vet prej 500
njerësh, urdhuruar prej kolonelit Josefi
Pace nga Perçile e dhe të tjerë nën ur-
dhurin e majorit Thanasi Dramis. Këta
pastaj u bashkuan me vetëdashurit e Ko-
lonelit Françesko Sprovieri, e të vëllain
Vincenzo nga Akri.

Shqipëtarët rëfyhen trimëri iroike në
luftat të mëdha të Kapua e Volturino.
Xhenerali Giuseppe Garibaldi i kënaqyr
prej trimërit. të Shqipëtarëve të def-
tuar, mbajti fjalë të mirë për ata. E kur
zaptuan qytetin Napoli, qevëria proviso-
re qe formuar prej tre Shqipëtarëve
Françesko Krispi, Paskali Skura, e L.
Giura. Garibaldi pas qe hyri në Napoli
e mori në dorë qevërimin për me njohur
shërbimet trimërore, deftuar prej Shqi-

pëtarëve në çeshtjen të rilindjes e bash-
kimit t'Italisë, në qyteti Kaserta Xhene-
rali Garibaldi dërgoj këtë urdhurim.

ITALIA E VITTORIO EMANUELE

Dittatori i Italisë meridionale, për me
kujtuar shërbimet qe i dhanë çeshtjes
kombëtare trimat dashmorë Shqipëtarë,
Urdhuron. Tue me dhënë funt nevojat
e luftës e u themëluar Italia me *Vittorio
Emanuele*. Arka e pasurisë të qytetit
Napoli, dot paguanjë me shpejtësi një
sumë prej dymbëdhjete dukatë për të
madhuar Kollegjin Italo-Shqipë të Shën
Adriano.

Un'e vë nën kujdesjen e kombit, dhe
të miresinë e Suvranit për me dhënë
urdhurime përparishtë.

Kaserta, 20 Tetorit 1860.

Giuseppe Garibaldi

(1) Championnet qe një i famshë
Xheneral Francese, cili në 1799 me luftë
fitoj mbreterin e Napolit, tue me resua
poshtë qevërine e Borbonevet, tue me
proklamuar "Republikën Partenopea".

KRYE XVI

AXHISLAO MILANO

*O jibujarshmi Exhislao Milano
Kur ç'do herë të mentojmë e të
(naltësojmë.*

Matteo R. Imbriani

Axhislao Milano, u lind në fshati
Shqip të Kalabrisë Shën Benedetto Ul-
lano, në 1830, prej përsimëtarit Gabriele
Milano (1), e Madalena Russo. Në dja-
leri qe vun për me marë mesimet në Kol-
legj Italo-Shqipë në Shën Dimitri Ko-
rone, në cili edhe mori mëntimet lirëda-
shje.

Në 1856 djalë i ri prej njëzet-ekatrë
vjetë, vate u radhua ushtar i vetdashjes

për me ndruar një vella të tij, cilit i
ngiste ushtarleku (2).

Qe i vun në radha e të shtatës kompa-
ni, e në i treti bataljon kaçiatore (gjito-
rë) i këmbesisë. E pas pak kohë shpet
mori gradhin prej kaporalit. I lodhur nga
të keqjat, e trazimet, prej qevërisë Bor-
bone, në populli, mëntonte si mënte me
ngjetur rastin, për me liruar, populli,
edhe njerësinë lirëdashje futur në bur-
gjet prej egërsirës me fytyre njeriu të
Mbret Ferdinandi II i dy Siçilivet. Më 8
të dhietorit 1856, Axhislao Milano dhuroj
të madhin shpirt të tij për mbi Altarin
të gjalim dhe lirimin t'Italisë. Në dita

8 të dhietorit, Mbret Ferdinandi II ishte në *Kampo di Marte* në Napoli, për me ruar e me shkojë rivistën ushtëriake.

Axhislao Milano, kur i shkonte përpara Mbreti, i ardhë për se bashk njëherie mëntimi, se ishte çasti për me liruar popullin prej këtij mbreti e me dërguar shpirtin e tij në pisë.

Axhislao ishte në a treta radhë të ushtërisë, e kur mbreti ju afrua afrë, ngriti pushkën e armatosur me bojanetë (kordhe e vogel) e i bje mbretit ne gji, po, për fat të keq, nuk e plagosi nga shkaku se mbret Ferdinandi II, nga frika rinte i armatosur me koraze hekuri.

Ofiserët kur shkuan mbretin në rrezik shpet e rrotuluan, edhe tjerë shpejti muartin Axhislao dhe nga inati e rahin trimin, e pastaj e shpijen në burk.

Kur qe qehur përpara keshillës luftërare ushtëriake për me qënë i gjikuar, i pjetën për cilin shkak kërkoj për me vrarë mbretin, Axhislao ju përgjig: Më ardhi mëntimi në dita që ky ardhi i pa besë, në dita që tradhetoj popullin, tue ju marë të Drejitat, përse ky ropi trupin të kombit, përse vravi pa ndo një fajë atin t'im, edhe turperaj familjënt'ime.

Në cila shoqeri e fesht ëje anetarë?
Në as një.

Kush janë artakët tate?

Nuk janë më teprë se tre.

Me çudi tërë hapën syt, cilët janë?

Shpirti, zemera e krahe t'im: Thotë Axhislao. Gjakëtar i poshtre: Thirri me inate gjikatesi, dy ty se je përpara Këshillit luftetar, e që me një dorë shtrëngonë rrojtjen tënde?

Unë nuk shohë në juve se vet burra me uniforma, të shitur trupë e shpirtë, thotë Axhislao me ftohtesi. Si gjikatesit t'im ju përposhonjë, përse nuk ruanjë jetën. Krye-gjikati tue me kuqur njer në sy, ugre me këzitur dorën në triesa, i urdhuroj me qetur. Pas mprojetimit të avokatit i Axhislout, gjikatesit e dhuanuan për vdekie, me lajkë, si njeri tradhitor e at vrasie.

Më përpara se me qehur për në laikë, një Xheneral Shqipëtar, nën sundimin e qeverisë Borbone, i qojtor Dimitri Le-ka, vate e gjeti në burg Axhislao, dhe tue me ju fjalosur shqip, kërkoj më parë me fjalë të buta për me konfesar, cilët ishën shkaket, që e shtrënguan për me bërë këtë marresi tue me vrarë atin e popullit.

Axhislao Milano ju përgjig në gjuhë amtare, edhe i thotë; se aji nuk kishte as një shkak, po i vetemi shkakë, është për me liruar popullin nga barbaris- ma, dhe egërsirat të mbretërisë Borbone.

Pas gjikimit të trimin i denuar prej keshillës luftetare. Me ditën 13 të she- nëndreut 1856, jashta portës Kapuana në Napoli qe i ngritur kanopi për të varrur trimin besnik.

Axhislao Milano mveshur me robën e të denuarvet, e me këmbë zbathur, e me një kartë vënë në gji tek ku ishte shkruar "*Aturasie*". Vate në kanopë kryelartë, edhe me ftohtesi të madhe.

E më përpara me njur kryet në kanopë, thirri popullit me sa zë që kishte "*Rroftë liria e popullevet, rroftë Italia*".

Këto qen fjalët e fundit të ketji trimi Shqipëtar, cili dha rrojetien për shpëtim t'Italisë.

Shënime

(1) Gabriele Milano, ati i axhislao që një i flaktë përsimetar kundra mbretërisë Borbone, shumë hërë, qeveria Borbone e ndoki edhe e futi në burg. E në funt kur në 1844 qe kryegritia në Kosenzë Kalabri, policia e Borbonit, me gjithë se ishte i zemur, mori e vravi, e ndjeki fam- iljen.

(2) Në kohat që mbreteronte qeveria Borbone një vella mënde vente ushtar, për njatërë vella.

KRYE XVII

I PARI KUVEND PËR GJUHËN SHQIPE PREJ SHQIPËTARËVET
T'ITALISË.

I pari kuvend që unis prej popullit Shqipëtar t'Italisë, zyrtarishtë qe përmbajtur në katundi Koriliano-Kalabro. Pas mjaft thirrje e zëdhënje të zjarta prej të pa vdekurit atdhetar Prof. Girolamo De Rada, mbledhja qe mbajtur në dhomat të mbedha të Shkolles e lartë Xhinasio Galipoli në të parën ditë të tetorit 1895.

Katunde Shqipë të Kalabrise cilët qenë përfaqesuar prej këtyre zotenive. At Luisi Landa, nga Greçi (Avelino) Teologj Prof. Gerardo Konforti, nga Greçi; Ancelmo Lorequio, e Kapedani të ushterise Italiane Luisi Lorequio, nga Palagorio. (Katanzaro) Kal. Prof. Girolamo De Rada, nga Maqia-Albanese; Dominiku-Antoni Markese, nga Maqia-Albanese; Luisi Petta nga Maqia-Albanese; Dott. At. Angelo Ferrari, nga Frashineto (Kosenza).

Arçip. Benardi Bilotta, nga Frashineto; Notari Alesandri Dorsa, nga Frashineto; Arçip. Petro Kamodeka, nga Kastoregio; Dr. Dominiku Manjelli, nga Shën Kosmo-Albanese; Josefi Noçito, nga Spezano-Albanese; Françesko-Saverio Toççi, nga Shën Kosmo-Albanese; Gjini-Ndreka Toççi, nga Shën Kosmo-Albanese; Prof. Akile Toççi, nga Spezano-Albanese; Avv. Salvaturi Kasiano-Ribeko, nga Spezano-Albanese; Arçip. Antonio Argondiza, nga Shën Gjergj-Albanese; Nazario Lonigro, nga Teranova di Polino (Kosenza); Notari Luisi Frega, nga çivita Salvaturi Liguori nga Shën Dimitri Korone; Antonio Skura, nga Vakarizzo-Albanese; Françesko Dragoshi, nga Koriljano-Kalabro; dhe Prof. Josefi Jorizzo, cili rronte në qyteti Akri, edhe shume të tjerë.

Sala ishte e stolisur me flamure Shqipë edhe Italianë, në mestrë të salës mbretë ronte nje fytyrë të Skënder-bent.

Mbledhja qe hapur prej kryetarit provisor Z. Prof. G. De Rada, cili pas që falenderoj tërë ardhemit në kuvendi, nisi fialen në gjuhë amtare "Shqipe", me një formë oratori të bukur. D:ftoj qelimin të kuvendit, edhe foli mbi pikat trimërore të popullit Shqipëtar, që në ç'do pikë — pamje t'istorisë ka bërë vepra të çuditëshme, po tërë historianët kanë lën në erësirë veprat trimerore të kombit Shqipëtar. Idha funt fjalimit dyke thënë. Neve *Shqipëtarët t'Italisë*, cillet rrojem në një vent te lirë e të qyteteruar, kemi më teprë detyrën të dëftojmë e të dritëzojmë përpara botës e qyteteruar veprat trimerore të historisë të kombit Shqipëtar. Fundi i fjalës qe pritur me duar trokitje e me thirje të flakta, *Rrofte, Rrofte Shqiperia*.

Po pas mjaftë bisidimesh ardhë në përfundim, që më përpara se të gjitha, ishte nevoja për me zgjedhur një pleqesi zyrtare për me reguluar kuvendin. E me vota të përgjithëshme, qenë zjedhur për kryetar Prof. G. De Rada; shkronjes G. A. Toççi, silët shpejti muar zyrën. Kryetari hapi mbledhjen zyrtarishtë, tue me dhën leje sekretarit për liçitur, letrat të dërguara prej të mos ardhësit në kuvendë. Zoti G. A. Toççi liçiti këto letra e telegrama, dërguar prej ketyre zotenive, cilet bashkoneshin në puna e kuvendit. Z. Zorojanni Effendi, konsul Turk në Bari; Prof. Josefi Shqirò, nga katundi Piana dei Greçi (Siçili); Arçiprifi At Stefan Varipapa; Kal. Federiku Ferriolo; Prof. Alberto Stratigò; Kal. Gjini Damis, Z. Beniamino Posteraso; Z. Josefi Parapunja; Prof. Vinçenzo Lusi; Avv. Françesko Loreqio; Z. Karmine Greko; Zoti Rafail Prato, Z-i Z-i Antonio Bernardi; Z-i Donato Morelli; Z-i Karmine Ferraro; Dr. Françesko-Saverio Lamengo; Prof. Vinçenzo Pagano; Edhe De-

puteti i Parlamentit t'Italisë Konti d'Alife; e shume të tjerë. Dërguar telegrame, me urime përparimtare edhe tërë kryekatundaret të katundëvet Shqipë t'Italisë.

Pas të lëçities të letrave e telegramevet, kryetari Z-i G. De Rada, falendero-

bjite të Shqiperisë kalore e trimerore, fjalet e fundit qen të mblyara prej të forti trokitje duarishit.

Pas shume bisidimesh kuvendimet ardhën në mareveshje për me dërguar telegramë L. M. T. Mbretit Umberto I t'Italisë; kryeministri t'Italisë, Shqipetar

Shqipetare prej Kalabrie.

ne përparasiti e kuvendit edhe ata që dërguan bashkimë. Në këtë çjastë, hyn një komision prej katundit i kuvendit, Korigliano-Kalabro. Komisiona ishte i përfaqesuar e kryesuar prej Profesorit Luigi Patari, cili pati nje e bukur mirëpritje, cili me fjale të bukura më përpara falenderonë Shqipëtarët për të bukurën mirëpritje, pastaj falenderon zyrtarist nga ana e katundit, cili pati nderin të ishte i pari të ndërrohejë prej një kuvendi me qillime të Larta, falenderonë të

prej Italisë zoti Françesko Krispi, Ministrit t'arisimit Zotit Guido Baççelli, edhe Konsulit Turk në Bari Zoti Zoriojanni E'ffendi.

*Telegramet që u derguan qenë këta
Mbret t'Italisë,
Madhesisë e t'jë Umberto I.*

— Kuvendi i gjuhese Shqipëtare, mbledhur në Koriljano-Kalabro, me dallidij emëron protektimin të Madhesisë juajë.

Kryetari: G. De Rada

A. S. E. Françesko Krispi,
Krye Ministrë,

— Kuvendi Shqiptar i gjuhës Shqipe, mbledhur në Koriljano-Kalabro, jultiti si më ishkelqyeri bir i Kollonivet Shqiptare, Kryetar të nderit, me shpresë të kemi perkrahje morale për arisimin tënë.

Kryetari: *G. De Rada*

Ministri G. Baççelli, Roma,

— Kuvendi, gjuhëtar Shqiptar, mbledhur në Koriljano-Kalabro, kërkon të lartëmen ndihmë tuajë, për përparimin të gjuhës-tonë.

Kryetari: *G. De Rada*

Z-i Zorojanni, Bari,

— Kuvendi gjuhëtar i Shqipëtarëve, falenderon Zoterin tuajë, për perkrahjen dashmore, e për përparimin të arisimit tonë.

Kryetari: *G. De Rada*

Në dita e dytë e mbledhjes, u kuvendua për me formuar nje shoqeri *fjesht Kombëtare Shqiptare*. Pas shumë bisedimesh, u formua resoluta e kanunoria, te cilat sekretari leçiti përpara popullit, kjo është kanunoria.

Nja. I. Të filuarit e një shoqërie kombëtare Shqiptare:

- a) Për të ujdurur një Abetarë Shqip.
- b) Për me formuar nje fjaletorë.
- c) Për me botuar një gazetë Italo-Shqipë.

d) Për me hapur e marë marëveshje me Mëmën Shqiperi.

Nja. II. Shoqëria të ket qendrën në Shën Dimitri Korone, edhe të jetë e qeverisur prej një keshil direktë, formuar prej një kryetari, një nen kryetar, një sekretar, një Arketar, e tetë pleq.

Pas ardhë zgjedhja e zyrtarevet e Shoqërisë Kombëtare Shqipëtarë, cilet qenë keta zotërinj. Kryetar i nderit Shkelqelqysia e tij krye-ministri Italisë z-i Françesko Krispi; Kryetar Prof. Girolamo De Rada, nen kryetarë z-i Petro

Kamodeka, nga Shën Dimitri Korone, z-i Luisi Landa; edhe kalori Anselmo Loreqio; i shkronjes Prof. Akile Toççi, Arketar Zoti Salvaturi Liguori. Pleqësi Zotërinjtë Benardi Bilotta; Prof. Gerardi Konforti; Dr. Angelo Ferrari; Dr. Agostino Ribeko; Dr. Vinçenzo Frega; Kal. Pali Muriqio; Lorenzo Skutari; Prof. Angelo Marini; Qe edhe zqjedhur nje komisionë për me për me filluar, për me ujdurur një fjalëtorë të gjuhës Shqipe, komisiona qe zgjedhur prej këtitë zotërinj. Z-i Luisi Laudo; Petro Kamodeka; Notar Luisi Frega; Kal. Gjini Damis; Prof. Gerardo Konforti; Arçiprifi Benardi Bilotta; Z-i Orazio Kapparelli; Z-i Aleksandri Dorsa; z-i Angelo Belushi; z-i Antonio Bruno; z-i Gjini Kapparelli; Prof. Alberto Stratigò; z-i Alberto De Luka.

Shollegjimi për me dhenë emërin i Gazetës qe ky. emër. "*Yll'i Arbreshëve*". Në dita e fundit të kuvendi, ardhën në zyra këta telegrame cilet qen të liçitur prej sekretarit.

Monza, 3 Tetor 1895

M. E. Mbreti, Falenderon këtë kuvend, për deshurin e mentimet qe me trefeni për fillimin e punevet tuaje.

Ministri i shtepire Mbreterore,
Tenente Xhenerale,
Ponzio Vaglia.

Ministero Roma, 3 Tetor 1895

Gezonem me juve qe kinë hapur kuvendin, e jam i pergjidheve i përnjohjes, për nderin qe me dhatë. *Shqipëtar, prej gjakë e prej zëmëre!* unë gëzenem teprë, për këtë fillim, me shpresë që dot jetë i nevojshëm për historin e qeverimin Shqiptar, edhe një e madhe përhapje Aresimi.

Françesko Krispi.

Keto pak radhë per mbajen tërë dashurin që i madhi statistë kishte për kombesinë e tijë. Me këta përfundime, u mbyll i pari kuvend i gjuhës Shqipe, ne Koriljano-Kalabaro.

KRYE XVIII.

KUVENDI I SHOQERISZ KOMBETARE SHQIPETARE

Shoqeria Kombetare Shqiptare nën kryesin e kalorit Uff. Anselmo Loreqio kishte urdhuruar dalien e një gazetë Shqipe, për të mprojtur të drejtat të kombit Shqiptar përpara botës.

Në një 1897 në moj të janarit doli në dritë në Pallogorio-Katanzaro, nën dreqesimin e Kal. Uff. Anselmo Loreqio. Gazeta Shqipe nën emërin "La Nazione Albanese" me thenien "Shqiperia Përpara".

Kuvendi i dyte përmbajtur nga Shqiptaret t'Italisë, për përparimin e çështjes Shqiptare, si edhe për aresimin, që përmbajtur në Katundi Shqipe të Kalabrië, Lungro, më 20 të Shkurtit 1897. Në ky kuvend mori pjesë atdhetari Shqiptar Zoti Pandel F. Evangjel, Kryetari i Shoqerisë kombëtare të Bukareshtit (Rumani) si edhe disa Shqiptare prej Austrie, edhe Shqiptarofilia austriake zonja Baronesë Giuseppina Knorr.

Në të parën ditë të mbledhjes, u shollegjna më përpara të me dërguar telegrame kryetarit të nderit, krye-ministrit Françesko Krispi, e pastaj edhe për tërë gazetatat.

Në dita e dytë qenë zgjedhur zyrtaret e rinjë për Shoqerinë Kombetare Shqiptare, cilet qenë këta zotërinj.

Kryetar Kal. Uff. Anselmo Loreqio, nën-kryetar Kal. Luisi Landa, sekretar Kal. Gjini Damis, arketar Prof. Kamillo Vakaro, Pleqesi, Zoti Josefi Aronne, Dr. Rafail Korrado, Prof. Françesko Kinigò; Prof. Kostantini Bellushi. Pas që zyrtaret e rinjë muarën vendin, kryetari Zoti Kal. Anselmo Loreqio, më përpara falenderoj gjindje, ardhur në kuvendë, edhe i falenderoj për barrën e rendë që i dhan, tue thënë, këtë barrë cilën kam shpres; me përkrahjen tuajë, të bush qellimin i shejte, për cilin sot jemi këtë të mbledhur.

Pastaj shkojën në bisidime për çështjen

e abetarit me përdorimin i përgjishmë, edhe për botimin e një fjaletori, si edhe për me kerkuar nga qeveria Italiane e hapjen të një shkolle Shqipe në Istituti Orientale të qytetit Napoli, si edhe njohjen zyrtare prej qeverise Italiane të gjuhën Shqipe. U bisedua për me përhapur, një marë veshje me gjith vellezerit Shqipëtarë të Shqiperisë, të Rumanisë, e të Misirit, për një bashk punim, për pregtatjen, arisimtare, e lirore të Shqipërisë.

Për çështjen e Abetarit, ardhë në përfundim për me përdorur Abetarin me shkronja Latine. Për botimin e fjaletorit ja lan në dorë komisionës e zgjedhur në i pari kuvend, për mbi çështjen e shkollës Shqipe, u zgjoth një komision për me pranuar e vun në vepërim punën e shkolles, s'edhe përnjohjen nga ana e qeverisë gjuhën Shqipë zyrtare.

Për marë veshjet me tërë atdhetaret në e para e majit 1897, komisiona e zgjedhur prej Shoqerisë Kombetare, botoj e dërgoj një lajmerin thirrje, për në tërë anët ku ishën vellezër Shqipëtarë prej të cilës qiarkëtoje botojem shtyllat me të nëvoshme.

Vellezer të Shqipërisë

Sa jemi Shqipëtarë në botë jemi të gjithë prej një gjak, e një farë, fjalosemi tërë një gjuhë, kemi të gjith ato trashëgjime, dhe ato dëshira.

Kush ju thot juve vellezer të Epirit, se jini Grekë? Ky emërim për juve ishtë një turpërim të gjakut jonë bujar.

Ë juve që përmbani qetesimin për shpëtimin, të atirëve mëntime të trashëgimtarevet tanë, cilët vdiqnë tue me luftuar një qintë herë për idhealin, e për vet qeverimin e lirimin të mëmdheut i dashur jonë. Për neve ishtë tashi nivoja për një bashkim i përgjishme, për ne ç'do vent që ndodhemi të botës, në duam verteta Shpëtimin e mëmës Shqipëri.

KRYE XIX.

FILLIMI I TË PARËS SHOQERI KOMBETARE
NË QYTETI PALERMO

Pas një zëdhënie prej një komiteti Shqipëtarë, cili komitet kishte qënë i filluar prej zotit Kal. Françesko Musaqia, prej katundit Shënta Kristina Gela, më 13 të korrikut 1902 në shtëpia e Shqipëtarit nga katundi Piana dei Greçi, z-i Rosolino Ferranti, në cillat dhoma u mbledhën e vun të parin gurë e themelimit për një shoqeri Kombetare, prej kolonivët Shqipëtare të Siçilis.

Dhoma e madhe të palatit të zotit R. Ferranti ishte mbushur me Shqipëtare të dëgjuar, në mbledhja muartin piese, edhe Shqipëtarët prej Kalabrie. Zoti Kal. Federiko Ferriolo, krye-gjikat e të Lartës Kortë të qytetit Palermo, edhe kapedani i ushterisë Italiane z-i Milano, se edhe Shqipëtarofili kapedan, komm. E. Portal, autori të një biografi mbi kitudin Biankavilla, në Provinca të Katania, në cila biografi dëfton me dokumenta se aj katundë qe themeluar prej nje trupë Shqipëtarësh kryesuar prej kapedanit Chesare Masi.

Hapi mbledhjen z-i Kal. Françesko Musaqia, i cili dëftoj nëvojat për një shoqeri kombetare Shqipëtare. Për më dëftuar se Shqipëtarët të Siçilisë kurr s'kan mbetur prapa në tërë çështjet atdhësore, edhe thotë; sot ky bashkin është teprë i nevojshme përse ajo gjuhë e cila ka qënë monumenti i prindevet tanë, ajo gjuhë që na ka mprojtur për pesë shekuj e na ka dhënë përnjohje si komb i huajë në ky i dyti atdhe, është për me humbasur? Shekoni vellezer katundet Mezzojuso, e Maxaro, edhe të tjera brenda kesajë nisie, cilat kan humbur farë. Edhe neve po mos marim ato masa që duhen, dal nga dal monementi i pëlqehur njer me sot prej trashëgimtarëve tanë, dot rëzohet farë. Qellimi jinë o! vellezer është për me filluar këtë shoqeri, është për me bashkuar fuqin e gjith Shqipëtarëve të Siçilis, gjer me sot të përndara,

është qellini i Shejte për me grejtur (salvuar) gjuhën Shqipe, tue me përhapur shkolla në katundet tanë për me të mesuar djemvet të rii gjuhen amtare, e tue me dhën një përparim literatyres, për me qën gati në çasti që atdhen të fitonjë *lirin e independencën e vet*.

Ishtë nivoja për të bërë një marëve-shje me vellezirit tanë brënda në Shqipëri, si edhe me ata që janë përndar për tërë viset e botës, për të pasur një bashkëpunim, për me pregatitur "*lirin e independencën*" të Atdheut, fjalët e fundit u mbaruan me fortë trokitje duarshë, edhe me thirrje rroftë, rroftë, Shqipëria!....

Pas mori fjalën sekretari he-për-he z-i Dr. Gaitani Ferrara, i cili leçiti tërë punën që kish bërë komiteti he-për-he, që në kohë të fillimit, gjer ditën e mbledhjes, për çështjen e Shqipëtarëve të Siçilisë.

Pastaj mori fjalën Kal. Gjergj Magjakamo i cili leçiti memorandumin përbërë prej komitetit provisor për me ja përparaqitur (presentuar) Ministrit të arisimit Onn. Nunzio Nasi; s'edhe ministrit të brendeshme Onn. Giovanni Giolitti.

Memorandumi dëftonte deshirën e Shqipëtarëve për me patur themeluar një katedrë të literaturës Shqipe në universiteti, edhe në kollegj Italo-Shqipë të qytetit Palermo.

Pastaj mer fjalën Shqipëtarit prej Kalabrie.

Krye-gjikatesi te Lartes Kortë të qytetit Palermo Kal. Ferriolo, i cili truan (rakomandim) për memorandën që të jetë jo vet për Shqipëtarët e Siçilis, po edhe për ata të Kalabrisë. Kapedani i ushterise z-i Milano, çfaq deshirën që qendra e shoqerisë të është në qyteti Palermo, i cili përbante Shqipëtarë prej tërë katundet shqipë të Siçilisë. Pas shu-

(Sko numerin i tetë)

më tjerë bisidime për mbi themelimin e shoqerisë hapet çestja e zyrtarevet, të cillit me vota të përgjishme u-zgjodhën, Kryetar z-i Kal. Françesko Musaqia, nën kryetarë z-i Kal. Uff. Gjergj Magjakamo. edhe z-i Dr. Gaitani Ferrara-Gandolfo, pleqesi, Prof. Girolamo Franko, Avv. Françesko Lojakano Saladino, Avv. Kristoforo Masi, Avv. Salvatori Dara-Krispi, Sekretar. Avv. Ernesto Sartorio, Arketar Zoti Françesko Musaqia-Mistreta. Për kryetar i nderit u-

Kal. Françesko Musaqia
Palermo.

Chirkolo çivili, Piana dei Greçi mer anë ne bashkimin e Shqipetarevet të Siçilisë, tue me dëshiruar që kjo shoqeri me mëntime të larta, me qellin për lirin e për independencën e Memedheut.

Përlidhje shkëmbimi miqësore ne mesë të Italisë e Shqiperisë, Kemi zgjedhur për delegat për të na përfaqesonjë Dr. Gjinin Sqirò.

Kryetari: Gjergj Stasi

Fusha e Arbreshëvet (Piana dei Greçi) Udhë qendrore Gjergj Kastriotta

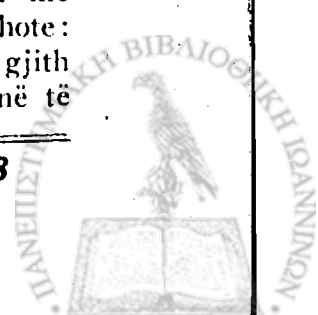
zgjoth ish Ministri i aresimit, e dhe deputet të parlamentit të Italisë Onn. Finnoqiario Aprile.

Pas të zgjedhurit e zyrtarevet këta muartin vendimin zyrtarishtë. Sekretari këndon letrat e katundevet Shqipë cilet dërguar bashkë punimin e tyre në tërë shollegjimet kombetare të Shoqerisë, cilet qenë, Piana dei Greçi, Kontesa Entellina, Palazzo Adriano, Shënta Kristina Gela, e Mezzojuso.

U leçiti një telegram dërguar për përkrahje e bashkim prej shoqerisë të katundit Piana dei Greçi. (Chirkolo dei çivili).

U leçiti edhe një letrë dërguar nga Shoqeria e Katundit Shqipë Palazzo Adriano.

“Chirkolo Skanderbeg”, Palazzo Adriano, mbledhur për kuvendin, nën Kryesin e Zotit Vincenzo Dara-Mankuso, në përhapia e bisidimevet, mer fjalën z-i avv. Alessi, i cili fillon fjalën, tue me pergëzuar nga thelpi i zemer, për shkonien e përparimetare të çestjes kombetare, aqë të fortë dëshiruar të zëmerës e tij, dëshirë mjaftë herë e dy ftuara me artikulla për në shtypi i vendit. Thote: Neve Shqipëtarët e Siçilisë, kemi gjith ata mëntime që kanë vellezerit tanë të

kalabrisë, vet nuk kemi një marëveshje për një bashkëpunim. Po themellimi i një shoqërie në qyteti Palermo, cili është krye- qyteti i nisisë, edhe krye-provincës, në ku bashkonen tërë katundet Shqipë. Kjo qendër është i vetimi vent për me përhapur në populli ndjenjat atdhesare, e për me pasur marëveshje me vellezerit tanë të Memedheut.

Për këtë qëllim të shejtë i falemi nderit themellonjesit të komitetit Kombetar, e më teprë punitorit i palodhur zotit Kal. Françesko Musaqlia. Me dëshira e urime shpresore për me dalë faqe bardhë, në pun-nisje për shpëtimin të Memdheut. Letra binte shumë nënshkrime, edhe kishte nënshkrimin e Hiresisë e tij Gjini Barçia, Piskope i Krojës (Shqiperi). U leçit edhe një letrë prej Princit Aladro Kastriota, s'edhe një fytyrë e tij me këtë nënshkrim.

*Perëndia bashkë me nee
Shoqërisë Shqipëtare të Siçilisë
Për kujtim miqesi.
Paris, 14-6-1902.*

Ghini.

Pas leçiturit të letravet u shkua në bizetim e proponua për me dërguar një telegram kryetarit i nderit, ish Ministri Onn. Finoqiario Aprile. U bizedua për me zgjedhur edhe tjerë kryetare të nderit, e me zera të përgjishme u zgjodhën për kryetare te nderit, Kal. Prof. Girolamo De Rada, e Kal. Uff: Anselmo Loreqio, e Kal. Prof. Josefi Squirò.

Pastaj u shtruan bisidimet, për me ujdishur kanunoren e Shoqërisë, e pas shumë bisidimesh u vendos kanunoria.

Kanunoria

1) Për të ruajtur të drejtat që kanë pasur Kollonit Shqipëtarë të Siçilisë.

2) Për me përhapur gjuhën Shqipe, edhe më teprë në ato Kollonira që janë për me humbasur gjuhën.

3) Nevoja për një abetare i pervet, për me këpetuar me gjith Shqipëtarët.

4) Për me themeluar një arkivë (libreri) të aresimit Shqip, edhe të botohen mentimet të shejta të atdheut, edhe tue me shkelqyer historinë kombetare.

5) Nevoja për një thirrje, në për të terat Shoqërit Shqipëtare, të Kalabrisë, të Napolit, të Korfuzit, t'Athenës, t'Egyptit, të Stambolit, të Bukarestit, s'edhe të Sofjes.

Telegrama cila ju dergua kryetarit të nderit, ish Ministri Onn. Finoqiario Aprile.

*Onn. Deputato Finoqiario Aprile,
Roma.*

Shoqëria e Shqipëtarëve të Siçilis, sot e themeluar, proklamon Z. T. Kryetar i nderit, tue me kërkuar mirëdashjen e mirënjohjen tuajë për me mprojtur interesat e kollonivet tona.

Kryetari: *F. Musaqlia*

*Ish Ministri përgjgjet
Kal. Françesko Musaqlia
Palermo.*

Falenderonj nga thelp'i zemer këtë shoqëri Shqipëtare të Siçilisë, e jam teprë i gëzuar e nderuar për bashkëpunimin, për qëllim bujar për të cilin është themeluar.

Finoqiario Aprile

Eshtu pati dhën funt i pari kuvend fillimetar të Shqipëtarëve të Siçilisë. Me themeluar Shoqërin Kombetare Shqipëtare, cila Shoqëri, ka dhen sherbime të medha çestje kombetare, cila Shoqëri u-ka mbetur trimerishtë gjer diten e sotme.

KRYE XX

ISMAIL QEMAL BEY VLORA N'ITALI.

Në Maj të vitit 1909, Ismail Qemal bey Vlora, e Xhjafer Effendi Mbreshtani. Në udhëtimin e tyre n'Itali, vizituan edhe kryeqytetin e Siçilis Palermo, e

zun dhomë për prëhje në Hotel Centrale, në udha Corso Vittorio Emanuele. Ardha në kryeqytetin të nisisë e të çkëlqyervet Atdhetarë Shqipëtarë,

u bë e njohur në e madhja Kolloni Shqipëtare, e bërë prej Shqipëtarë lindur prej Katundevet Shqipë rrotull të qytetit Palermo. Edhe i pari Shqipëtar që shkoj për me vizituar të përnjohurit burra që Zoti Kal. Françesko Musaqia Kryetari i Shoqërisë Shqipëtare të Sicilisë *Lidhja Kombëtare Shqipëtare*, cili me gëzim të math i përshëndoj edhe i uroi mirë ardhjen e tyre në mestrë të vëllazërëvet Shqipëtarë të Sicilisë, të cilit kishën rastin e fatin të mirë për me bashkuar për të parën herë, pas më tepër se 400 vjetë të përpqeshin me dy vëllzër të çkëlqyer të Atdheut Shqipëri.

Ismail Qemali, e Xhjafer Effendi, me kanaqesi të madhe mirë pritën të gëzuar falenderuan për urimet e vizitën që i bëri i flakti Atdhetar Zoti Kal. Françesko Musaqia, me të cilin mjaftë bisiduan për mbi çëstjen, si edhe për nivejat të Shqipërisë.

Kal. Françesko Musaqia ju dëftoj çkëlqyesia tyre, tërë punën për interesat kombëtare që kishte bërë *Shoqëria Kombëtare Shqipëtare*, që në kohë të fillimit të sajë.

Ismail Qemali mbeti tepër i kënaqur prej veprëvavet e dyshirat Kombëtare të Shqipëtarëve të Sicilisë, e nga thelpi i zëmër falenderoj kryetarin, e me baskë anetaret të Shoqërisë, për ndjenjat atdhësore, e të nalta për kombësin e tyre.

Zoti F. Musaqia invittoj çkelqyesën e tyre, për me bërë një vizitë katundit Shqipëtar, Piana dei Greçi, në cili ishte një përgatitje për një mbledhje të Shoqërisë, për mi çëstjen Kombëtare Shqipëtare.

Të dy Atdhetarët me gëzim axeptuan, e falenderuan zotin F. Musaqia për nderin e rastin dhën për me mbushur dyshirat e vet, cilat ishën për vezituar katundet Shqipë. Zoti F. Musaqia shpet lajmëroj në kollonia Shqipëtare ndodhjen në qytet të dy vëllzërëvet Shqipëtarë të Shqipërisë.

Kur tërë paresia Shqipëtare cila rronte natë qytet, dygjoji lajmen gazmore me shpejtesi vrapuan, për me vizituar të dy burrat të çkëlqyer të Shqipërisë.

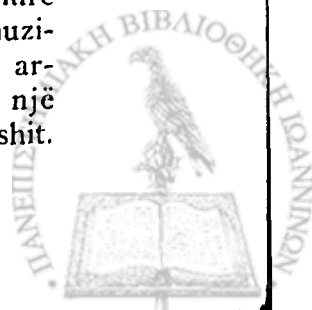
Për tërë ditën në Hotel që një vaturardhje prej Shqipëtarësh për me pasur nderin për vizituar e nderuar edhe bashkuar dy burrat e Shqipërisë.

Ismail Qemali, e Effendi Mbreshtani, u-çuditën për shëmbëlimin atdhësore i dëftuar prej Sikulo-Shqipëtarë, e falenderuan gjith vizitorët për ndjenjat kombëtare, e mirepritjen e dashurin e dëftuar. E se aj ishte mjaftë i kanaqyr dhe i lumtë për me ndodhur në mestrë vëllzërëvet Shqipëtarë të Sicilisë.

Në Katundi Shqip Piana dei Greçi, pas një telegrami që kishte dërguar zoti F. Musaqia zyrtanshtë nga ana të Shoqërisë Kombëtare Shqipëtare, paresisë bujare të Katundit këta filluan tue me përgatitur mirëpritje për me nderuar të dy çkëlqyermit Atdhetarë Shqipëtarë.

Chëlqyëlqyesia e tyre Ismail Qemal bey Vlora, e Xhjafer Effendi Mbreshtani, bashk me zotin Kal. Françesko Musaqia edhe zyrtarët të Shoqërisë Kombëtare Shqipëtarë, s'edhe shumë tjerë bujare Shqipëtare, u nisën për në Palermo, për me shkuar në Katundi Piana dei Greçi në mëngjes të 19 te Mait 1903, me shume Korroca (Araba). Në mestrë të Shumisës të Shqipëtarëve që përseljen dy Atdhetaret, njohëm. Këta Zotenira. *Avv. Saverio Masi* deputet i parlamenti Italianë, *Prof. Stassi-Petta* Director të shkollavet mbretërore teknike Kagini, të qytetit Palermo, *Avv. Josef Kamalò*, *Kal. Gjergj Maxhiakamo*, zoti *Gaitan Ferranti*, *Avv. Ferriolo* kryegjkatës të Naltës Kortë të qytetit Palermo, *Dr. Matteo Xhenusa*, *Dr. Gaitan Ferrara-Gandolfo*, *Prof. Girolamo Franco*, *Avv. Françesko Lojakano-Saladino*, *Avv. Kristofaro Masi*, *Avv. Salvaturi Dara-Krispi*, *Avv. Ernesto Sartorio*, *Zoti Françesko Musaqia-Mistretta*, *At Gaitan Petrotta*, e shumë tjerë.

Populli i katundit Piana dei Greçi, kishte dalë jashtë katundit, me flamure Shqipë edhe Italianë, me bandën muzikale Katundare (1) për me pritur ardhjen e të çkëlqyervet Shqipëtarë një vent i përthënë Shën Meria e Boshit.

Bashkë me popullin ishën tërë Shoqëritë të Katundit me flamuret e tyre, Shoqërite ishën Këto. *Cirkolo dei Civili, Shoqëria Agrikola, Klubi Skënderbeu, Cirkolo Socialista*, banda loste Kënga Kombëtare. Kur për se largu u-panë Karrocat, populli me zë të fortë, thiri rroftë Shqipëria. Kur Karrocat u afruan muzika lojti ymnin Shqipëtarë, e pas ymnin Italian. Populli si karrocat u afruan e njohi të dy Atdhetarët të cilët ishën në e para karrocë, thriti, Rroftë Shqipëria, Rrofshin vëllezërit tanë Shqipëtarë.

Zotenitë e tyre, Ismail Qemali, e Xhaffer Effendi falenderonin popullin dyke nxjerë shapkat, (Kapelat) e dyke derdhur lotë nga gëzimi. Muzika udhetonte përpara, e populli u për-nda në dy krahtë të udhës, e karrocat në mestrë popullit, ishtë tue me kendar kenga popullore u nisën pëe në katundë. Kur Karrocat hjetin brënda në katundi, dy Atdhetaret i priti një çuditje, përsë shkuan gjera të paharuame, gjith balkona e dritoret ishën të stolisur me bukuri të madhe, e mbreterojën bojlat kombëtare, balkonat e dritoret ishën të mbushur me zonja, të cilat tue me shtur lule mbi karrocat e me thirër, Kroftë Shqipëria, Rrofshin Vëllezërit tanë të Shqipërisë. Ismail Qemali me lotë në sy e me zëmërin prej gëzimit falejë popullit, kur karrocat arine në shtëpia të Zotit Kal. Gjergj Zalapi ishën bushur me lule.

Zoti Kalor Gjergj Zalapi priste në derë të ardhëmen e bashknjereves (te-vabi) kur çkelqyeqyesia e tyre zbritën prej karrocavet, Zoti G. Zalapi, uroj dy atdhetarvet mir-ardhjen në mestrë të popullit Shqipë t'Italisë.

Hjetin brenda në dhomat të bukura e stolisura, muarti prehje në dhoma e madhe te ku ishte përgatitur nje darkë për nder të Ismail Qemalit, në darkë mori anë tërë paresia të katundit, edhe kleri.

Pas darkës u-mba mbledhja e *Shoqërisë Kombëtare Shkënder-beu*, në cila mbledhje u bisiduan gjer e gjatë rriforma gënjeshtare të Turqis urdhuruar nga Rusia, e Austria, e që ato rriforma nuk

kan të bëjen me *Kongresin i Berlinit*. E që rriformat të dashura prej këtyre qeverira janë shumë të demçme, dhe të cilat kane qellim prishien e Shqipërisë, tue me lindur një pseudo Maqedhoni e tue me këptur më të mirat vise, si Kosovën, Monastirin, bashkë me një miljone e gjumëzë shpirtëra, lulja mbi lulja e popullit Shqipëtar, tue me ja dhene Slavevet.

Edhe u-fjalua se Shqipëtarët, nuk duajnë farë humbjen të Turqis, për të cilen kan prishur gjakun e tyre për me për-mbar këtë Imperatori, po vetem kërkojën ato të drejta të cilat jan të njohëra në sinisi i Balkanevet, tue me dhën Shqipërisë një administrat Autonomike.

Që në Turqia kishte për me humbasur nën mestrë të marrësivet e gabimevet e saja, nuk lipset neve Shqipëtarët të humbjem e të qajmë gabimet e saja.

U bisedua çështja e Italisë cila edhe ajo ishte në rrëzikë në Shqipëria humbaste, me hyrjen e Slavevet në Adriatik, të cilët Slavë janë të parët ruajsit të Panslavismes. U solligjua për me dhënë kurajo, e me ndihmuar moralishtë dhe materialishët, me propagandë për me mbajtur në zgjimë Shqipëtarët në c'do vend të botës që jane, këtë barrë ju dha "Shoqërisë Kombëtare Skënderbeu" të qytetit Palermo.

Cila donte të mirte masat, e për me interesuar për me mbledhur arxhet të dhura, e me vun në praktik programin të çështjes Kombëtare për me dhën atë përparim qe ishtë i nivojshmë.

Pas dhën fund mbledhjes, Zotenite e tyre Ismail Qemali e Xhaffer Effendi, shkuan për me vizituar sinakun (Krye-Katundarin). Si dualën jashtë nga Palazi i Zotit G. Zalapi. Ku i priste populli me muzikën katundare drejtusuar prej Atdhetarit Prof. Gjergj Sqrò, cila bandë si shkoj Ismailin luajti ymnin Shqipë edhe pastaj a të Italian. Populli me zërë të fortë thriste Rroftë Rroftë Shqipëria, e tue me përcjelle të dy Atdhetaret në gjith vizitat.

Më përpara vizituan Sindakum, pas shkuan për me vizetuar Shoqëritë.

Chirkolo dei Chivili, Chirkolo Skanderberg, Società Agrikola, e me në funtë vizituan Atdhetaren e flaktë Zonjën Sqirò, mema e të degjuarit Atdhetar, Shkrimtar e vjershëtor Shqipëtar Zoti Prof. Josefi Sqirò, e cila priti të dy Atdhetarët me nderime të nalta. Po çu-

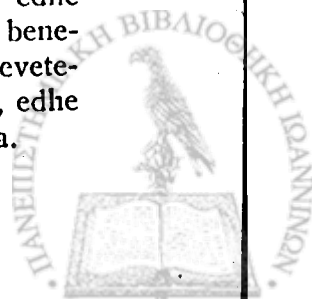
Te dy të nderçmit burra, falenderuan popullin për mirpritjen, e për Atdhetarism të flakte të kesajë kollonje. Pastaj muartin karrocet për me shkuar prapë në Pàlermo, Populli, me muzikën, tue me kenduar kënga kombëtare percoli dy Atdhetaret gjer jashta katundit.

Prihtë Shqipëtar

dia me madhe të Ismail Qemalit, qe kur Zonja Shqirò i përparaqiti dysà Vasha Shqipëtare veshur me robat me të bukura të zakonës Shqipëtare të Katundit. Zotenite e tyre Ismail Qemali e Xhjafer Effendi, shumë fortë të kanaqur e të gëzuar për Atdhetarismen e Kombëtare dëftuar prej Zonjës Shqirò tue me pas kujdesin për me ruar relikuat Kombëtare.

(1) Banda muzikale, të Katundit Piana dei Greçi, ka qënë një prej mëtëmiravet të qarkut të e Provincës Pàlermo. Fitoj shumë Konkursa muzikale, edhe ishte e thirë për Krimtimet që do bene-shin për në Katunde Siçilian. Qe evetema bandë qe lojti ymnin Shqipëtar, edhe shume Kenga Shqipë të muzikuara.

KRYE XXI.

PIANA DEI GRECI

Kolonia Shqipëtare e Siçilsë *Fusha e Arbreshëvet*, pa drejtesi e thirrë edhe e përnjohur nën emërin i pa drejtë "Piana dei Greci. Gjografikët e shkrimtarët të shekullit XVIII, thirrën ë shkruan, fjalën *Greci*, prej shkakat e *Fesë Ortodoxe*, e përdorër prej Shqipëtarëve (1).

Kjo Koloni mban lark qytetit Palermo 24 kilometra, e lindet nga leshnjani të këtji bukur kryeqyteti të Nisisë e Siçilsë. Edhë mbahet sypër kodrinavet të *Shkumbit e Sheshi*, të cilët ndadhen përposhë malëvet *Pizzuta*, e *Saravuli*, të cilët me lidhjen e tyre, përbëjnë, e të thënes, *La valle dell'Inferno* (Lugimi i Pizezës) (Ferrës), e të lumit *Gjoni*, i cili perhinë e përndan Katundin, e vete bashkonet me lumin *Striti*, e tue me rrjedhur del në Krahina *Xhaferria*, e me shty brenda në e madhja bukur-shkonie panoramike e rrafshinës *Fusha*, e cila ishtë e mbushur me vreshta e me pemë.

Në Fusha ishtë lumi *Beliçe*, cili a tje ka rrojtje për me rrjedhur për në brigjet të papërduruane e të pa mënduare të shkretës, *Honi*, në mestrë të rrizikua-met shkajë të malëvet, *Kometa* e *Malanuçi*, (Arra-eligë), i cili tue me rrjedhur, largohet e pas një udhëtim i mënduashmë afrohet afrë Katundit *Shaka*, e del për me vatur të zbrazet në deti *Afrikanë*.

Ky Katundë qe i themëluar në 1488, me lejën e Krye-Kishës Katolike të Katundi Monriale.

Lejë e dhënë të nderçmevet e Bujare familje Shqipëtare: Ales, Barbato, Bruksari, Bureshi, Bua, Kalimëni, Kaliva, Kamalò, Kamizi, Karnesi, Kisesi, Chiulla, Kleshiri, Kostantini, Kuça, Dorangriqja, Dragotta, Golemi, Guzzetta, Jpsari, Lazi, Makalusi, Mandalà, Masi, Matranga, Musaqa, Parrino, Petta, Reres, Rio-lo, Shklizzi, Squirò, Sklifò, Sirqa, Stassi, Suli, Zalapi, edhe shume të tjera.

Vendësit e këtjës Katundi, përmbajën me dashuri të madhe njer me sot gjuhën

e zakonat Shqipëtare, edhe jan Kryelartë të emërohen Arbreshë.

Kjo koloni për-mban dy Kisha Familie. Një në Fenë Ortodoxe me prifetërinjë Shqipëtarë, cilët me shojën në gjuhë Greke, po gjith tjerët sherbime të kishës, përdërojnë gjuhën Shqipe.

Për kryetar të Fesë njohjën: Shejtesin e ty Papën i Romës. Kisha Familie Katolike u themëlua pas shumë kohë, përse kishën me shkuar me rrojtur dy sa familje katolike në katundi, këto familje shkuan se kishën nivojën për nje kishë me vet. Edhe kurkuan lejë për me gritur një kishë katolike. Kjo kishë qe ethemëluar në shekuli XVII, me emërin *Shën Viti*.

Kolonia Shqipëtare *Fusha e Arbreshëvet*, ka qënë dhe ishtë kolonia me Lartë në ndjanjat kombëtare. Kjo koloni ka nderuar e dritesuar në ç'do kohë emërin madheshtorë Shqipëtar. Kjo koloni cila ishtë me madhja e të pesave koloni Shqipëtare rreth qytetit Palermo.

Per-mban 12.000 shpërterta, kjo koloni ka dhenë lindje shumë të Chkëlqyer njerësh, të cilët me mëndësin e dytërin, e urtësin e tyre kanë nderuar e naltezuar emërin Shqipëtar, dot shënojnë më të vjerit, cilët janë keta:

Hiresia e tji Piskopi Stassi, i emërnar Piskopë i Lampasko, Hiresia e tji Guzzetta Piskope e Lampasko, At Gjergj Guzzetta, themelonjesi i veprëvet, të Kollegjit Italo-Shqipë në qyteti Palermo, të shpis-lutjes te Filipinëve në Katundi Piana, e të Kollegjit i vashëvevet Shqipëtare në Katundi Piana, At Serafini Guzzetta, At Gjergj Matranga, protopapa te dy anëvet, e të dy Ritevet Ortodoxe-Katolike, të Katundit Piana, At Petro Matranga, i famshë arkeologë, e sekretarë i Bibliotekës të Vatikanit në Romë, i bashkë pënonjës me Kardinalin Mai, At Dimitri Kamarda, autore i shumë veprave, edhe një gramatoloxhi bashkë me historin të Shqiperisë, në

gjuhë Shqipë, edhe Arkimandritë të kishës Ortodoxe të qytetit Livorno, At Kola Kamarda profesorë të letteraturës Greke në Unëversiteti të qytetit Palermo, icili këtheu veprat të *Tuçiditit*, e të *Teokritit*, edhe shumë tjera vepra. Françesko Saluto gjikat i famshë e autorë i shemë veprëve gjiktare, Gaitani Sklafani eqim i famshë, Konti Gaspare Manzoni gjikat i Chkëlqyer, Gjini Maria Kostantini, vjershëtor e gjikat, e djgjuar, i cili shkruati në gjuhe Italiane veprën vjershëtoe, "Il Kolombaio d'Italia", Fusha e Arbreshëvet ose Piana dei Greçi, ka një Kollegj me emërin *Shën Meria*, ky Kollegj ishte për edukatën, e stërvitjen, e vashëve Shqipëtare. Ky Kollegj ka qënë dhe ishte *Vatra e djeba* e Atdhetarismës Kombëtare, përse vashat që atje marëjën mëzimet, janë të mëzuara, në gjuha, e dashuria Kombëtare, në zakonat, e në virtutat të familjës (2).

Ky katundë për-mban shumë Kisha Shqipe, cilat të janë e emërohen. Shën Meria Ethitries, e cila ishte ethemëluar në bythë të malit Pizzuta (3). Shën Dimitri Krijekisha e cila ishte mjaftë e madhe, edhe ishte cougrafizur prej të madhit Piktur *Pietro Novelli*. Shën Gjergj e cila ishte lidhur me shpi-lutjen e Filipinëve. Shën Meria e cila ishte lidhur me kollegjin i vasheve. Shën Gjoni edhe kjo ka piktura të *Pietro Novelli*. Shën Koli, e cila ishte lidhur me monastirin të Kalogjerevet, Shën Nikola Tolentino di Bari. Te Patri edhe kjo kishë ishte lidhur me Monastir (4). Shën Meria e Rusarit, edhe shumë të tjera më të vogla, të gjitha këto kisha përderonen prej kleritS hqipë. Katolikët kan vet Kishën Shën Viti, e tashi më vonë i kan thënë edhe Kishën e Shën Kolit. Ishtë për me kujtuar se Kolonia *Fusha e Arbreshëvet*, dha një ndihmë e madhe, për lirin e Independencën Italiane.

Në kjo koloni qe e para livizie e çestjes Kombëtare Shqipëtare. Prej gjindjes të sajë kolonie u-bë e u-themëlua Shoqeria me ndjenjat të larta Atdhesore, *Lidhja Kombëtare Skënderbeu*. Kjo shoqeri ka luftuar burrisht e trimerisht

për çestjen Shqiptare, ka përdëruar gjith mëmirat për me fituar opinionin publik të Europës, e me teprë atë t'Italisë. Kjo shoqeri ka mbajtur Konferenca, kan botuar artikula për gjith shtypin t'Italisë, memonrandumi qeverivet alliate. Ka për futur dashurin në populli për Shqiperin, kjo koloni ka punuar edhe punon për të mirën e Shqiperisë, gjer sa fitoj emërimin, *Korça e Shqipetarevet t'Italisë*. Në lufta e madhe e për-botëshme "Fusha e Arbreshëvet qe qentra e livizjes të çestjes Kombëtare, nën kryesin shoqerin. "Lidhja Kombëtare Skënder-beu, kryesuar prej të flakti e të palodhurit Atdhetar Kal. Avv. Gjergj Maxhiakamo, i ndihmuar e Krahuruar prej të ziarti nacionalistë Shqipëtar Prof. Thoma Karnesi Russotto, sekretari i Lidhjes.

Nuk shkon shumë kohë e kolonia "Fusha e Arbreshëvet dot bënet një qytete shum fortë i bukur, përse *Fusha* dot ndrishohet, e në ajo dot bënet një *Kënat* e madhe për të mbledhur ujerat të gjith qarkut të Katundit.

Në kjo *Kënatë* dot svilupohet fuqia edhe energgja eletrike, për me udhetuar trenat. *Kënata* do tjet e madhe për 9000 meçra katrë-kjoshe. Katundi vjen lidhur edhe prej një udhuhekuri, e cila dot nis set prej qytetit Palermo.

Shënime

(1) Kur në të parat kohë Shqipëtarët emigruan n'Itali. Ishën të njohura vet prej populli Fea Greko-Latine, Me besuar Shqipëtarët në Ritin të Fesë Ortodoxe qenë prej popullit Siçilian shkëmbjer për Grekë, gabimi i emërit vjen nga ana e Fese, e jo nga kombesia.

(2) Janë vashat të këtji Kollegj qe janë e qëndizcën flamurin, i math, qe zonjat Shqipëtare të Katundit Piana, kan me falur qevërisë Shqipëtare, në kongresi qe dot mbahet në prindvere në Shqiperi, prej Italo-Shqipëtarëve. Ky flamur dot falet ditën e kuvendit prej zonjevet qeverisë Shqipëtare, për-kujtim dashurie, cfat-bardhezit, e lumtesin

të Shqipëris, për me ket fituar *Lilir e Independencën*.

(3) Kjo kishë qe e para, ose e para shpi që u-grit prej Shqiptarëve në kohën që emigruan, e në ato vise, kur muartin prëhje. Shqipëtarët kishën, sje-lur bashkë një pikturë Shejtare e cila ishte kjo Shën-Mëri emëruar *Ethitrrjes*. Shqipëtarët ishën shumë besnikë kësajë Shëmëlleshe, përse thoshë s'ekishte shpë-tuar në shumë rresike. Kjo pikturë ishte

edhe, sot, edhe ishte i vetimi kujtimë historikë.

(4) Në ky Monastir Kalogjerët, qenë hequr në 1860 kur hiri Garibaldi në Siçili. Sot ishte Shpi-prëhje për pëleqët të varfrë të Katundit. Në kjo shpi-prëhje u-mbet për shumë kohë si kryetar amid-stratës një Shqipëtar Shkodran për e-mër Agustini, i cili ishte jikur prej Shqi-erie.

KRYE XXII.

SHËTIM KOMITETASHË

Pas filimit të "Shoqerisë Kombëtare" të qytetit Palermo, e ardhia në mestë Italo-Shqipëtarëve, të Atdhetarëve Ismail Qemal bey Vlora, e Xhjafer Effendi Mbreshtani, u ndezi me tepër flakën Atdhesore në Arbreshtë.

Në për Katunde Shqipë të Siçilisë, u për-hap një zgjim filimesh shoqerie e nën komitete, si në katundet, Palazzo Adriano, Mezzojuso, Piana dei Greçi, e Kontessa Entellina. Pas një artikull të botuar të gazeta Austrofile *Il Popolo Romano*, në cili artikull shaje e kritikojë çështjen Shqipëtare, e Shqipëtarët, tue thënë se kur në këta njerës mund të formojën një çështje Kombëtare, pse nuk kanë ndjenjat, e mentimet për me formuar një vetdije, dhe nga këto shkake nuk mund të jenë të zotërit të formojën opinionin (mëntimin) e publikit European.

Po thotë artikullshkronjasis *Mëndimi për një Shqipëri të lirë, ishte vet në mëndjet të marra të Shqipëtarëve të Katundit Piana dei Greçi*.

Ky artikull, aqë teper i ashpër, çuditi Kollonin Shqipëtare të katundit të Pianës dei Greçi, të cilit me 25 të Majit 1903 mbajtin nje mbledhje protestimi kundra gjuhës të ashprë përdoruar tek ajo gazetë.

Mbledhja qe mbajtur në e madhja odhë të "Chirkolo Socialista". Mitingua e hapi Zoti Dr. Gjini Squirò, i cili me vjershë oratori mbajti fjalim mjaftë të bu-

kur mbi Shqipërin, dhe trimërin e Shqipëtarëve, e tue me përgënjeshtuar shkrimtarin të artikullit botuar në *Il Popolo Romano*, i cili dot ket qënë i gënjer prej armiqeve të Shqipëtarëve. Tue thënë se çështja Shqipëtare nuk mbetet vet në mëndjet tona të këtë katundi, po ishte e përhapur në tërë mëndjet të Shqipëtarëve, Neve Shqipëtarët e kësajë kollonie, *nuk jemi mendjemarrë si thotë Zoti Shkrimtar*, po kemi nje dashuri të lartë, për kombin e shtërgjyshëvet tanë, të cilit vdiqnë në rrobëri.

Neve duam që një popull trim e kalor të ket edhe aj vent në mestë popullivet të çivilizuar, dhe i jep funt fjalës tue me thirur *Rroftë, Rroftë, Liria e Indipendence Shqipëtare, përposhë rroberia, e barbarisma*. Fjala e fundit u prit prej popullit me duar trokitje, e tërë gjindja thiri me njezë *Rroftë Shqipëria*.

Pas mori fjalën Zoti Trifon Guidera sekretari i "Chirkolit Socialista", cili me fjalë të bukura, e të zjarta dëftoj historin e Shqipëtarëve që në kohë të vjetëra gjer më sot.

Tue shënuar koherat më trimerore thotë Shqipëria tepre herë ka dalë nga errësia, tue drituzuar botën me burra të Ckëlqyer, si Pirron, i cili la famë trimerore tue me luftuar Romanët, Skënderbeu, i cili qe thirur nga Papa, Championi i Krishtesimit i cili me punët trimërore mbajti përparimin e barbarit. Emëri i Gjergjit Kastriotit, përbleth në zëmërat
(Sko numerin i nënde)

e Shqipëtarëve, më të madhin ideal. Ky emër i shejtë e lartë, mban tërë ato gjera me të shenuara në një komb. Dashurin, Vellazërin, Fenë, Kombësi, Bashkim. E me këtë emër në buzë Shqipëtarët dotë japë gjakun e shpirtin, për lirin e independencën Shqipëtare. Fjalët e fundit që në kurorëzuar me duar trokitje, dhe me thirrje rroftë Shqipëria.

tet për me punuar e pranuar çështjen kombetare Shqipëtare. Në mbledhje muartin pjesë anetarët e "Chirkolit Skënder-beu", e mbledhja që hapur nga atdhetari i flaktë Zoti Françesko Lojaka, cili përfaqësonte kolloninë Shqipëtare e qytetit Palermo. Zotënia e ti foli mbi nevojat e kombit Shqipëtar, cili rron në sklaveri, e në rrobërin të qeverisë bar-

Në themëlimi të Kishës Shën Marie në 1644, në Piana dei Greçi, u sol brënda në kishë me Krimtime të madhe fytyra mërakulore Shën Marie e Dhitries që Shqipëtarët sualën nga Shqipëria në 1488.

Kjo pikturë që urdhëruar prej Kontit D. Federiku Manzoni qytetar të Katundit Piana dei Greçi në 1814.

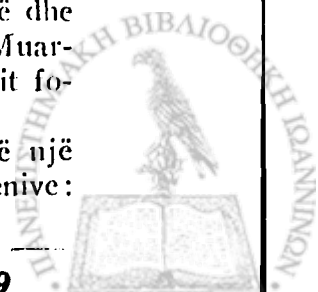
Pas mjaftë bizitimesh u përfundua, për me dërguar një protestim gazetës *Il Popolo Romano* edhe për me formuar një komitet për me mprojtur të drejtat, nderin, e emërin, Shqipëtar.

Në mbledhja që zgjedhur një kryetar e një sekretar provizorë. Zoti Dr. Gjini Sqirò kryetar, e Zoti Trifon Guidera sekretar. Mbledhja ju dhapërfundim më zërë thirrje: *Rroftë independenca Shqipëtare.*

Më 4 të Gjunit 1903, në Katundi Shqipë Kontessa Entellina, u fillua një komi-

bare Turke; e që dëtyra e ç'do Kollonie Shqipëtare ishte për të mprojtur, e me punuar e shpëtuar vëllezërit e tyre nga durimi i rrobëris, tue me i dhenë ndihmën e nivelshme për me situar lirinë, e deshëruar shume. Neve lipset të i thomi botës e qytetarëve, se jemi një komb trim i cili kërkon të drejtat për me dalë dhe neve si të tjerët kombe në dritë. Muartin fjalë dhe të tjerë oratorë, të cilit folën gjith mbi çështjen atdhësore.

Pas shumë bizitimesh u zgjedhë një komitet i formuar prej ketire zotënieve:

Kryetar Zoti Prof. Alexandro Squirò, nën Kryetar Zoti Salvaturi Lojakano, arketar At Josefi Kassisi, sekretar Zoti Nndrek Parrino, Pleqesi Zoti Luka Squirò, Zoti Françesko Lojakano, Zoti Teodhor Kissesi, Zoti Josefi MUSAQIA, Zoti Gjini Fa-

ta, Zoti Luisi Xhenovese, Zoti Kolë Këta, Zoti Nunzio Lojakano.

Gjith zyrtaret qenë zgjedhur me duartrokijtjene, dhe keshtu ju dha funt mbledhjes.

KRYE XXIII

KLERI ITALO-SHQIPËTAR PËR VELLEZERIT T'EPËRIT

Shkaku i mos bashkimit në Shqipëri të Shqipëtarëve, ishte ndryshimi e Fëvet, në mestë të tyre, të cilit përdahen ne tre Fea, Ortodoxe, Katolike, e Muzulmane.

Po shkaku i mos bashkimit nuk janë vet Fet, qe prishin dashurin vëllazerin të Shqipëtarëve, po më teprë ishte propoganda e influenza e huajë. Këto fuqi losin rollin me anën e Fëvet për interesat e tyre, njera prej fuqivet me te medha që losë rrollin me të math ishte Austria, e rila kërkon me anën e klerit Katolik të përhapnjë Katholiçizmën për interesat e sajë.

Rusia në tjetër anë per me ndihmuar Slavet e Balkanivit. Greqia *kuçadra* me rrezikëshme, dhe ajo kafshë e vdekur prej urje, kërkon për me shkyer Shqipërin, e me anën e Fesë e të Klerit, cili lot një role të math, e me pralla gënjeshtare kërkon për me gënjehur popullin e varfrë e të pa dijtur për me shiguruar madhimin e Elladhësë mbi kuris të Shqipërisë. Nga gjith këto gjera që ngisnin në Shqipëri, të cilat trazonin dhe vinin në rrezik *bashkimin dhe lirin e Shqipëtarëve*.

Kleri Italo-Shqipë, të Siçilisë, për me mbajtur të drejtat kombetare, mbajti një mbledhje në katundi Shqipë Piana dei Greçi. Në këtë mbledhje përfaqezoshin dhe Kollonitë, Kontessa Entellina, Palazzo Adriano, e Mezzojuso. Në mbledhje muar pjesë dhe shumë parësi të Katundit. Kleri qe i Kryezuar prej At Gjergj Dorëgriqia, Arçipriftë i Kishes madhe Shën Dimitri, edhe këta prifteri-

një. At Josefi Muzaqia, At Paolo Squirò, cili më von më 1904 qe zgjedhur për Piskopë të Shqipëtarëve të Siçilisë, At Josefi Petrotta, At Damiani Karnesi, ispektor i Konvitet-Saluto, si edhe shumë të tjerë të cilevet na mungjën emërat. U bizedua ngarjet dhe vajtjet e Shqipërisë e me tepër ishte për me sharë Klerin Shqipë t'Ipërit, i cili si i verbuar prej Patrikanës, lot interesat e armikut për dëm të Atdheut.

Tue me përmbledhur tërë shkaket e mbledhjes, u përfundua më parë për me bërë një thirje për një bashkim, e një program të përgjishmë mbe tërë klerin Italo-Shqipë, të Siçilisë, e të Kalabrisë, për me punuar përbashkë për qellimin i Naltë e i Shejti, për me shpëtuar prej thonjëvet të duaravët të rëzishkme Greke.

Edhe u-sholegjua për me dërguar prifterinj Italo-Shqipë, në Shqipëri Verore, për me marë një marëveshje me atë klerë Shqipëtar. U-sholegjua edhe për me thirur Atdhetarin Shqipëtar i cili ndodhëshë në Itali, Zotin Gaspar Jakova Merturi, dhe për me kerkuar keshilla prej zotenis e tij, për formën më të mirë, dhe me të shpejtë, për me mbytur propogandën Greke. Edhe për me dhën Fesë madhenimin e formën e vjetur si në koherat trimërore të Atit tonë Skenderbeut.

Edhe për me kerkuar një formë më të lehtë për me prurë një bashkim vëllazërorë në tërë Shqipëtarët. Me këto pika u mbyll mbledhja e klerit.

KRYE XXIV

THIRRJE SHQIPËTARËVE T' MIESDITARË

Zoti Petro Skaglione, në Qyteti Palermo më 24 te Qershorit 1903. bëri një lajmerim-thirrje popullore, për me zgjuar e dhën kuptim edhe punitorëvet Shqipëtarë, çestjen Atdhesore, e Kombëtare, e për me dhën edhe fillim në populli komitete, për me punuar për shpëtimin e lirim të Shqipërisë.

Ky ishte lajmerin-thirrje.

Vëllezër Shqipëtarë

Neve vëllezër Shqipëtarë të qytetit Palermo dhe të tjerëve vende (vise) kemi detyrë për me ndihmuar vëllezërit tanë të Shqipërisë, të cilit për shumë vjet kanë qënë edhe janë ndjekur nga qeveria Turke, edhe nga ambizia të fuqivet të mbedha, të cillat kërkojnë për me ja rëmbjer Turkut, për me rroberuar ato.

Neve o! vëllezër! me ndihmën tonë, me kurajon, edhe dalldisien jonë, dot mëndë të ndallojmë këtë forcatë (katilëk). Neve jemi të detyruar për me bërë të njohtur fuqivet të medha tërë përpjekjet trimërore të Shqipëtarëve, për me dalë nën roberin të qeverisë Ottomane. Historia jonë është mjaft e mbushur me shenja trimërore e të çuditme, të tepra për të njohur kombësinë e një populli. Tue me filluar prej kalorit trimërorë *Akile*, cili qe thirrur prej vjershëtorëve kryetari i luftës, edhe marë e lidhur dorë me dorë që në kohë të Maqedhonisë me *Lekën e Math*, cili rrëfeu botës e njohur trimërin e tij tue me shtruar e me shtur kryenaltësinë e Persianëveve edhe Asiati-kevet. *Pirrua*, *Skënder-beu*, *Ali Pasha i Tepelenës*, shekojmë tri emëra të përmbledhura në tri kohera që dot rëfejme me shpejtësimin e flutërimin e zogëve. Në i pari falemi mundasin madhështorë të Romanëveve, e të Maqedhonëveve, të Karaxhinëveve, i cili për dy vjetë mbretëroj Siçilinë, në ky trim për njohim të flaktin Shqipëtar i cili, çkëlqen dhe naltëson kombësin e tij, të cilën e shkulli nga

erësira me luftat e tij të pa përmundura, nën hien e emërit tij të pa vdekur. Në i dyti shekojmë me nder dhe dashuri të çkëlqejë si çampion i qytetërimit' Europës, kundra barbarizmit Asiatik, edhe i shtrenjti ndihmëtar i Krishterimët kundra invadhorevet barbarë.

Emri i tij zgjon prej gjumit Shqipëtarët, ju fut dashurin kombëtare në zemërat e tyre, ju ep virtutat Atdhesore. Emri i tij është i njohur si shejtori i lirisë. të kombësinë, edhe të shpëtimit përpara të ardhurit e të trashgimëtarëve, emri i tij lipset të jetë i shtir n'ezemër që do Shqipëtari.

Në i treti, në i fuqishmi zot i janinës, gjejmë një embëlsirë të bashkuar në mëstrë të egërsiravet.

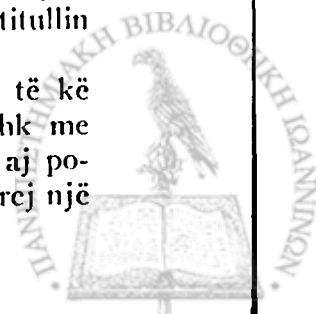
Nuk dua farë të dreqësonjë përmbajtjen e keqe. Po në kjo fletë vetëm dot shigurojmë një fjalë nderimi, përse një ambicie e madhe me griu shpirtin, një naltësi, mëntimi me çau kryet. *Ali Pasha Tepelena*, dash me dhën Shqipërisë. *Liri*, *Bashkim*, e *Independencën*.

Edhe për shumë të tjerë është për me çkëlqyer rrojtja. Shtu shkruan Biondelli (1) për Popullin Shqipëtar. Në për shekuit bëri çuditje trimërore, përposhsoj kryenaltësin të Republikevet Greke-Romane.

Të mbretërvet të Persisë, e të Babilonisë, edhe me krahëruar princërat Maqedhonë, shtrëngoj fuqimin e Romanëve për me ndihmuar të mjerët Tarantinë.

Griti thronin të mbretëve të Siçilisë, edhe të Grekërvet, dhe akoma nuk pat një historian të bënë një fjalë mirënjohie, as ndo shkrimtar të vjetër o se të ri, se i kanë për mirënjohur, po vet ndo një vjershëtor udhetar, tue me ju dhën titullin barbar i kanë zënë pak në gojë.

Provat më të teprat trimërore të kë tij kombi janë të përlidhura bashkë me historinë e tyre kombëve. Të sot aj popull aqë madhështor poshtërohet prej një

qevërie tirane e barbare, edhe kur do herë erreme në prëmtimet. Ky popull aqë i fortë edhe trimë ishtë i shtrenguar të rronjë nën kondizieve të një i Zot'i egër e pa kujdesi, e cila ishtë qevëria Turke.

Shqipëtarë! Vëllezërit tanë të Shqipërisë. pas gjith këtyre ngjarje, janë të shtrenguar për me shkruar nën sundimin të fuqivet të huaja, për me shpëtuar nga ngjarjet.

Gjuha jonë, gjuha e të vjetërve Pel-lasgë, prej neve përmajtur gjer me sot me kujdesi, munt të thuhet afrë humbjes; Pse Turqia, jo vet që nuk hapi shkolla në gjuhën amtare, po edhe ju dha lejë fuqivet të huaja për me hapur shkolla në gjuhërat e tyre. Si prej Slavëvet, Austriakevet, Grëkëvet, të cilit më shumë këta të fundit përdorin këtë mënyrë për me humbasur gjuhën edhe i dhealin kombëtar në Epir.

Po Atdhetarët e vërtetë Shqipëtarë, tue me shëkuar rezikën i kan hërë mjaftë protestime Qeverisë Turke; Po kjo, kur do herë ka bërë vesh të shurdhur; pra

nga këto shkake Atdhetarët Kombëtarë bejnë përgatitje për me liruar Atdhenë.

Ë neve Shqipëtarë të Italisë që ndjemë rriedhjen e gjakut trimërore të prindërvet tanë, jemi të dëtyruar të bashkohemi edhe për me lëftuar me vëllezerit tanë të Shqipërisë.

Edhe për me pasur bashk-punimin në çështjen e shpëtimit t'atdhent tonë Shqipëri. Tani vëllezër Shqipëtarë të Siçilisë, s'edhe të tjerave visive pa ndrishim *Feje*, or se *Parti*, lipset të bashkonemi tërë nën flamurin madheshtor të Atdheut, e tue me thirrur tërë prej bashku me një zë. Rroftë!... Rroftë!... Liria e Independenca Shqipëtare!... Porposh Barbarizma.

Petro Skaljone

Palermo, 14 Gusht 1903.

(1) Biondelli Bernardo, Shkrimtar, e Arkeologë e glotologë Italian, shkruati veprën: "Atlante linguistico d'Europa", edhe "Letteratura popolare d'Epiro". U lindë në Verona 1804 — vdiqë 1886.

KRYE XXV

FILLIMI KOMITETI POPULLOR SHQIPËTAR NË QYTETI PALERMO

Pas thirrjer të botuar prej Z. Petro Skaglione, një livisje e madhe u-bë në mestrë popullit, edhe qe mbajtur një mbledhje në shpia e atdhetarit Z. Nini Borgia, më 23 të Gushtit 1903. Dhomat qenë të mbushura me Shqipëtarë prej popullit, cilit rronin në qyteti Palermo, po teprësia e këtyre ishtë prej Katundit Piana dei Greci.

Hapet mbledhja e sekretari i komitetit he-per-he, leçiti mjaftë letra prej shqipëtarëve që nuk mënde me ardhur në mbledhja, po bashkoneshin, në qellimi të çështjes e shejtë.

Pastaj mori fjalën Zoti Petro Skaglione, i cili më përpara bëri të njohtur dëgjonjzve, shkaku e qellimin të mbledhjes e tue rrëfjer historin e Shqipërisë, e ngjariet e saja që shkante nën sudim barbar

të qevërisë Turke. Thote: Vëllezër Shqipëtarë, qevërite Balkanike futjën spica në populli i pa dytur, për me pasur rastin për me rrembjer viset m'etë mira të Shqipërisë. Ë që mjaft atdhetarë, Shqipëtarë të Shqipërisë, tue me shkuar rezikun të Atdheut, kanë filluar mjaftë shoqerira, e kërkojnë për me përgatitur kombin për një kryegritje të afrme.

Thirrja dhëmsore të vëllezërëve për atej Adriatikut, shkundi dhe dhëmbi zëmërat e Shqipëtarëve të Kalabris e të Siçilis, të cilët kan themëluar shoqerira kombëtare, s'edhe këtu në këtë qytet prej klasës vetshtore u themelua një shoqeri kombëtare, për me mbrojtur të drejtat e vëllezërëve të Shqipërisë: Po unë thote; Zoti Scaljone, nuk ju kam thirrur juve në kjo mbledhje për me kundreshtuar

këtë shoqeri. Io! fare; unë ju thirra juve pse, tërë liritë e kombëvet në botë kanë qënë të fituame prej popullit. Populli ishte aji që derth gjakun e vet për me dhën lirin e shpëtimit kombit. Për këtë shkak, kam thirrur juve të popullit, për

ljone, cili bën me njohur s'ishtë nevojë të madhe për me bashkuar e bashkpunuar, me *Shoqerinë kombëtare Skënderbeu*.

Për me bisedua këtë, çestje ish e mira për me zgjedhur një komision për me

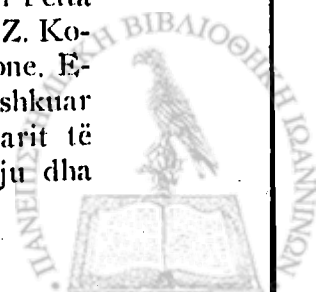

Prof. Antonio Skura

me ju kujtuar, se andej nga Adriatiku, rron një kombë vëlla në rroberi, dhe i cili fortë i lodhur prej egërsiravet të një qeverie barbare dhe e rreme në premtimet e sajë: Vëllezër sot ky komb, ngrit kryet prej pëllorit, dhe kërkon shpëtim e liri. Ky komb trim' ishte vëllaj jonë. E ne si vëllezër që jemi, kemi detyrë për me bashkuar e ndihmuar, për me shpëtuat prej thonjevet të një zoti pa besë. Fjalët e fundit u-pritën me duar trokitje, e me thirrje: Rroftë, Rroftë, Shqipëria, pas pushimit, prap zë fjalën Zoti Ska-

përparaqitur në zyrtarët e "Shoqerisë Kombëtare", tue dhe ju dëftua nevojën për një bashkëpunim, po mos me ardhur në marrëveshje, mund të ujdise mi në mest neve.

Pas shumë bizëtimeve, qënë zgjedhur zyrtarët e komisionës të cilët qënë këta: Z. Petro Skaglione kryetar, Z. Nini Petta sekretar, Z. Françesko Brankaggio, Z. Kolë Squirò, Z. Josefi Kuççia, komisione. E dhe u-solligjua më përpara me shkuar komisiona me dërgua letrë kryetarit të "Shoqerisë Kombëtare". E këtu ju dha

funt mbledhjes. Pas letrës që i dërgoj Sekretari i Komisionës, Zotit Kal. Françesko Musaqia, Kryetari i "Shoqërisë Kombëtare Shqipëtare", të qytetit Palermo, cili pas me marë e me kënduar letrën, me shpejtesi, ju përgjegjet, Zotit Petro Skaglione, kjo është letra.

*Associazione Albanese della Sicilia
con sede in Palermo*

Palermo, 5-9-1903

Z. Petro Skaglione.

Via Montalbo, 18, Palermo.

Të dashur Atdhetarë

Thirrja dhëmsore e vëllezërvet tanë andej prej Adriatikut me dëshirën për një Atdhe të lirë, nuke munt të ishte mos me shkundur zëmrat të Shqipëtarëve t'Italisë.

E ju Shqipëtarë Punëtorë të Sicilisë tue me mbledhur në nënkomitet kini mbushur një detyrë të vërtetë Atdhesore.

Jam kryelartë të ju shtrëngoj dorën. Ju thresë për të hënë mbrema që vjen më ora 9½ në zyra provizore të kësaj shoqërie.

Ju falenderoj.

F. Musaqia

Piazza del Cancelliere No. 7.

Pas kësaj letrë, komisiona punëtorë Shqipëtare formuar prej ZZ. Petro Skaglione, Nini Petta, Françesko Brankaç-

çio, Kolë Sqirò, Josefi Kuççia, u-për paraqit natën e shënuar në zyra e Shoqërisë Kombëtare.

Kryetari Zoti Kal. Françesko Musaqia, priti komisionën me nderime, e bukur mirëpritje, e me falenderuar me fjale të bukura komisionën për Atdhetarizmen e dëftuar. Veçanërisht falenderoj Z. Petro Skaglione, për punën e propagandën e madhe që bëri në mestrë të Shqipëtarëve punitorë, për me ndihmuar çëstjen Kombëtare. Z. Skaglione, i falet nderit kryetarit, për fjalët e bukura, e tue me thënë s'aj vet kish bërë detyrën si Shqipëtar, e që këtë detyrë dot e ketë dhe ç'do njeri që është prej sojit Shqipëtar. Pastaj u-shtruan bizitimet për bashkimin.

Z. Kal. Françesko Musaqia, thotë s'aj është shumë fort i kënaqyr për një bashkim e bashkëpunim, dhe që e ka për nder, dhe detyrë për me bashk-punuar me Shqipëtarët punitorë, për mbrojtjen e Memdheut.

Z. Musaqia ju detyrua komisionës, që aj kishte për me thirrë një mbledhje të veçante të Shoqërisë, për me shtruar në anetaret dëshirat e komisionës, për me ardhur bashkimi. Komisioni popullor, u mbet, e shkoj fortë e kanaqyr prej mirëpritjes të Z. Musaqia.

Pas pak dite u bë mbledhja dhe ardhë bashkimi.

KRYE XXVI

I KARTËRTI KONGR

Tërë shtypi Italian, shkruati e foli shumë teprë, për mbi çëstjen e të katërtit Kongres Shqipëtar, mbajtur në ditat 14, 15, 16, 17, të Qershorit prej Shqipëtarëve t'Italisë, në Qyteti Napoli, në 1903.

Shtypi Italian më teprë foli mbi përçarjet e kuvendit, ardhur mbi shkatet të lakminit të tronit të Shqipërisë. I pari Princi Don Giovanni d'Aladro Kastriota, cili rronte në Paris, e i dyti Markesi Giovanni Kastriota Skanderbeg, i cili rronte në Napoli.

ES SHQIPËTAR

Në ky kuvend, gjithë katundet Shqipë të tërë visavet t'Italisë dërguan që do njeri përfaqësonjezin e tyre. Katundet Shqipë të Sicilisë, Piana dei Greçi, e cila që përfaqësuar prej Profesorit të gjuhës Shqipe në Onoversiteti Orientale të qytetit Napoli Z. Josef Sqirò. Katundi Kontessa Entellina, prej zotit Luis Xhenovese. Në ky kuvend edhe muartin pjesë mjaftë Atdhetarë Shqipëtarë, të Shqipërisë, që rronin jashtë Mëmdheut, si në Francë, në Rumani, edhe në Svicër.

Prej atyrëve që ju dimë emërat emërojmë këta. Zoti Prof. Dervish Hima, direktori i gazetës Shqipe "L'Albanie". Zoti A. M. Parthenis, Zoti Gaspar Jakova. Në dita e parë të kuvendit, mbledhja që hapur në kryesin e Zotit Prof. Malio Beniçi, prej Katundit Piana dei Greci. Më parë se të hapen bizetimet, sekretari i çiti letrat, s'edhe telegramet që kishën ardhur në zyre të kuvendit. Dërguan telegramë, Princi Don Giovanni Aladro Kastriota, kryekatundari të qytetit Palermo, Deputeti Onn. De Marinis, e shumë të tjerë.

Pas leçitjes u shkua në bizetimet, në e para nye të kanunores, e cila ishte për me bashkuar, në një federatë tërë Shoqeritë Kombëtare Shqipëtare t'Italisë, s'edhe në mënjn dhe ato brënda, dhe jashta të Shqipërisë.

Mbedhjet të sesionit të ditëve 15-16 qenë mbajtur në kryesin e të fameshit Shkrimtar Zoti Akile Torelli, kryetar i Shoqerisë Gjergj Kastriota.

Pas shumë bizetimesh ardhë në një marveshje të pëlqyer për kanunoren s'edhe për formën e bashkimit të gjith Shoqerivet Shqipëtare, në një Federatë, me qendrën në qyteti Napoli. Kur ishte për me të mbyllur mbledhja, ardhë një mosmareveshje e reptë, në mestrë përfaqesonjesit, nga shkaku se një nga delegatet e kuvendit vu përpara në preponim, që të falenderonin nga ana e kuvendit zyrtarishtë Princin Don Giovanni Aladro Kastriota, për punrat Madhështore që ky njeri ka bërë për kombin Shqipëtarë. Kryetari Zoti Akile Torelli, nuk e pranoi, dyke u thënë se, Kuvendi nuk lipset zyrtarisht të falenderonjë këta njerësh nga shkaku i laknimit të kë tyre mbi thronin e Shqipëris, e falia nga ana e ku-

vendit, i cili përfaqeson Shqipërin ishtë përnjohja e tyre.

Për këtë shëmbël u çel një luftë e reptë në mestrë të mbledhureve, të përkrahesit të Princit çfaquin veprat e nalta të Princit, me të cilat ka përkrahur çestjen Shqipëtare në diplomatët Evropianë, e fitimet e bukura që kjo përkrahje i pruri Atdheut.

Kundreshtarët përnjohnin shërbimet të Princit, po vet kundreshtoheshin për laknimin e Princit mbi thronin e Shqipërisë.

Pas shumë kundreshtime, u ardhë në marveshje, tue me dërguar një falenderje jo vetem Princit Aladro Kastriota, po edhe tërë përkrahesve të çestjes Shqipëtare.

Në dita 17 e fundit ju dha leçitje mbi tërë punrat e kuvendit, që kishte bërë në ditat e shkuara, si dhe mbi laknimin e thronit të Shqipërisë, edhë në këto pika, mbi zgjedhjen e zyrtarevet, mbi formën të judisjes të Federatës, për përdorimin e perhapjes të çestjes Shqipëtare, dhe me përkrahur me dashuri shtypin Shqip, i cili ishte arma me fortë të mbrotjes kombëtare. U fol e u bizidua dhe mbi çestjen e një abetari i përgjithshmë, po pas shumë fjalimeve nuk ardhë në as një përfundim.

Pas që mbledhja mori pëlqimet, kryetari Zoti Akile Torelli, falenderoj tërë përfaqesonjesit, me shpresën të madhe që dot me mbushur detyrën e tyre për të ardhmit e parparimit të Atdheut i tyre, e tue uruar që për se shpejti ky kuvend të mblidhet prapë, po jo në këtë qytet po brenda në Shqipëri të lirë e endependente, mbarimi i fjalimit u-prit me duar trokitje.

Kuvendi u mbyll me thirrje rroftë, rroftë Shqipëria e lirë e endependente.

KRYE XXVII

ATDIETARË, SHKRIMTARË DHE ARTISTË SHQIPËTARË

Kemi mjaft Atdhetare, në Shqipëtarët e Italis, po vet dot shenojmë më të nevojshmit, me qënë që emerat e tjereve namungojën.

Prof. Josef Sqrò, lindur në katundi Shqipë i Sicilisë Piana dei Greci, i pari njeri që kje i njohur zyrtarishtë prej Qeverisë Italiane profesorë i gjuhër Shqipe

në Universiteti të gjuhevet Orientale Qytetit Napoli.

Profesori Squirò, është një nga më të fortit e të mbaruarit Shkrimtarë të gjuhës Shqipe, edhe vjeshëtor i madhë, janë për të kuituar veprat e tja, *Rapsodie Albanesi*.

Kal. Anselmo Loreqio, lindur në katundi Shqipë i Kalabris Pallagoria-Katan-zaro.

Themelonjesi e Direktor i gazet Shqipe "La Nazione Albanese", i për 25 vjetë po ncjer me regull. me ketë gazet ka sjelur vepra të medha çestjes kombëtare, e ka përhapur dashurin në mestre Shqipëtarevet. Pas pushimit të luftës e për-botshme, "Shoqeria Pan-Shqipetare vatra" tue me njohur veprat kombëtare, edhe Atdhetarismen të kulluar è emëroi delegate, për me përfasuar shqipetaret t'Amerikës, në konferenca e paqes, e me kerkuar të drejtat të Shqiperisë.

Prof. Orazio Irianni, i cili ç'do Shqipëtar i dhëmbet në zëmër, dhe me vdekjen e tji, ardhur në 1917 në Katundi i lindjes Lungro, Shqipëria humbi një Atdhetar të rralle, më teprë në këto koha të nëvojshme. Prof. Orazio Irianni, është forte i përnjohur në Shqipëtarët e Shqipërisë për vepra Atdhesore në South e North Amerika.

Avv. Terenzio Tocci, prej Katundi Shën Kosmo Albanese. Udheheqës dhe shkrimtar i fortë, i cili mori pjesë në Kryengritjen e Malësoreve, e më në fund të në lufta Europiane, për me ket kuntreshtuar politikën Italiane kuntra Shqipërisë, qe mbajtur shyrgjin në Katundi i lindjes.

Zoti Gaitano Petrotta, prej Katundi Piana dei Greçi, Shkrimtar, e konferencier, i fortë, me artikulat e argumenta, të botuara në shtypi Italian, i soli një fitim te math çestjes kombëtare.

Prof. Thoma Karnesi Russotto, prej Piana dei Greçi, Atdhetar e shkrimtar i rralle, e sekretari i shoqerisë Shqipetare të qytetit Palermo, "Lidhja Kombetare Skënder-beu.

Avv. Françesko Krispi Glaviano, prej

katundi Palazzo Adriano (Siçili), vjeshëtor e Atdhetar i flaktë.

Avv. Onn. Saverio Masi, prej Piana dei Greçi, Deputeti në qeveria Italiane.

Kav. Françesko Musaqia, prej Shënta Kristina Gela, një nga më të larti në ndjenjat kombëtare, e themelonjesi i Shoqerisë, kombëtare shqipetare të Palermos.

Zoti Guidera Trifonio, prej Piana dei Greçi, Atdhetar i flaktë.

Dott. Angelo Leotti, me diplomë profesori të gjuhevet Orientale të Institutit Orientale, të Napolit. Botoj në 1916 në Milano nje gramatik fjalimi, Shqipë e Italian, e Italian Shqipë, emëruar "L'Albanese Parlato".

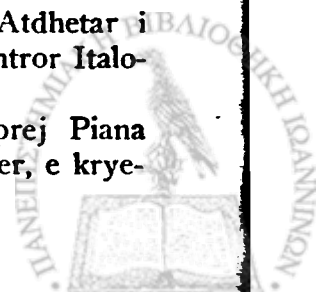
Zoti Felice Tocci, lindur në katundi Shqipë Vakarizzo-Albanese (Kalabri), lindur me 7 të gushtit 1840. mori mësimet në Kollegj Italo-Shqipë të Shën Dimitri Korone. Në 1872 emigroj n'Amerikë, e pas pak kohë në qyteti i New York ut. hapi oficë bankë. Në kjo degë, në puna përparaj me shpejtësi, dhe më 1880, bleu gazetën e përditëshme "L'Eco d'Italia", edhe u-shtu në fusha gazetëris. Pastaj dërgoj e mori të degjarin Profesor Giuseppe Kadikamo, për me dreqeruar gazetën "L'Eco d'Italia". Dihmoi njaftë herë Kollegjin Italo-Shqipë, e më ne fund të më përpara me vdekur bëri dhjatë (që gjith pasuria me vet) (private) që mbetet pas vdekjes e të nderçmes zonjë Rosina Tocci, tërë pasuria të jepet Kollegjit Italo-Shqipë të Shën Dimitrit Koronit, për kërkimet etimologjike të gjuhës Shqipe. Vdiq në "Staten Island", N. Y. Më 27 të Marsit 1918.

Dott. Nikola Barbato, prej katundit Piana dei Greçi, për shumë herë deputetë në qeveria Italiane.

At. Prof. Gerardo Konforti, Atdhetar dhe shkrimtar i Shkëlqyer, e sekretar, të komitet qentror Italo-Shqipë të qytetit Napoli.

Avv. Kal. Paskal Dorsa. Atdhetar i flaktë e kryetar i komitetit qentror Italo-Shqipë te qytetit Napoli.

Kal. Gjegj Maxhiakamo, prej Piana dei Greçi, Atdhetar i Shkëlqyer, e krye-

tar, i "Lidhjes Kombëtare Skënder-beu, te qytetit Palermo.

Prof. Mario La Piana, prej Piana dei Greçi, Officer i Ushterisë Italiane, edhe shkrintar i fortë në gjuhën Shqipe.

Hiresja e Tjër Pali Squirò, Piskope të Shqipëtarëve të Sicilisë, lindur në katundi Piana dei Greçi, Atdhetar i flaktë dhe i Shkëlqyer, cili në Kollegj Italo-Shqipë të qytetit Palermo ka dhënë kon-

Dott. Gaitano Squirò, prej Piana dei Greçi, Atdhetar i flaktë.

Avv. Françesko Mauro, prej Kalabrie, Atdhetar i flaktë dhe kryetar i kuvendit, edhe Shqërisë Kombëtare Shqipëtare, të qytetit Napoli .

Zonjeza Kekina Bidera-Barçia, prej Palazzo Adriano, Atdhetare e shkrintare e shkëlqyer, edhe kryetaria e komiteti femërorë që u-themelua në qyteti Pa-

Tenori Shqipëtar Josefi Mauro

kurse në nxënësit për dorëshkrimin më të bukur në gjuhë Shqipë.

Prof. Gjergj Kostantini, prej Piana dei Greçi. Shkrintar, e Atdhetar, dhe konferencier i degjuar.

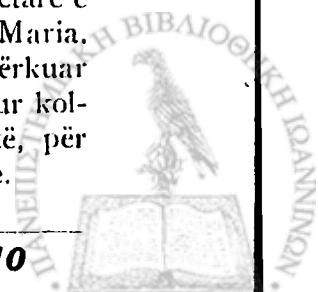
Prof. Stasi Petta, prej Piana dei Greçi, Direktor i shkollëve mbretërore Tenike (Piazzi) të qytetit Palermo, Atdhetar edhe shkrintar i dritsuar.

Prof. Antonio Skura, lindur në katundi Shqipë, Vakarizzo Albanese (Kalabri). Atdhetar e shkrintar, edhe artistë i zo-grafimit, dhe autor i një libri, "Gli Albanesi in Italia" me mbledhjen të këngëve Shqipe të popullit, Shqipëtar.

lerno, prej gjithë zonjavet shqipëtarë. Për me bërë një flamëre i mëndafshë, shumëfortë bukur i qëndisur, për me ja dhuruar qeverisë Shqipëtare, për-kujtim të Shqipëtareve t'Italisë, për me ketë situar Shqiperia "Lirin endependencën".

Zonjeza Maria Musàqia, e Atdhetare e flakte, sekretaria e komitetit femërorë i flamurin.

Zonjeza Nikolina Karnesi, Atdhetare e vyer, e Sipresha e kollegjit Shën Maria, në Piana dei Greçi. E cila ka kërkuar prej qeverisë Italiane për me njohur kollegjin, e me dhënë leje zyrtarishtë, për me dhënë mesimet në gjuhë shqipe.

Prof. Manlio Benici, prej katundit Piana dei Greçi, Gazetar i famshë, e atdhetar i flaktë, Botoj për mbi çëstjen Shqipëtare mjaftë artikulla me rëndësi në shtypi Italianë, për mprojtur interesat kombetare.

Giovanni Di Maio, nga Greçi di Puglie, përsimëtar, e bashkë luftonjesi me Xheneralin Garibaldi.

D. Ludoviko Lusi, nga Greçi di Puglie, gjykat i shkëlqyer, i cili për me pasurmentine liredashje qe mare prej qevërisë Borbone e futur në burgë, te ku vdiq.

Akile Torelli, Atdhetar, e shkrimtar i degjuar, autor e shume veprave dramatike, e artiste i famshë me vet. Kryetar i Shoqërisë qentore Shqipetare të qytetit Napoli, edhe kryetari i kuvendeve Shqipetare që u-mbajtin në Napëli.

Zonja Berti Masi, grua e perëndeshme në shenat dramatike, e famshe në mjeshteria për me veshur natyrisht pjesën një-rësore. Kryetaria e Kompanisë që përn-dorin gjith atë emër. Kjo grua e degjuar ka lojtur drama në më të mbëdhenjetë teatro të botës.

Josef Mauro, lindur në Katundi Shqipë i Siçilisë Piana dei Greçi. Atdhetar i flaktë, e fortë i mirnjohur në kollonitë Shqipetare t'Amerikës, për dashurin e tij kombëtare Artistë e Tenor dramatik, i cili nderon shumë fortë emërin Shqipetar.

Mori mezimet në qyteti Palermo, e pastaj shkoj në Milano të ku mbaroj mezimet, për Tenor dramatik të "Grand Opera".

Lluati në shumë teatro të medhenjë të botës, me triunfe artistike-këngëtore, Operat muzikale me teprë të lluata prej Z. Mauro janë: *Othello*, *Aida*, *Trovatore*, *Kavaleria*, *Pagliacci*, *Ballo in Maskera*, *Rigoletto*, *Toska* e *Forza del Destino*, *L'Ebreja*, *Norma*, e shumë te tjera.

Kënton edhe në gjuhë Amtare Shqipe, e tashi në funt ka këntuar kënga shqipe në plakat e Kampanivet Fonografike Kolumbia e Victor.

Tashi mbetet në New York te ku ka

hapur një shkollë zeri, e cila shkollë përparon, shum bukur, perse ishte e mbushur me teprë zenazë.

Zoniza Karlota Karnesi, grua fortë e bukur e vallëtoe e famshme, edhe e para vallëtoe të theatrot "Grand Opera" të Parisit.

Prof. Gjergj M. Sulli, prej Piana dei Greçi, Musiçistë i degjuar edhe mësonjës i zërit, me zyrë në teatro i New York-ut Opera House. Vdiq në Majë 1918 në Qyteti New York.

Prof. L. Ferrari, mësonjës i muzikës, s'edhe piano e vjolinës.

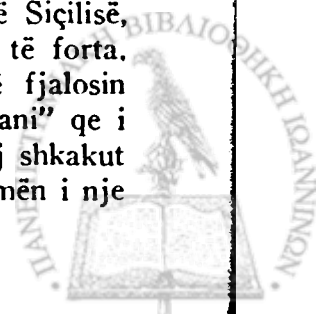
Prof. Françesko Skura, prej Vakarizzo Albanese. Pianistë, e kompositor, muzikje.

Prof. Petro Petta, një prej më të mëdhenjët zografis të sojit Shqiptar. Tërë kishat e katendit Piana dei Greçi janë më teprë të zografisura prej dorës e tij. Vjerat me të vlera janë Shën Mitri (1). Shpirtrat e burgatorit në kisha e vendvarrimit. Vepra me vjer ishtë Shën Pietri i burgosur, në Kisha e Shën Gjergjit (2), edhe shume të tjera. Lindi e vdiq, në Katundi Piana dei Greçi.

At Gjini Stassi, lindur në katundi Piana dei Greçi, në cili mori të parët mesime, prindërat tue me shkuar, mindjen e gjerë e tji, e dërguan për me marë mesimet për priftë në Kollegj të Grotta-Ferrata (3), afër Romës.

Tue me marë mesimet, deftoj një dashuri të veçantë në zografimi, në e cila mjeshtri shumë fortë bukur u mbarua. Një prej piktura më të bukura ishtë një Shën Trifon.

Prof. Gjini Bidera, prej Palazzo Adriano (Siçili) Artistë e shkrimtare dramatik, shkruati, dramën aritstike-muzikale Shqipe "Euritmia". Shkruati edhe "Napoli ed i suoi dintorni", edhe veprën "Matner" në cila veprë dëfton se pelasgjit qenë të parët ndjenjasit të Siçilisë, tue me dëftuar me argumenta të forta, që vendesit e parë të Siçilisë fjalosin Shqipë, Thotë se qyteti "Trapani" qe i themelluar prej Pelasgjvet, prej shkakut se an deti i qytetit isht me formën i një

“drapëri”. Shtëpia e madhe libërore të qytetit Napoli, Vellëzeria Bideri, janë trashgjmëtarët e tji.

Prof. Mihal Trota, lindur në Shën Benedetto-Ullano (Kalabri), Artist, i skulpturës, cili me artën e tji dëftoj botës e huajë zakonat Shqipëtare, më përpara doli me ujdishur prej duaravet e vet, fytyrën e trimit Shqipëtar “Axhislao Milano”.

Kjo statue që primuar prej komisionit

(1) Kisha Shën Mitri, emëruar Tessalonike, që themeluar në viti 1582. Në kjo kishë mëshonet Shqipë edhe Greqishtë, prej priftërinjeret, po gratë e vashat, këndojën vëngjilin Shqipë, marë prej gazetës që botonet në Piana dei Greçi, i “Fiala e t'in Zoti”, Kethjer shqipë prej Hiresrie e tji Piskopi Pal Sqiro'. Në kjo kishë gjenden dy gurë-varri, me thenien në gjuhë shqipë: në i pari shte thotë: *Vdekja joti gjela jime*, në i dyti: *Në vdekja mënd blihej Kalimëni nëk ishte këtu*.

(2) Kjo Kishë e Shën Gjergjit që themeluar te viti 1564 edhe që e para kishë e madhe, të katundit Piana.

artistike, në e madhja artë, në Istituti të bukurevet artë të qytetit Napoli.

Më vonë ujdisi “Nusia Shqipëtare” “Delëruashmin Shqipëtarë”, (çobani Shqipëtar) s'edhe shumë tjera monëmenta me karakter Italianë. “Il Pezzente” (i pabukshmi), “Il Pescatore” (peshkë-tari) edhe “Dantin” si edhe shumë të tjera. Me këto puna që i klasifikuar artistit i mbaruar, janë dhe shume tjerë Shqipëtarë që ndërojnë me punat e veprat e tyre kombin Shqipëtarë.

(3) Grotta-Ferrata, e fameshe Abaci, e cila që e themeluar në motë 1004, prej Shejtarit Shën Nilo prej katundit, Rossano (Kalabri).

Në kjo Abaci, Shqipëtarët t'Italisë me e shkuan nivojën e priftërinjvet, i kërkuan leje Papës për me dërguar djemtë Shqipëtarë, për me marë mezimet e priftelekut. Në kjo Abaci për qindera vjetë shqipëtarët kan marë mezimet e diturin, e dashurin për kombin e tyre, për shumë kohë kjo Abaci ka qënë edhe ishte në duartë e Shqipëtarëve, në kjo Abaci mezonet gjuha Shqipe zyrtarishtë, në kjo abaci kan dale më të Shkelqyemit Shqipëtarë të Italisë.

KRYE XXVII

JOSEFI KADIKAMI

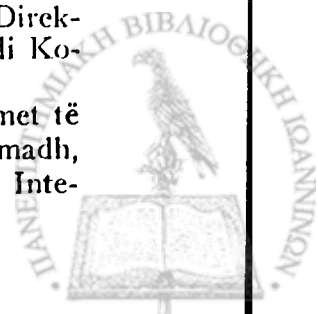
Josefi Kadikami, Vjershëtor e Shkrimtar, edhe Atdhetar-i shkëlqyer, ishte lindur në Katundi Shqipë të Kalabrisë, Shën Dimitri Korone. Mori mësimet në Kollegji Italo-Shqipë të a-tij Katundi, që në djaleri dëftoj mëndje e gjergësie, me idheal të lartë. Në një konkursë dhën prej Kollegjit për në zenazit, përpaqiti një tragjedhi, e cila që e gjikuar, prej Profesorevet, për formën leterare e dramatike, një veprë e florinjente, autori ishte moshë vet 15.

Në 1860 kur u-grit populli Italisë kundër qeverisë Borbone rrodhi bashkë me shokët vëtdashjes për me luftuar nën flamarin e Xheneral Giuseppe Garibaldi.

Më një të Tetorit 1860, luftoj trimërishtë, në e madhia luftë nën qytetit Volturino. Pas që u-mbarua lufta e Italia u-bashkua tok, shkoj për me mbaruar mësimet në Onoversiteti të qytetit Napoli, në cila u-mbet që në kohë 1861 gjer 1865, që mbaroj mësimet.

Në 1869 që i-emëruar profesorë të Kollegjit Italo-Shqipë në Shën Dimitri Korone, në cili shkoj, edhe mesime gjer në 1876, kohe që ardhë i-emëruar Direktor të Kollegjit Garopoli në katundi Korigliano-Kalabro.

Këtij Kollegj me diturin e mësimet të larta, idha një perparim shumë të madh, tue me qene i pernjohur prej botës Inte-

letuale, vendi më i mirë të mesimevet të Kalabrisë, në ky kolegji u-mbet gjer në 1888, kohë që ardhni thirrër prej Zotit Felice Toççi, për me ardhur në Qytetet e Bashkuar t'Amerikës, për të drequesuar të vehtem gazetë Italiane e përdiçme *L'Eco d'Italia*.

Në 1890 themeloj në Astoria L. I., një kolegji me emërin madheshtor *Dante A-*

Prof. Josefi Kadikami

lighieri. Që në ato Kohë ka qënë për 30 vietë, apostuli i mësimit.

Kollonia Italiane, e Italo-Shqipetare Adhurojen këtë i vyer plak, i cili ka dhën dritën me mësimet e diturin e urtesin e tij, gjer sat jetë adhuruar prej gjith zenevet. Prof. Kadikami ka qënë i vetini Adhetar i cili, me shkrime e konferenca, ka per-mbajtur n'emigratet Italo-Shqipetarë, dhezur flakën adhesore për atdhen të gjishëvet e tyre.

Prof. Josefi Kadikami veç se ishtë një vjershetor e shkrimtar, ë dhe një gjuhëtarë për se njehe këto giuhëra, Shqipë, Latino, Greke, Klasike, Italiane, France, Englishe, Spanjole, Portugese. Vepra kombëtare që botoj në koha që fillon ne 1861 gjer në 1915, jane: *L'Eroic Invincibile*. (Skënder-beu) kjo veprë ka një

fytyre historike shumë fortë të bukur, *Davvero è morta?* (E-vërtet vdiq?). Në kjo veprë autori dëfton të madhen dashuri që ka për shqipërin, e në e-cila nuk beson që Shqipëria mëndë jetë e vertete e vdekur, në vjershet e fundi mbaronen me këto radhë:

“Një dit dot hakmiren plagëtë

“Prej të ringjalmes bijë trima të Shqipërisë,

“Me virtutat të luftarevet pelasgë.

Delia, Alba Funcrea a Kroja, Rhina, Miloshini, e shumë të tjera vepra në gjuhë Italiane e Latine. Vepra *Delia* qe fortë e pëlqieme, e pati shumë letra përherimi e falderie, edhe prej Xheneralit Giuseppe Garibaldi, e të Princesës Maria Gjika Dora d'Istria.

Po dhe ka mjaftë vepra pa të botuame, e cila ishtë: *Shqipetaret në kryegritja t'Italisë*.

Prof. Josefi Kadikami qe miku i-gush-të me të vyerin Atdhetar Girolamo De Rada, dhe me të famshin Profesori gjuhëtarë e filosofë Venetik, M. A. Canini, cili në një veprë e tja emëruar *Il libro dell'amore*. Në e-parthenia të kë sajë vepre thotë: *Vjershat erotike Shqipëtare qen të Këthiera prej dyve të Shkëlqyer vjershetore Italo-Shqipëtare, Girolamo De Rada, dhe Josefi Kadikami*.

Ky plak afrë 80 moshe, i derçmë e i Shkëlqyer, që për 30 vjetë këtu në Amerikë, ka nderuar e dritesuar, e shkëlqyer emërin madheshtor e të bijvet të sojit pleqevet pelasgë, sot rron në Brooklyn, N. Y., i lumër te ket patur fatin i mirë për me shkuar Shqipërinë e lirë e independente.

Prof. Paoli Kadikami, edhe ky si vel-laj Josefi, ishtë një Atdhetar i flaktë me ndjenja të larta.

U-lindu në Katundi Shqipë të Kalabrisë Shën Dimitri Korone në 1849. Mori edhe ky mësimet në Kolegj Italo-Shqipë të katundit, në cili mori dashurin kombëtare të sojit e tij.

Në moshë 21 vate ushtar e qe vun në trupi ushtirake *Bersaglieri*, luftoj tri-

mërishtë me ushterin që më XX Shtatorit 1870 luftoj në *Porta Pia*, për captimin të Qytetit Roma.

Për shumë vjet që kryekatundarë në katundi i lindjes, edhe urdhuroj për herë me dashuri e urtësi, e drejtësi, gjer sa populli adhuronte.

Për 45 vjetë, ka qënë dhe ishte Profesori në Kollegj Italo-Shqipë në Shën Dimitri Korone, ishte kryetari të Klubit *Djelmëria*, që djemtë Shqipëtarë të Shqipërisë që n'aj Kollegj marrjen mësimet, prej të cilevet ishte shumë fortë i dashur, për virtutat e dashurin Kombëtare.

KRYE XIX

THEMËLIM I KOLLONIVET SHQIPËTARË TË SIÇILISË

Kollonirat Shqipëtare që janë rreth qytetit Palermo, e që mbajën akoma karakterin e zakonat Shqipë janë: Piana dei Greçi, Shënata Kristina Gela, Palazzo Adriano, Kontessa Entellina, e Mezzojuso.

Shënata Kristina Gela

Kjo Kolloni që themëluar prej Shqipëtarëve, të Katundi Piana dei Greçi në 1691.

Tue me dashur Shqipëtarët të Pianës, për me sgjeruar viset e tyre, muartin që flikën afrë katundit, me qirë, prej Piskopit Bazan, të qytetit Palermo, Çifliku kishte qënë dhënë dhuratë kishës të qytetit Palermo prej Konti Ruggero.

Pas që muartin çiflikun shumë familje shkuan prej katundi Piana për me rrojtur në çifliku, e shtu dalë, nga dalë u-formua fshati, i cili mori emërin e çiflikët, në kjo kolloni flitet gjuha Shqipë, edhe Fea ishte Katolike.

Kontessa Entellina

Kjo ishte me vjetra kolloni Shqipëtare të Siçilisë. Në kohë 1448, Skënder-beut dërgoj për me ndihmua mikun e tij, Alfonso d'Aragona Mbret'i dy Siçilive, i cili kishte mbretërin me trubullime, prej dysave Zotënira, të cilët ju kishën gritur kundër.

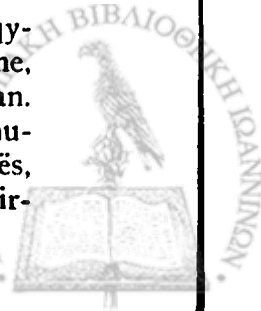
Ushteria Shqipëtare ishte urdheruar prej Xheneralit Shqipëtar Dimitri Reres. Me këtu ushteri që pushuar e qetësuar kryegritia në Kalabri. Mbret Alfonso, nderoj mjaftë ushterin Shqipëtare, bashkë me kryetarin e tyre Dimitri Reres, të cilin emëroj Governor të Kalabris e Poshtme. Një prej të bijëve Gjergj që emëruar kapedan, e me ushteri Shqipë-

tare që dërguar në Siçili, për me ruar mos hirjen të Angioinevet në tokat e Siçilis, të cilët kishën qënë shtrunguar me lën captimin të nisise, me luftë në 1228. E për këtë shkak Angioinët kërkontin me marë hakun. Ushteria Shqipëtare nën urdhurin e kapedan Gjergj Reres, rryti dy vjetë në Kallaja e Bisirit, që është në mestrë qytetëvet Marsala e Mazzara, për me ruar a të an deti. Pas që shkoj frika të hirjes të Angioinevet. Shqipëtarët lanë Kallan e Bisirit, e në viti 1450 shkuan e muartin çiflikun të Kontessa, dhe atje u-mbetën dhe bun disa shpira dhe një kishë emëruar Shën Mari e Lajmevet.

Kur Shqipëtarët e Kontisses dygjuan se atdheu Shqipëria ishte në rresiku në 1466, prapë shkuan në shqipëri për me ndihmuar Atdheun, të ku luftuan trimërishtë, po pas vdekies e trimit të Shqipërisë. Skënder-beut, shkuan prapë në Siçili bashkë me tjere e vellezër kombëtarë. Kur Shqipëtarët u-kethjen në Kontessë muartin me qira njatër dy çiflike, cilët qënë atë të Serradamo, e të Kondona Peratta, për 32 oncë (1) në mot për 9 vjet (2).

Te këta çiflike Shqipëtarët themëluar fshtatin, edhe themëluar katër kisha, cilat janë, Shën Nikola i Mirës e cila është kisha e madhe Shën Mari e hirvet, e Shpirtëvet të Delirit (purgatori) Shën Mari e pa Fajë, Shën Roku, e jashta katundit ishte Shën Mari e Dhitrjes.

Kontessa Entellina, për mban lark qytetit Palermo 35 milja, 10 nga Korleone, 5 nga Bisakuino, 18 nga deti Afrikan. Populli i kësaj kollonie ka emigruar shumë në Qytetet e Bashkuara t'Amerikës, po me gjithë të ndëjtjes janë 4 mjë shpir-

letuale, vendi më i mirë të mesimevet të Kalabrisë, në ky kolegji u-mbet gjer në 1888, kohë që ardhi thirrër prej Zotit Felice Toççi, për me ardhur në Qytetet e Bashkuar t'Amerikës, për të drequesuar të vehtem gazetë Italiane e përdiçme *L'Eco d'Italia*.

Në 1890 themeloj në Astoria L. I., një kolegji me emërin madheshtor *Dante A-*

Prof. Josefi Kadikami

lighieri. Që në ato Kohë ka qënë për 30 vietë, apostuli i mësimit.

Kollonia Italiane, e Italo-Shqipetare Adhurojen këtë i vyer plak, i cili ka dhën dritën me mësimet e diturin e urtesin e tij, gjer sat jetë adhuruar prej gjith zenevet. Prof. Kadikami ka qënë i vetini Adhetar i cili, me shkrime e konferenca, ka per-mbajtur n'emigratet Italo-Shqipetarë, dhezur flakën adhesore për atdhen të gjishëvet e tyre.

Prof. Josefi Kadikami veç se ishtë një vjershetor e shkrimtar, ë dhe një gjuhëtarë për se njehe këto giuhëra, Shqipë, Latino, Greke, Klasike, Italiane, France, Englishe, Spanjole, Portogese. Vepra kombëtare që botoj në koha që fillon ne 1861 gjer në 1915, jane: *L'Eroc Invincibile*. (Skënder-beu) kjo veprë ka një

fytire historike shumë fortë të bukur, *Davvero è morta?* (E-vërtet vdiq?). Në kjo veprë autori dëfton të madhen dashuri që ka për shqipërin, e në e-cila nuk beson që Shqipëria mëndë jetë e vertete e vdekur, në vjershet e fundi mbaronen me këto radhë:

“Një dit dot hakmiren plagëtë

“Prej të ringjalmes bijë trima të Shqipërisë,

“Me virtutat të luftarevet pelasgë.

Delia, Alba Funerea a Kroja, Rhina, Miloshini, e shumë të tjera vepra në gjuhë Italiane e Latine. Vepra *Delia* qe fortë e pëlqieme, e pati shumë letra përherimi e falderie, edhe prej Xheneralit Giuseppe Garibaldi, e të Princesës Maria Gjika Dora d'Istria.

Po dhe ka mjaftë vepra pa të botuame, e cila ishtë: *Shqipetaret në kryegritja t'Italisë*.

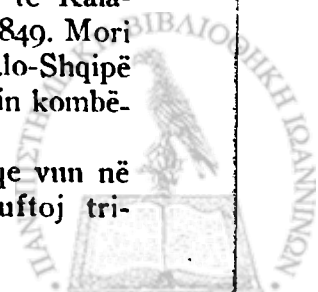
Prof. Josefi Kadikami qe miku i-gush-të me të vyerin Atdhetar Girolamo De Rada, dhe me të famëshin Profesori gjuhëtarë e filosofë Venetik, M. A. Canini, cili në një veprë e tja emëruar *Il libro dell'amore*. Në e-parthenia të kë sajë vepre thotë: *Vjershat erotike Shqipëtare qen të Këthiera prej dyve të Shkëlqyer vjershetore Italo-Shqipëtare, Girolamo De Rada, dhe Josefi Kadikami*.

Ky plak afrë 80 moshe, i derçmë e i Shkëlqyer, që për 30 vjetë këtu në Amerikë, ka nderuar e dritesuar, e shkëlqyer emërin madheshtor e të bijvet të sojit pleqevet pelasgë, sot rron në Brooklyn, N. Y., i lumër te ket patur fatin i mirë për me shkuar Shqipërinë e lirë e independente.

Prof. Paoli Kadikami, edhe ky si velaj Josefi, ishtë një Atdhetar i flaktë me ndjenja të larta.

U-lindu në Katundi Shqipë të Kalabrisë Shën Dimitri Korone në 1849. Mori edhe ky mësimet në Kollegj Italo-Shqipë të katundit, në cili mori dashurin kombëtare të sojit e tij.

Në moshë 21 vate ushtar e qe vun në trupi ushtirake *Bersaglieri*, luftoj tri-

mërishtë me ushterin që më XX Shtatorit 1870 luftoj në *Porta Pia*, për captimin të Qytetit Roma.

Për shumë vjet që kryekatundarë në katundi i lindjes, edhe urdhuroj për herë me dashuri e urtësi, e drejtesi, gjer sa populli adhuronte.

Për 45 vjetë, ka qënë dhe ishte Profesori në Kollegj Italo-Shqipë në Shën Dimitri Korone, ishte kryetari të Klubit *Djelmëria*, që djemtë Shqipëtarë të Shqipërisë që n'aj Kollegj marrjen mësimet, prej të cilevet ishte shumë fortë i dashur, për virtutat e dashurin Kombëtare.

KRYE XIX

THEMËLIM I KOLLONIVËT SHQIPËTARË TË SIÇILISË

Kollonirat Shqipëtare që jan rreth qytetit Palermo, e që mbajnën akoma karakterin e zakonat Shqipë janë: *Piana dei Greçi*, *Shënta Kristina Gela*, *Palazzo Adriano*, *Kontessa Entellina*, e *Mezzojuso*.

Shënta Kristina Gela

Kjo Kolloni që themëluar prej Shqipëtarëve, të Katundi *Piana dei Greçi* në 1691.

Tue me dashur Shqipëtarët të Pianës, për me sgjeruar viset e tyre, muartin çiflikën afrë katundit, me qirà, prej Piskopit Bazan, të qytetit Palermo, Çifliku kishte qënë dhën dhurat kishës të qytetit Palermo prej Konti Ruggero.

Pas që muartin çiflikun shumë familje shkuan prej katundi *Piana* për me rrojtur në çifliku, e shtu dalë, nga dalë u-formua fshati, i cili mori emërin e çiflikët, në kjo kolloni flitet gjuha Shqipë, edhe Fea ishte Katolike.

Kontessa Entellina

Kjo ishte me vjetra kolloni Shqipëtare të Siçilisë. Në kohë 1448, Skënder-beu dërgoj për me ndihmua mikun e tij, Alfonso d'Aragona Mbret'i dy Siçilive, i cili kishte mbretërin me trubullime, prej dysave Zotënira, të cilet ju kishën gritur kuntra.

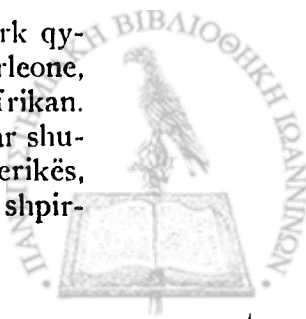
Ushteria Shqipëtare ishte urdheruar prej Xheneralit Shqipëtar Dimitri Reres. Me këtu ushteri që pushuar e qetësuar kryegritia në Kalabri. Mbret Alfonso, nderoj mjaftë ushterin Shqipëtare, bashkë me kryetarin e tyre Dimitri Reres, të cilin emëroj Governor të Kalabris e Poshtme. Një prej të bijëve Gjergj që emëruar kapedan, e me ushteri Shqipë-

tare që dërguar në Siçili, për me ruar mos hirjen të Angioinevet në tokat e Siçilis, të cilët kishën qënë shtrunguar me lën captimin të nisise, me luftë në 1228. E për këtë shkak Angioinët kërkontin me marë hakun. Ushteria Shqipëtare nën urdhurin e kapedan Gjergj Reres, rryti dy vjetë në Kallaja e Bisirit, që është në mestrë qytetëvet Marsala e Mazzara, për me ruar a të an deti. Pas që shkoj frika të hirjes të Angioinevet. Shqipëtarët lanë Kallan e Bisirit, e në viti 1450 shkuan e muartin çiflikun të Kontessa, dhe atje u-mbetën dhe bun disa shpira dhe një kishë emëruar Shën Mari e Lajmevet.

Kur Shqipëtarët e Kontisses dygjuan se atdheu Shqipëria ishte në rresiku në 1466, prapë shkuan në shqipëri për me ndihmuar Atdheun, të ku luftuan trimërishtë, po pas vdekies e trimit të Shqipërisë, Skënder-beut, shkuan prapë në Siçili bashkë me tjere e vellezër kombëtarë. Kur Shqipëtarët u-kethjen në Kontessë muartin me qira njatrë dy çiflike, cilët qënë atë të Serradamo, e të Kondona Peratta, për 32 oncë (1) në mot për 9 vjet (2).

Të këta çiflike Shqipëtarët themëluan fshtatin, edhe themëluan katër kisha, cilat janë, Shën Nikola i Mirës e cila është kisha e madhe Shën Mari e hirvet, e Shpirtëvet të Delirit (purgatori) Shën Mari e pa Fajë, Shën Roku, e jashta katundit ishte Shën Mari e Dhitrjes.

Kontessa Entellina, për mban lark qytetit Palermo 35 milja, 10 nga Korleone, 5 nga Bisakuino, 18 nga deti Afrikan. Populli i kësaj kollonie ka emigruar shumë në Qytetet e Bashkuara t'Amerikës, po me gjith të ndëjtjes janë 4 mjë shpir-

tera. Gjuha Shqipe për-mbahet shumë fortë bukur.

Palazzo Adriano

Kjo kolloni qe themeluar prej Shqipëtarëve që emigruan në Italy, pas captimit të Shqipërisë prej Turqis. Një tok prej këtyreve emigroj në Siçili, e në 1482, patën dhuruar prej Zotit Giovanni Villarant çiflikun, qe emërohej Palazzo Adriano, në ky çiflikë, shqipetaret, pas gjith vojtjet të keqe u-mbetën e themëluan katundit, i cili u-emëruar me emërin të çiflikut.

Kjo kolloni sot formohet prej 5000 njereshë, gjuha Shqipe mëndë thuhet e humbur, përse shumë pak janë ata që fjalosen Shqipë, Përderojën të dy Ritet Fetare Ortodoksë e Katolike. Kjo kolloni është Atdheu i të madhi statistë Italo-Shqipë e kryeministrë t'Italisë Françesko Krispi, e shumë të tyreve.

Mezzojuso

Mbi themëlimin të kësajë kollonie, shumë fletë Arkipristi At Onofrio Bukula, në libra e tjë, mbi Kërkimet themëlore të kësajë Kollonie thotë: Kjo Kolloni Shqipëtare të Mezzojuso, që ethemëluar më përpara me ardhur Shqipëtarët, prej Saracenevet të cilët e kishën emëruar *Kasale Vegjo*, po kur këta qenë të shuar jashtë të Siçilisë prishën fshtatin. Të parët Shqipëtare që ardhun në këta vise qenë në 1469, te ku filluan me mbetur, po teprësia e migroj në 1501, këta të fundit patën dhuratë prej zotënit të Monastirit Shën Giovanni të qytetit Pa-

lermo, disa çiflike rrotul, të emëruasit *Kasale Vegjo*. Kështu ketatë fundit bashkuar me ata të parët themëluar katundin Mezzojuso. Kjo kolloni perbunet prej 7000 njereshë, të cilët përderojën të dy Ritet Fetare Ortodoksë e Katolikë. Gjuha Shqipe mbaroj të flitejë që në 1837, sot gjuha qe flitet ishte vet Italiane.

Kollonia Shqipëtare të Qytetit Palermo

Kjo është kollonia më me rëndësi përse është qendra e katundëvet Shqipë që janë rreth qytetit Palermo. Kjo kolloni përfaqeson gjith kollonitë Shqipëtare të Siçilisë.

Edhe më teprë është e formuar prej klasës intelektuale. Prej njerësit të kësajë kollonie është e formuar Shoqeria, Lidhja Kombëtare Shqipëtare. Skënderbeu, e cila Shoqeri me vepra e propagandën e sajë ka dhën një përkrahje të fortë per lirën e independencën Shqipëtare.

Veprat që Shqipëtarët kan në kjo kolloni janë: *Kollegj Italo-Shqipë*, në cili urdhuronen priftërinjetë në Riti Ortodoksë për gjith kollonit. *Konvito Saluto*, në i cili rrinë djemtë për me marë mësimet të shkollës të lartme edhe kan një kishë familje Shën Nikola di Mira.

(1) Nje once është të holla që përderoneshin në kohërat e vjetra, një oncë është lira Itailane 12.75 senca.

(2) Ashtu Shkruan Notari Françesko Flores, prej katundit Kiusa, në një dhia-të shkruar më 14 të dhietorit 1517.

LISTA E KATUNDE VE SHQIPE N'ITALI
 PROVINCA TË CAMPO BASSO (ABRUZZI)

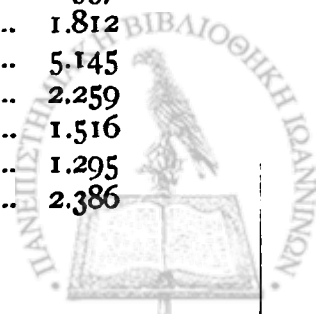
Emer	Fee	Gjuhe Folës	Popullim
1 Kampomarino	Katolike	Shqipe	1.784
2 Porto Kannone	"	"	2.303
3 Ururi	"	"	4.090
4 S. Kroce di Migliano.....	"	"	5.380
5 Monteçilfone	"	"	<u>3.156</u> 16713

PROVINCA TË REGGIO E K ATANZARO (KALABRI)

6 Amato	Katolike	Shqipe	2.965
7 Andali	"	"	2.161
8 Arietta	"	"	1.86
9 Kosalnuovo	"	"	749
10 Karfizzi	"	"	1.343
11 Pellagoria	"	"	1.678
12 S. Nikollo dell'Alto.....	"	"	3.622
13 Vena	"	"	948
14 Zangorone	"	"	845
15 Karaffa	"	"	1.745
16 Marçedusa	"	"	886
17 Gizzerie	"	"	3.806
18 Zagarise	"	"	<u>1.828</u> 2782

PROVENCA TË KOSENZA (KALABRI)

19 Akquaformosa	Orthodokse	Shqipe	1.689
20 Kastroreggio	"	"	1.590
21 Kavallerizzo	Katolike	"	797
22 Cervikati	"	"	1.549
23 Cerzeto	"	"	2.613
24 Civita Albanese	Orthodokse	"	2.849
25 Falkonara	Katolike	"	2.323
26 Farneta	Orthodokse	"	1.821
27 Firmo	"	"	2.077
28 Frassineto	"	"	1.740
29 Lungro	"	"	4.000
30 Maqia	"	"	830
31 Marri	"	"	<u>835</u>
32 Mongrassano	Katolike	"	2.060
33 Plataçi	Orthodokse	"	2.326
34 Perçile	"	"	1.272
35 Rota Greka	Katolike	"	2.111
36 Shën Basile	Orthodokse	"	2.023
37 Shën Benedetto Ullano.....	"	"	2.537
38 Shën Katerina Albanese.....	Katolike	"	1.812
39 Shën Demetrio Korone....	Orthodokse	"	5.145
40 Shën Gjakomo	Katolike	"	2.259
41 Shën Gjorgjo Albanese..	Orthodokse	"	1.516
42 Shën Lorenzo del Vallo.....	"	"	1.295
43 Shën Martino di Finita.....	Katolike	"	<u>2.386</u>

<i>Emër</i>	<i>Fec</i>	<i>Gjuhe</i>	<i>Folës</i>	<i>Popullim</i>
44 Shënta Sofia d'Épiro.....	Orthodokse	"	2.040
45 Serra di Leo.....	Katolike	"	182
46 Spezzano Albanese	"	"	3.911
47 Vakarizzo Albanese	Orthodokse	"	1.636
48 Shën Kosmo Albanese.....	"	"	823

PROVINCA TË FOGGIA E BENEVENTO

49 Chieti	Katolike	Shqipe	2.780
50 Kasalnuovo	"	"	4.610
51 Kasalveqio	"	"	2.410
52 Kasteluçio di Lauri.....	"	"	1.202
53 Faeta	"	"	4.569
54 Greçi	"	"	3.184
55 Panni	"	"	5.051
56 Shën aPolo Civitato.....	"	"	4.510
57 Ginestra di Salvatori.....	"	"	982

PROVINCA TË KATANIA (SICILI)

58 S. Mikele di Ganzaria.....	Katolike	Italiane	4.322
59 Bronte	"	"	20.166
60 Biankavilla	"	"	18.260

PROVINCA TË GIRGENTI (SICILI)

61 Shën Angelo Maxaro.....	Orthodoks	Italiane	2.165
----------------------------	-----------	----------	-------	-------

PROVINCA TË LECCE (NE SERA D'OTRANTO)

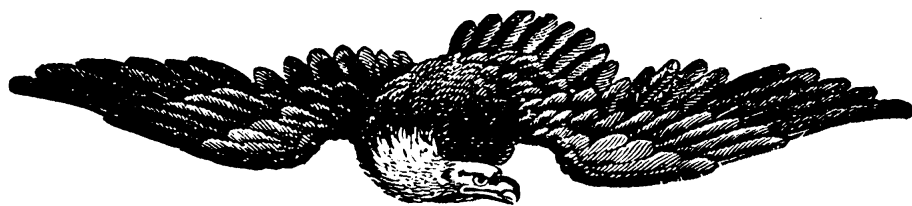
62 Galatina	Katolike	Shqipe	15.145
63 Foggiano	"	"	1.301
64 Martignano	"	"	1.132
65 Rokaforzata	"	"	1.405
66 Shën Gjorgjo sotto Taranto..	"	"	3.675
67 Shën Martino	"	"	3.408
68 Shën Marzano	"	"	3.228
69 Sternazia	"	"	1.803
70 Zolino	"	"	1.431
71 Montiparano	"	"	1.568

PROVINCA TË PALERMO (SICILI)

72 Kontessa Entellina	Orthodokse	Shqipe	2.646
73 Mezzojuso	"	Italiane	8.893
74 Piana dei Greçi.....	"	Shqipe	12.000
75 Santa Kristina Gela.....	Katolike	"	3.000
76 Palazzo Adriano	Orthodokse	Italiane	5.197

PROVINCA TË POTENZA (BASILICATA)

77 Barile	Katolike	Shqipe	4.107
78 Brindisi di montagna.....	"	"	1.754
79 Shën Paolo Albanese.....	Orthodokse	"	968
80 Maskiti	Katolike	"	3.245
81 Costandino Albanese.....	Orthodokse	"	1.446
82 Villa Badessa	"	"	230

PJESA E DYTE

Veprimi Kombëtar the Shqiptarevet te Sicilise, per mprojtien te independencen Shqiptare.

Pas pushimit të luftës nën-kombëtare ardhur më 11 Nëntor 1918, me fitimin të fuqivet Alleate e Asoçiate, Shqiptarët të Sicilisë mbajitin një mbledhje e përgjithshme në Qyteti Palermo, me kryesin të madhes Shoqeri, *Lidhja Kombëtare Shqiptare Skënder-beu*.

Qellimi i mbledhjes qe për me marë masat të duhura, e të nivoshme për mprojtur të drejtat të Shqipërisë në e afrmia konferencë të paqes e pergjishne që dot mbahet në Areopagi të Parisit.

Pas shumë kuvendime u-ardhë në marveshje, më përpara për me dërguar gjith vëllezërevet Shqiptarë në ç'do vendë të botës ndodhen, një lajmerimthirrje, për një bashkim'i përgjithshme, e për me kuptim tërë tokë të bashkuar e me punuar për me përgatitur një programë i vet e i-përgjithsmë, për të mirën e për me mprojtur të drejtat me mishë e me shpirtë të Atdheut Shqiperi.

Kjo është lajmërim-thirrja që hodhën Shqiptarët të Sicilisë.

THIRRJE

Komiteti Qendror në Palermë i Lidhjes Kombëtare Shqiptare "Skëndërbeu" botone dërgon këtë Thirrje patriotike:

Vëllezër Shqiptarë të Shqipëris, Italis, Amerikës, Egjiptit, Rumanis, Greqis dhe Turqis,

Çasti këmbëzimit për-mon të Shqipëris isht i rëndë edhe i vrapëshme e ka nevojë nga dërmirsia e urtësia tona për të punuar me fuqi e me mendime të njëshme kundra armiqëvet që akoma shpresojnë t'e coptojnë te ora e paqes së përgjithëshme.

Duhet përandai të shtrëngonemi reth një burri që për urtësin e politikës mbleth besën të gjithve e mende të çtonj idealizmin shënjtë t'ënin: shpëtimin dhe tërësin t'Atdheut me gjalsi dhe me rënja të forta.

Vëllezër Shqipëtarë!

Nuk isht koha të përcëjmë, po ajo të veprojmë; përandaj lëni mënj an zëmërimet vetiake të cilat zdrivillonen përherë të keqe gjith njersis edhe kan dhënë armiqëvet ndiëta të shkeljin e të pushtojnë të dashurin *Atdhë* sa t'ë humbiën një dit; psë mbi Juve ndodher shpëtimi i tij.

Mënroni të zgjiltmi njeriun që njeh nevojat e ndalimet t'*Atdheut*, i cili do të dinj të përfaqësonj me dobi Popullin shqipëtar te Kuvëndi i paqes së përgjithëshme edhe të mpronj me ndihmën e Pushtetave të Mëdhaja kërkesat tona kombëtare.

Kështu vetëm mëndë te jemi besuar bij të nderm e jo të poshtër të Shqipëris!

Kështu vetëm nuk do të humbiëm nga historia e popujvet!

Po ndoemos zgjidhia e përfaqësonjësit do të jet bër me zëra të përhapura tue shuar lakmimet vetiake për të mirën të gjithve dhe t'*Atdheut*, sido ligja edhe e drejta të kombevet.

Juve përket përandaj detyra të diftoni njeriun, neve ajo të bashkëpunojmë si mprojtësit e liris edhe tërësis të Shqipëris.

Nga Palermo e Italis më 8 të Dhëtorit 1918.

COMITETI: Kalorës Gjergji Maxhakomo Zalapi, Kryetar — Kalorës Niku Musaqia nënkryetar — Kalorësi Gjergji Zalapi — Kalorësi Gaetano Ferrara Gandolfo — Msonjësi Thoma Karnesi, shkronjëtor — Numurojsi Kola Brankato — Mbrodhësi Vito Stassi — Barnatari Niku Mezzanares — Msonjësi Prifti — Kalqedonio Biondolillo — Kalorësi Vito Masi — Msonjësi Gjergji Matranga — Msonjësi Niku Parrino — Msonjësi Gjoni Lopes — Indhenjeri Josif Petrotta — Shironjësi Saverio Stassi — Barnatari Thoma Sqiro — Mbrodhësi Nunzio Franko — Papës Ndoni Lo Jakono — Kalorësi Niku Bidera — Shironjësi Gjoni Sqiro — Msonjësi Erfirio Sqiro — Msonjësi Ndoni Lopes — Mbrodhësi Karmelo Sirqia — Shironjësi — Rosolino Petrotta — Papës Niku Ketta — Shironjësi — Luka Bukola — Msonjësi Felice Kuca — Msonjësi Papës Josif Petrotta — Kalorësi Ndoni Dara — Kalorësi Niku Musaqia Mistretta — Msonjësi Felice Kisesi — Zoti Mihalëngjeli Ferrara — Msonjësi Papës Sqiro — Msonjësi Papës Gaetano Petrotta — Papës Josif Petta — Shironjësi Vito Kuca-mbrodhësi Ndoni Mandalà — Mbrodhësi Gjoni Mandalà — Msonjësi Josif Petta-Mbrodhësi Gjergji Mandalà — Mbrodhësi Ignazio Foto — Piskopi Pauli Sqiro — Msonjësi Josif Sqiro — Shironjësi Serafino Musaqia.

II.

PËR TE DREJTAT E SHQIPËRISE

Vepërimet të Shqipëtareve t'Italisë

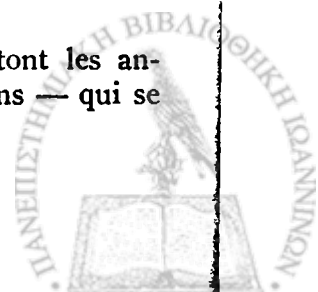
Kur u-nis konferenca e paqes e përboteshme, *Lidhja Kombëtare Shqipëtare* Skënder-beu, të qytetit Palermo, dërgoj n'ajo konferencë një *Memorandum*, për me kërkuar të drejtat Shqipëtare ky është Memorandumi.

Excellence,

La Ligue Nationale Albanaise, composée des Italo-Albanais et des Albanais d'Albanie, expose à Votre Excellence ce qui suit:

Pendant cinq siècles environ, sous la domination des étrangers, les Albanais ont toujours vécu dans un état de révolution permanente. C'es Turcs l'ont su dès les premiers jours de leur domination dans la terre de Skanderveg, et les autres envahisseurs aussi ont pu l'expérimenter dans tous les temps, y compris les derniers de ceux-ci, les armées de l'Autriche-Hongrie.

Tous les écrivains — surtout les anglais, les français et les italiens — qui se

sont occupés de l'Albanie sans préjugés politiques et avec rectitude et une honnêteté scientifiques, ont constaté que les Albanais, constituant une masse compacte de population, une pour le sang, pour la langue, pour les traditions, pour les aspirations et pour l'histoire, ont réussi — dans les ex vilayets turcs de Uskup, de Monastir, de Scutari et de Janina — en même temps à ne pas laisser slaviser dans le nord, ni dominer par les patriarches au centre, ni envahir par l'islamisme au sud, et sont parvenus à empêcher qu'un seul de ces éléments n'influencât le deux autres et ne prévalut to talemment sur eux.

C'est pourquoi l'unité ethniques dans ces régions s'est toujours conservée entière et inébranlable, et c'est en elle que les Albanais, dans les temps les plus difficiles pour leur existence, ont puisé, comme à une source constante, la force pour s'élancer, compacts, à la défense de la liberté et du sol de leur Patrie.

Qu'il nous suffise de citer les fastes glorieux de la fière Ligue di Prisrendi, constitué tout de suite après le Traité de Saint-Étienne, et dont l'oeuvre a été très féconde de résultats, car c'est surtout depuis lors que commencèrent à se délinéer avec une précision suffisante et à se consolider dans la volonté de tout le peuple les principes de liberté, ainsi que les notions d'unité et d'intégrité du territoire national, unies au vif désir et au désir fortement éprouvé de se mettre au niveau d'autres peuples plus civilisés, grâce à une coopération unanime et sans distinction de foi et de croyances religieuses.

Toutefois, ce n'est pas vainement que, depuis lors, les vraies conditions ethnographiques de la péninsule balkanique ont été brouillées et confondues aux yeux de l'Europe, de la manière la plus inextricable, par ces petits États qui — nés dans les Balkans au nom du principe de nationalité — n'ont presque pas eu d'autre but, avec la complicité de protecteurs puissants, que de s'agrandir aux dépens de l'Albanie, n'hésitant pas même pour cela à employer sur une vaste échelle ces

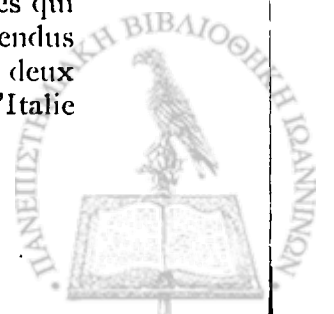
mêmes moyens dont ils se plaignent à grand bruit, parce qu'ils ont été, de quelque façon, employée à leur préjudice par leurs ennemis.

Pour les évides ambitions des peuples voisins, l'Albanie, qui cependant s'était insurgée la première contre la tyrannie turque, fut mutilée et dépouillée de ses régions les plus fertiles, les plus susceptibles d'une culture rémunératrice; de ses villes les plus importantes et de la partie de sa population la plus riche, la plus industrielle, la plus apte à ressentir immédiatement les effets et les avantages de la liberté et du progrès.

Ainsi l'Albanie, rendue incapable de pourvoir elle-même à ses besoins les plus élémentaires et jusqu'à sa propre défense contrainte à voir les meilleurs entre ses fils abandonnés à la merci des étrangers, qui les traitaient en vaincus et en parias, obtint enfin une apparence illusoire d'indépendance, à condition d'accepter le Prince allemand qu'on lui imposa, mais ce fut alors précisément qu'elle devint un champ ouvert à toutes les rivalités d'États grands et petits, et surtout à toutes les embûches et les intrigues de l'Autriche-Hongrie.

La guerre terrible, qui vient de se terminer glorieusement, l'entraîna entre ses sanglantes horreurs; presque tout son territoire eut à souffrir les tortures de l'invasion de la part des hordes austro-hongroises, et ce fut pour elle, sans aucun doute une chance bien remarquable que les Puissances de l'Entente, et surtout l'Italie, accourussent la défendre et l'aider vigoureusement pour repousser l'ennemi au delà de ses frontières.

La grande Nation soeur, l'Italie, protectrice du droit des peuples et proclamatrice du principe de nationalité, comprenant les dommages qui avaient été infligés à l'Albanie par le Traité de Berlin (dommages en bien petite partie réparés plus tard par les modifications apportées à ce Traité par ces mêmes Puissances qui cependant l'avaient souscrit, mais rendus ensuite plus graves encore par les deux dernières guerres balkaniques), l'Italie

donc, ne perdant pas de vue les documents officiels si clairs et si irréfutables de la Diplomatie Anglaise de 1880, relatifs à la délimitation des frontières de l'Albanie vis-à-vis du Monténégro, de la Serbie, de la Bulgarie et de la Grèce, rompit toute temporisation et avec une énergie et un élan de fraternité incomparables en arriva à proclamer à Argirocastro, le 3 Juin 1917, l'unité et l'indépendance de l'Albanie sous sa protection, en accomplissant ainsi l'ancien vœu et en donnant une nouvelle preuve de la grande mission de civilisation que l'Italie a eue, et aura toujours dans le monde.

La proclamation d'Argirocastro répond entièrement aux idées de Lord Edmond Fitzmaurice qui — connu représentant de l'Angleterre au sein de la commission des Délégués des Grandes Puissances à Constantinople, pour l'exécution du Traité de Berlin — les exposa dans son rapport du 26 Mai 1880, en corrélation des articles 18 et 23 du Traité en question.

Entre autres l'illustre diplomate, qui mit tant de fois en plein jour l'individualité nationale de la race Albanaise, son unité territoriale, son passé et son avenir insista — dans sa première entrevue avec Sawas Pacha, ministre des Affaires Étrangères de la Turquie — sur la nécessité de prendre en considération les droits de l'Albanie; il faisait remarquer que celle — elle ne se composait pas seulement des deux vilayets de Scutari et de Janina, puisqu'elle s'étendait à l'est jusqu'à la chaîne des montagnes formant la ligne de partage des eaux coulant à la mer Égée, comprenant ainsi la plus grande partie des vilayets de Monastir et de Kossovo, et vers le nord-est jusqu'à Prishtina et à la ville de Vranja, ainsi qu'il se déduisait de la carte de Kiepert, considérée comme favorable à l'élément slave, et de la carte de Stanford, faite dans l'intérêt des Grecs.

Dans sa lettre au Foreign Office, datée du 22 Juillet 1880, Lord Fitzmaurice reconfirmait que tous les documents qu'il avait consultés témoignaient de l'origine albanaise de ces régions. C'est pourquoi,

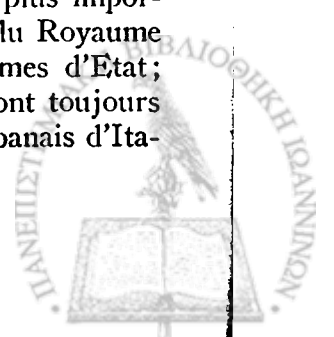
appuyé par son Gouvernement et aidé par Lord Goschen, ambassadeur extraordinaire auprès du Sultan, Lord Fitzmaurice insista pour faire reconnaître alors la nécessité de la création d'une grande province albanaise comprenant les quatre vilayets de Scutari, de Janina, de Kossovo et de Monastir.

Le Cabinet de S. James approuvait pleinement l'action de Lord Fitzmaurice, ainsi que les idées vastes et profondes que Lord Goschen exposa à Lord Granville, dans sa lettre du 21 Juillet, dans laquelle il légitimait le ressentiment dont les Albanais donnaient des preuves si évidentes par leur agitation impressionnante.

Dans cette lettre on lit, entre autres :

“Cette race si noble et si ancienne a vu que la nationalité d'autres races voisines jouit de la protection des diverses Puissances européennes, et que leurs aspirations se sont idéalisées en une existence indépendante. Elle a vu que la Question d'Orient doit être résolue selon le principe de nationalité, et que la péninsule balkanique est graduellement partagée en races différentes, toujours suivant ce même principe. Mais en attendant elle voit cependant qu'elle seule ne jouit pas d'un traitement égal. La nationalité est méconnue; son territoire est laissé au nord à la disposition des Monténégrins, au sud à la merci des Grecs. Si une Albanie forte et indépendante est constituée, les causes pour une occupation de la part d'une Puissance étrangère, au cas de dissolution de l'Empire Turc, disparaîtront. Une Albanie unie barrerait la voie au nord et maintiendrait la péninsule aux mains et toute l'autorité de ceux qui l'occupent.... Je pense que les probabilités d'une intervention européenne dans la péninsule balkanique diminueront en proportion de la constitution d'une nationalité albanaise”.

Or, ce sont là les idées soutenues aussi en tous temps dans les deux Chambres du Parlement italien par les plus importants personnages politiques du Royaume et par les plus illustres hommes d'État; c'est la ligne de conduite qu'ont toujours suivie dans leur action les Albanais d'Ita-

lie. Ceux-ci, toujours vigilants, toujours préoccupés du sort de leur mère patrie, ont d'une part efficacement contribué à fortifier parmi leurs compatriotes d'origine les principes politiques, moraux et intellectuels indispensables à un peuple qui veut parvenir à la dignité de Nation libre et indépendante; de l'autre, ils n'ont

Pour ces considérations et sur la base du programme de la paix mondiale toute proche, programme formulé par le grand Président des États-Unis d'Amérique, dans son Message du 8 Janvier, dans son Discours du 12 Février et dans ses déclarations du 27 Septembre 1918:

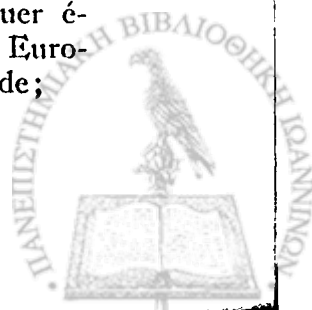
Considérant que les Alliés sont entrés

Martesë Shqitarëshës në Kalabri

jamais manqué de répandre la conviction que — malgré les affirmations gratuites et les intimations d'ennemis et de malveillants — l'Albanie, si elle est rétablie dans tout son territoire et si l'Italie l'assiste et la protège opportunément, saura se développer rapidement, progresser et atteindre à une vraie civilisation, car elle porte en elle tous les éléments nécessaires pour la formation d'un État, bien plus que ne les avaient les autres nationalités balcaniques, à l'époque de leur constitution.

en guerre, non seulement comme les ennemis du militarisme des Empires Centraux, mais aussi comme les champions du droit des petits États réclamant justice, et cela avec impartialité et sans favoritismes d'aucune sorte, de manière que toutes les aspirations nationales bien définies devront être satisfaites de la façon la plus simple, sans introduire ou perpétuer de vieux éléments de discorde et d'antagonisme, susceptibles de provoquer éventuellement la fin de la paix en Europe, et par conséquent dans le monde;

Considérant aussi que dorénavant il ne sera plus permis de disposer des peuples et des provinces, pour les faire passer d'une souveraineté à l'autre, comme s'ils étaient de simples abjets, des pions d'échiquier, dût-il s'agir du grand échiquier, désormais discrédité pour toujours, de l'équilibre des forces et que toute solution territoriale, amenée par la guerre, doit être effectuée dans l'intérêt et pour l'avantage des peuples en cause, non pas comme faisant partie d'un arrangement politique quelconque ou d'un compromis entre les prétendons d'États rivaux;

Considérant enfin que les relations entre les différents États balkaniques devront être fixées à l'amiable, selon les conseils des puissances et sur la base de ligues de nationalité historiquement établies, avec toutes les garanties d'indépendance politique et économique, et d'intégrité de leurs territoires; et que — en rétablissant l'Albanie dans toute son unité ethnique et territoriale, telle qu'elle a été délinée par la diplomatie anglaise dès 1880, et en lui donnant ce qui lui appartient et que les États voisins détiennent jusqu'à aujourd'hui contre tous les droits — les peuples adriatiques, délivrés des pernicieuses convoitises impérialistes des Allemands et des Hongrois, trouveront au cours des siècles qui viendront la prospérité et la richesse dans le paisible commerce avec l'Italie, dont la naturelle prééminence économique et militaire doit représenter pour tout le monde la plus sûre des garanties contre tout peuple étranger à l'Adriatique;

Sur la base de ces motifs et de ces considérations, le Ligue Nationale Albanaise fait des vœux unanimes auprès de Votre Excellence

pour qu'Elle Veuille

— prendre à cœur les intérêts de l'ancienne Nation Albanaise — qui aux XIV

et XV siècles — fut déjà un rempart infranchissable pour l'Italie et pour tout l'Occident d'Europe contre la submergente invasion des hordes turques, en même temps qu'elle a toujours lutté pour sa propre liberté et pour celle des autres peuples voisins, qui l'en ont cependant récompensée par la plus noire ingratitude;

— reconnaître en conséquence son plein droit sur les quatre ex-vilayets turcs de Scutari, Janina, Kossovo et Monastir, afin que l'Albanie puisse renaître, désormais entière et unie, comme État libre et indépendant, d'autant plus qu'elle se trouve déjà et entend fermement rester sous la protection naturelle et souhaitée de l'Italie, à qui elle est réunie par de très anciens biens de sang et par une suite ininterrompue d'éroïques entreprises communes, glorieusement accomplies, et de sacrifices continuels, noblement endurés;

— prendre enfin à considérer qu' en accordant l'indépendance à l'Albanie avec les quatre vilayets qui forment son territoire ethnographique, on résoudra à jamais la grave *Question d'Orient* qui a tourmenté pendant cinqu siècles la Diplomatie Européenne, a fait répandre des fleuves de sang innocent, jusqu'à la guerre effroyable qui a été combattue pour la liberté de toutes les nations grandes et petites, et qui ne se rallumera plus si les principes humanitaires du Président Wilson sont appliqués avec justice pour assurer au monde une paix durable.

Cela rendra impossibles à l'avenir les antagonismes et les conflits dans la péninsule balkanique et par conséquent entre les grandes Puissances.

Palerme, Décembre 1918.

Le Président

Car. Giorgio Maggiacomo

Le Secrétaire

Prof. Tommaso Carnesi Russotto

III.

LETRA PËRSELIMI

Bashkë me *Memorandumin* Lidhja Kombëtare Shqipëtare Skënder-beu, që dreqesoi Presidentit të Qyteteve të Bashkuar të Amerikës, Woodrow Wilson, edhe kryeministret e Francës, e t'Anglisë, Clemenceau, e Lloyd George. Lidhi e përsoli këto letra:

Presidentit Wilson-it.

Shkëlqelqesi,

Përfundimi për cilën që luftuar lufta, e cila dot jetë e përfunduar në kuvendi i paqes i përgjishmë, që aj për me mbrojtur populet të lirë, e kombësit të rënduara nën barbarimin e sklevërimit.

Principat ta tija qenë proklamuar prej të Shkëlqelqesis Juajë përpara botës e çvillizimeve, dhe për atë që umaniteti mëndë me rruar në një mbretëri me veltë e independente, me themelimin pas autodeçionit.

Për nderimin të këtyre prinçipe, me besim prirem në Shkëlqelqesis Juajë mi hjes, tue me Kërkuar Klithimin për me aplikuar për dobi Kombësin Shqipëtare, e cila për pesë shekuj ka luftuar për independencën e sajë Kuntra Osmalivë, edhe të tjeravet Shtetë gjtonë. Të cilët tue me rremnuar gjografin, historin edhe etnografin, gjer sa me fituar për rrembier kuntra pa drejtësi e gjintevet nje pjesë të lulesuameve vise, prej kuvendit të Berlinit gjer më sot.

Kombi Shqipëtare ishtë i themëluar prej më të vjetrit popul të sinisit të Ballkanit, e me bashkpral:simin në mestrë turthimit të shekulevet pelasgike të çvillimit, e me lumtësin e trimerimin Kuntra e rrezizë barbare të gjimzë hënës. Shëmblla të bëra prej mbretit e fundit i tyre

Gjergj Kastrioti Skënder-beu, i cili si Leka i ri e Çedheoni i gjith Krishterimit, që edhe qeikëntuar edhe prej të madhit vjershëtor i Republikës Amerikane, Henry Wadsworth Longfellow në vepra e tji "Tales of a Wayside Inn" me këto fjalë.

Anon from the Castle walls

The Crescent banner fall

And the crowd beholds instead

Like a portent in the sky

Iskander's banner fly

The Black Eagle with double head;

And a shout ascend on high,

For men's souls are tired of the Turks,

And their wicket ways and works,

That have made of Ak-Hissar

A city of the plague;

And the loud exultant cry

That exhaes wide and far

Is: "Long live Skanderbeg!"

Për këtë gje nuk mëndë lëhet pa kuidësi prej kuvendit i paqes, për të drejtat e liris, e paresimin vëllezërore proklamuar prej Shkëlqesisë Juaj me madhëni.

Për këtë gje unë e kam për detyrë tue me dërguar Shkëlqelqesisë Juaj, një kopie të Memorandës, që Lidhja redhoj për interesat e Shqipërisë, për me ardhur të njohura të drejtat edhe Kreitim kombëtar, e tue me këthie prapë viset, që Greqia, Serbia, Bulgaria, e Malizi, i kanë rrëmbjer, e që i për-mbajën pa drejtësi kuntra e jus nën-kombëtare.

Palermø, 28 Janar 1919.

Kryetari.

Kaloresi Gjergj Maxhiakamo

Sekretari.

Prof. Thoma Karnesi Russotto

IV.

MINISTRI-T FRANÇËS CLEMENCEA-IT

Shkëlqelqesi,

Në kuvendi i paqes të përgjiesme dot bizedhohet çështja e kombësisë Shqipëtare, të përgjiesme pas proklamitës e të independencën e urdhuruar prej Qeverisë Italiane, më 3 të Korrikut 1917, edhe pas prinçipevet njerëzore të Presidentit Wilson. Kjo Lidhje për këtë gje dërgon *Shkëlqelqesisë Juajë*, një kopie të *Memorandum-it*, që kjo Lidhje ka redhuar për të mirën e Shqipërisë, për me jet gritur prapë me kufitë të dreita, pas gjuhës e të historisë. Ajo bën thirrje të gjalë, në *Shkëlqelqesia Jajë*, për me dashur të përmbarë çështjen e drejtë në triesa e paqes, pas nderimit e prinçipet të Presidentit Wilson, edhe atë të liris të vertëtuame të popullit Francës me kryegritjen ti vitit 1789, në cila u-lindën të drejtat e burrit. E të a sajë të Republikës Franceze, e cila u kriua në 1870, e cila proklamoj independencën e populleve të rënduam e përposhthronimin e tiranevet.

Për me marë pushimin që të rea e të kekje dot jenë marë kuntra Shqipërisë, e qe lufta të rea dot dhizen në Sinisi Balkanikë.

Lidhja beson të vunjë nën *Shkëlqelqesin Juajë* të Drejtat për të cilën njer me sot Shqipëria për se nuk mëndë me ket për me fituar independencën, me besimin që dot me çmuat e me përkratur me fuqi.

Populli Shqipëtar ishtë m'i vjetri në sinisi i Balkanit, edhe ka që në antarë i çvillimit të përgjithsmë e cila që përthëna pelasgjke.

Ajo në lindia ishtë ka fara Ariane, edhe u-përnjohë në dy të madhe familje, të përthëna, njera Illiriane, Çeltika, o Gëge, jatra Toske, o Maqedhone, o Epirote. Këto dy të madhe familje prej një soji pelasgjke kan përherë me rruar bashkë, e më përpara se folur për çvillimin ellinik kishën themelluar atë gjerën mbretari që

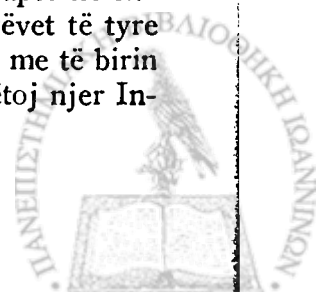
që thirrur Trako-Pelasgjko, o Illiriko, e që pati për kufi Baltikin, Adriatikun, Egeon, e deti zy, edhe një pjesë e madhe të visëvet Russe mbatan të Karpazit. Në kohat përparomerike u kishën ardhur me qënë të zonjat të Europës, të Asisë e vogël e të Afrikës verore, tue me qehur ç'do vent rrëmpën të çvillimit i tyre, e të përparim e tyre, tue me dhën që do tokie emërin i tyre pas që me ken marë zotënimin.

Shtu n'Itali patën çelti-t, Etruski-t, e Oshi-t, e Itali-t. Në Francë: Çelti-t, Bretonët, e Gallë-t, në Inqli. Çelti-t e Gaeliçi-t, ç'i dhan Skozis: emërimin i tyre i parë me Albany, po tue me kriqezuar me Druidi-t, me Sasonët; e me Bretonët, themëluan popullin Anglo-Sasone; edhe në Spanjë: Çelti-t-Iberi e Bashki-t.

Këto farë Shqipëtare, tue me mbetur e qendruar në tokat të përzëna, e pas zakonëvet atje në ato vise të gjetura, e pas formës, e rrojtjes e shoqerimit të ri; muartin fytyrën me vet, edhe u-përnjohën për kombësi të rea, e me kufi të veçanta, për këta shkake u-konsideruan o për çështje interesit, o për harrimin e fillesës e për-bashkme, shkoneshin si të huajs njera, me jatrën. Po këta më përpara që Ellenët u pan në sinisi i Balkanit, si trasgimëtarë të theynishteve pelasgë, e si qeveritarë të botës e vjetrë, po këta kishën dhën rrojtje kombesive të drishemëve të Europës, disa prej këtyre të mbetura, cilat mëndë thuhet pa të njohura, njer në kohë të Giulio Çesare, i sili e soli në dritë me shkëlqelqezimin të armëvet e tja.

Tashi populli Shqipëtar nuk mëndë jetë i përzjere me atë Grekë, i cili lëvdohet për daljen e sajë në sinisi i balkanit në një kohë teprë më vone se aji.

Kjo sielje dëfton edhe në e bëra ç'aj rrijti me ato në një luftë e haptë në kohërat e mbretërisë të mbretërëvet të tyre Filippin i Maqedhonisë, e pas me të birin i tji Lekën i Madhë, i cili jecëtoj njer In-

diet, tue me qehur në ç'do vent shkëlqezimin, e trimerir e të pa mënduar armë të tji.

Nuk ishte për të thënë për Serbët, e Maltëzët cilët qen të fundit ardhur në sinisi i Balkanit, e nuk kanë një histori, kan atë vet të luftës e Kossovës, të ku

rimit, në furturat e rrojtjes, e me tue jetuar në luftë për-mbajtjen e sajë kombëtare, kuntra barbarevet e invadhorevet të të imperatorivet Romane, e Turke, edhe kuntra a tyre populle që errethojën, të cilat nuk meritojnë farë emerimin çvillimi, përse kan falsifikuar historin,

Dy Shqipëtarë Toskë

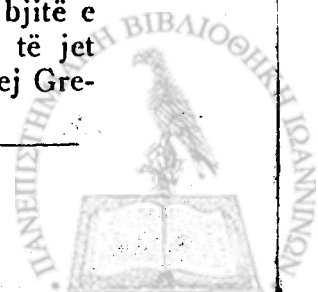
tradhetimi të kalorerizë e tyre përfëndoq humbjen e mbretit i tyre Lazzaro. Të rarit e Shqipëtarëve nën sëndimin Turkë, qe frikezimi të gjith Europës eqyteruar.

Ky popull ishte, kryenalte, i fuqishmë, e paa free, prej natyrës, dhe ashtë u ka për-mbajtur, në shkumimi i kohës, e me karakterin etnografike, e gjuhëtare. Me gjith se që në kohë të Romanëvevet gjer më sat ka qënë i tradhetuar, e përposhezuar prej invadhorevet dhe të tyerave farë të huaja, me gjith këto u ka mbetur i trishtimër në gjith panjdisimit të shoqe-

e kan captuar, përdorimin e zakonëvevet, e me dëftuar gjuhën shqipe tani Slave, tani Greke, pas qefit i tyre.

Shkëlqelqesi,

Populli Shqipëtar ka dhënë prova dritësimi me karakterin etnik e me trimerin e tji. Filippi e Alekxandri Manj, Pirro, Diokleziano, Giuliano l'Apostata, prejsimi i njerëzimit, e në kohat e *Përlindimit*, Gjergj Kastrioti mbi emeruar Skënderbeu, frikësimi e Turqivet, e i përkrahsi të gjith krishterimin, tërë kan qënë bjitë e sajë, edhe për këtë nuk meriton të jet prapë e tradhetuame si në 1821 prej Gre-

bevet e Malzezeve në të cilët qënë të përlënë prej *Diplomazisë* në kuvendi i Berlinit, e mos tue me ja lën prapë në dorë të Greko-Serbevet, e të malzezëve për me bërë hatrin Russis e cila në 1917 tradhetoj Republikën Alleate në çasti që armiku ishte për me shtypur e me vu këmbën hekuri në gjiri i kë sajë, edhe për me bërë sklevë.

Jò e drejta e popullit Shqipëtar për independencën kombëtare nuk mëndë të jetë e pa njohur për prinçipet të drejtësisë e të lirisë që armet të *Intesës* kanë qendruar me trimërin e tyre; Drejtësi që qe edhe përnjohur edhe prej Presidentit të Republikës Francese *Napoleone Bonaparte*, kur bëri diplomazizë e sajë për me thënë. *Për me shikuruar nje paqe e përmbatjes e botës e qytetruar është nivoja për me njohur prinçipin kombëtar të gjithëve popullëvet e balkanit.*

Ky gjikim është një qortim për diplomazin, edhe ka një i madhë kuptim; rrikspeti i të drejtëvet e gjintës është përfundimi i çestjes gjëmzore të *Ççstes d'Oriente*. Po ajo sot mëndë të aplikohet në triesa (trapesë), e paqes, e në kuidisimi i kombësivë Shqipëtare, i cili popull është i etheruar për me fituar endependencën, edhe ruan me ankim Francën si e përkrahia e lirisë të botës, edhe pret me gjikim prej Shkëlqelqesisë Juajë, cili është përfaqesonjesi i nderimit.

Palermo, 28 Janarit 1919.

Kryetari.

Kaloresi Gjergj Maxhiakamo

Sekretari.

Prof. Thoma Karnesi Russotto

V.

MINISTRI INGLISË, LLOYD GEORGE

Shkëlqelqesi,

Në triesa e paqes dot vuhet me shigurrim independencën të Shqipërisë, që Qeveria Mbretërore Italiane proklamoi në Gjinokastrë më 3 të qershorit 1917 për me drejtësin të gjintës, e për prinçipat njerezore të Presidentit Wilson.

Kjo Lidhje që në tërë kohat ka mprojtur këtu independencë, ka rreduar një Memorandum për Kuvendin i paqes, për me sqyrtue as pyimit e lakximin mbi çestjen Shqipëtare, bërë prej Kolonelit Leake, e të Lordëvet *Nitzmaurice* e *Coshen*, qytetarë të Britanjes e madhe, me përkrahjen e fuqishme e për drejtësin të popullit Shqipëtar, e për spiritën shumë fortë lirore që shpirtëzon *Magna Charta*, që dot shërbenjë për të shërbjer si modhell për Kostituzionët të Botës e çvillizuar.

Historia e popullit Shqipëtar fillon që në kohat e çvillimit të Pelasgë vet, e që i kanë dhënë botës e qytetruar, Filipin i

Maqedhonisë, Alekxandri Manjo, Pirro, Diokleziano, Giuliano l'Apostata, përsimetari të njerëzimit, e në kohë të *perлиндimit* Skënder-beu, edhe shumë të tyerë. Ky popull nuk ka qënë kurr as Grekë, as Slavë: Aj ka qenë kurr do herë me vet, e i veçantë në përdorimi të zakonëvet e në gjuhë, kjo defton sojin i sajë Aryane, edhe autonomia me vet në sinisi balkanik nuk lipset të trazonet me të tyera.

Po aj nuk ka mëndë me fituar independencën e vet, përse është i rrethuar prej të pa sbuturuamit barbarë armiq, të cilët për me sfrutuar kundrushtimet edhe fitimet e saja kundra sundimit Turkë, edhe të cilët me gënjeshtër kan me dalë për me rrëmbjer një pjesë e madhe të visevet të saja.

Kuvendi i Berlinit, lufta Greku-Turke, të shprasset lufta balkanike, e-dhënia të triqoshit të Epirit Grekis. Këto janë gjera për me deftuar pa drejtësin të Diplomazisë Europiane e cila i ka bërë kundra kombësisë Shqipëtare.

Shkëlqelqesi,

Prej përfaqesojës së Bretanjes e Madhe, e përkrahja e lirisë të botës, e të çvillimit përparimtar të gjithë popullëve, kombi Shqipëtar pret ndihmën e përkrahjen juajë në çjasti që dot me keputet liria e popullëve të perposhezuar për me thimolluar Shoqerin e Kombëve, për me shiguruar një paqe e përmotçme e njerëzore, e nuk dishpërohemi që burrat të Shtetit Inglesë lirisorë kan qënë të dritëzuar prej konsulevet e tyre, me studime shpirtëzore që kan bërë mbi fillesën e popullit Shqipëtar, i cili prej zakonëve

ka një afrim të madh me *Highlander* të *Skosisë*; e prej të cilit merr emërin i parë i sajë që qe *Albany*. Pa dyshim ky qe vunë prej *Aryanëve* Shqipëtarë, që në koha mjegullore të historis dot te ken captuar, edhe për grizimin afërorë që kan përnjohje në mestrë dy popullëve Shqipëtar e Anglo-Sassone.

Palermo, 28 Janar 1919.

Kryetari.

Kaloresi Gjergj Maxhiakamo

Sekretari.

Prof. Thoma Karnesi Russotto

VI.

TUNDIM PROTESTIMESH TE SHQIPETAREVET TE SIÇILISE, ME BASHKPUPNIM TE SHOQERISË, LIDHJA KOMBETARE SHQIPETARE SKENDER-BEU, KUNTRA LESHIMIT TE COPTUARIT TE SHQIPERISE.

Kryetari e Shoqerisë, *Lidhja Kombëtare*, Shqipëtare të qytetit Palermo; Zoti Kal. Gjergj Maxhiakamo, pati dërguar prej Shoqerisë të madhe *Vatra* të Qytetëve e Bashkuara këtë telegramë:

Boston, Mass., 28 Gushtë

Shqipëtarët' e Amerikës janë të zëmëruar, pas informata të marra për të thënit, marveshje Italo-Greke.

Në e cila thuhet se Shqipëria verore dot i lishohet Greqis.

Vëllezër t'Italisë, në ky çjastë kritikë, është dëtyrë jonë. Për një bashkim të gjithë fuqivet tona për me salvuar Atdhelindjen, e cila është në rresikë për të jetë e coptuar.

Bëni gjithë atë që mëndëni për me shtyrë në populli, e në Qeveria Italiane, për me pushtua këtu të keqe.

Lajmeroni gjithë tjerat Shoqeri Shqipëtare t'Italisë.

Kryetari të këshlilit kombëtar Shqipëtar i *Vatrës*.

Kostantin Çekrezi

Po lajmet të zeza të fat-keqes Shqipëri, *Lidhja Kombëtare*, i k'është mar me përpara. Edhe Kryetari i *Lidjes*, Zoti

Kal. Gjergj Maxhiakamo k'është marë masat, tue lajmeruar gjithëve Shoqirivet Italo-Shqipë, për me protestuar kuntra dobësë e keqe të coptimit të Shqipërisë. Edhe tue kërkuar prej Qeverisë Italiane, fjalën e nderit, *dhenë ditën 3 Qershor 1917, në çipat e kallas të Gjinokastrës, Proklamuar prej përfaqesojës së mbret Vittorio Emanuele III, Xhenerali G. Ferrero*, i cili me emër të Mbretit e të Qeverisë Italiane, dha fjal-besimin për me mprojtur të ndrejtat, te independencës e tërësise Shqipëtare, nën miqesin të popullit Italianë.

Këta janë telegramet që dergoj kryetari *Lidhjes* Zoti Kal. Maxhiakamo, ministrëve, Nitti, e Tittoni, të Italisë.

Përlartësisë e Tij Kryeministrit F. Nitti,

Roma.

Lidhja Kombëtare Shqipëtare Skënder-beu të Palermos, Kërkon klithimin të Qeverisë Italiane për me dhën shigurim Proklamës të 3 Qershorit 1917, në Gjinokastrë për drejtesimin e independencën Shqipëtare, kuntra kerçnimit e marveshjet Greke.

Dhënia të popullit Shqipëtar në armik-

të kundër padrejtësisë të gjintës, kjo dot jet një veprë e dobishme, e një shkretsi e keqe. Dhe një turpë për Italinë, edhe shkaku luftëve të rrepta në kohët t'arme.

Kryetari.

Kal. Gjergj Maxhiakamo

E përkohshme gazetë "La Rassegna Italo-Albanese" që botohet në Palermo, dërgoj këta telegrame:

Përlartesis' E. Tij Krye-Ministri

F. Nitti, Roma.

Me përshtypje të kthellë për keqimin të coptimit të Shqipërisë, është një triumfë të keqë të lakmimëve e të intrigavet Greko-Slave.

Edhe humbia e prestigjit të politikës Italiane në Adriatik e në Balkan. Kërkojmë Klithimin të Përlartesis' Juaje, për

të mprojtur të drejtat të popullit Shqiptar, edhe për interesat, e të nderit t'Italisë.

Direktori, Rassegna Italo-Albanese
Rosolino Petrotta

Shkëlqelqesis' E. Tij Ministrit Tittoni-t Roma.

Rassegna Italo-Albanese, ju kujton proklamën të Gjinokastrës, me shigurimin që Shkëlqelqesia Juajë dot mbetet gojthenies i politikës miqësore Italiane për Shqipërinë, zëra të çuditme janë mbi marveshjes Italo-Greko-Serbe për coptimin të Shqipërisë.

Protestojem lartësishtë, e kërkojmë salvimin të përgjithshme të Kombësisë Shqipëtare, për nderin e prestigjin Italian.

Direktori, *Rosolino Petrotta*

VII.

PROTESTIMET PREJ KATUNDIT PIANA DEI GREÇI

Kur populli të Katundi Piana dei Greçi, dygjoj lajmen të zezë të coptimit të Shqipërisë.

I dhëmbër e i-zëmeruar me shpejtësi mbajti një mbledhje për me protestuar kundër, tregëtarëve të popullit Shqiptar në Paris. Të cilët pa shpirtë e pa zëmer tregëtojnë pa fajë popullin, edhe i dhurojnë pas qefit tyre.

Mbledhia që mbajtur me 2 të Shtatorit 1919, në cila mbledhje muartin pjesë gjithë Shoqëritë Katundare, dhe mori pjesë tërë populli, shumë oratorë folën e protestuan kundër të turpësive e pa drejtësisë të shkellura të kombësisë Shqipëtare, u-dërgua në parlamentë kjo resolutë:

Piana dei Greçi, 2 Shtator 1919

Ky popull Shqiptar, me marë kushtrimin e të përhapjes të zërëve të marveshjes Italo-Greko-Slave, në e cila marveshje turpësishtë vjen coptuar e sakrifikuar, e mjera Shqipëri, zgjeshur prej më të mirave vise, dot jet një fajë i madh dhe i çuditshme të shekullit jinë

për me sakrifikuar Shqipërin, në gopsit Greko-Slavë, një popull i vogël dhe i dobët, po trim!...

Dot jet një turpë i pa haruar për Italin, për me dhën lejën e dorëzimin në vrasja, e kë sajë kombësie, të cilës me anën e Proklamatës historike të Gjinokastrës, në cila madhënishtë dha premtime për të mprojtur independencën me gjithë kufit toksore.

Një Shtet Shqiptar themeluar brënda kufivet që duan me dhën tregëtarët të Parisit, dot me vdekur me përpara se me lindur. Humbia e Shqipërisë është gjikimi t'Italisë për me hequr dorë nga influenca e sajë në Balkan.

Kjo qytetësi me shkuar rrësikun të kë sajë marveshje, që për-mban për mbi Shqipërin, e mbi Italin, për këtu shkaku është shumë i fortë e zëmëruar. Përfundimi i kësajë marveshje vjen me dhën shkodrën Jugosllavisë Kryeqyteti moralishtë të Shqipërisë.

Korça djeba të ringjalmit të Shqipërisë Grekisë bashkë me Gjinokastrën që më 3 të Qershorit 1917 Xhenerali Ferre-

ro mbi emërin të L. M. Mbret Vittorio Emanuele III, Proklamoj independencën e bashkimit toksore të gjith Shqipërisë, nën protetin mikesorë të Mbrëterisë Italiane.

Kenë dhe durguar këta telegramme:

Të parit ndihmës, të Fush-luftës të Madhësisë e Tij, Mbretit. Roma.

Qytetarët të kësajë kollonie Shqipëtare të Piana, me forcim i përshpirtë të lumtësorës të Savoies Shpi me anë të Shkëlqelqesisë Juajë, ju kërkojmë hirjen e të për dritçmit Mbret, për mprojtjes tokësore e lirore të independencës Shqipëtare, mbi emër të Lartë Madhësisë proklamuar në Giniokastrë, e tashi hercnuar prej intriqevet Greko-Slave, fatkeqësishtë dhe për prestigjin Italian në Adriatik e në Balkan.

Kal. Uff. Prof. Josefi Sqirò, Prof. Gaetano Petrotta, Kal. Paolo Sirkia, Salvaturi Stassi.

Shkëlqelqesisë e Tij Krye-Ministrit Nitti Roma.

Qytetarët të kësajë kolloni Shqipëtare të Piana, të mbledhur në një mbledhje të madhe, u-kujtuan traditat kombëtare e politike Italiane, në përkrahja toksore të independencës Shqipëtare, dhe me madhesi historike proklamuar në Gjinnokastrë, dhe u-kujtua idheali të ispiracisë, e të ritjes në lufta e përbotëshme t'Italisë e cila është e mprojtjes lirore kombësivët të përposhezuara.

Të fortë të mënduar prej keqesimit të rresishkmë të coptimit e shgjeshtien e tokëvet jet-rorë të Shqipërisë, është humbesimi i-papritmë të influencës Italiane në Balkan, e zotimi i-sajë në Adriatik.

Me xehtësishtë me formua besimin që Shkëlqeqesia Juajë; të jetë e-nergjik i përmbajtjes mbi të drejtat e popullit të Skënderbeut, dot me trua këtë kërçnim i turpëshme të tregëtimt të kombisë së lum-sore Shqipëtare, e cila me besim mikë-

sorë të mprojtjes e të madhes Itali, At-dheu të Mbret Vittorio Emanuele, Mazzini, Garibaldi, dhe të Italo-Shqipëtarit Krispi, të cilit kenë të mprojtjes të ringjalmes vjeterore sojë bujarë andej Adriatikut.

Kal. Uff. Prof. Josefi Sqirò, Prof. Gaetano Petrotta, Salvaturi Stassi, Kal. Paolo Sirkia.

Shkëlqelsis' E. Tij Ministrit të punëvet të jashtme Tittoni, Roma.

Qytetarët të kësajë kollonie Shqipëtare të Piana de Greçi, të mbledhur në një mbledhje madheshtore Kërkojmë nga Shkëlqelqesia Juaj një mprojtje energike për të drejtat Shqipëtare, kuntra kërçimit të coptimit të visavet që janë Shqjpetare, për hatrë të Greko-Slave, tue me humbur prestigjin Italian në Balkan.

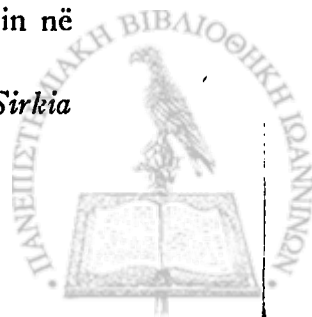
Kal. Uff. Prof. Josefi Sqirò, Prof. Gaetano Petrotta, Salvaturi Stassi, Prof. Paolo Sirkia.

Dhe shumë tjerë telegrame ken dënguar, dhe delegatit Italian në Paris Shkelqesës' F. Tij Scialoia, dhe Kryetarit të Kamërës e Deputetevët, dhe Presidentit të Senatit, dhe shumë të tjereve Senatore e Deputete, e hurra me autoritet politike.

Prej Shoqerisë, Çirkolo dei Çivili. Shkelqesis' Nitti, Roma.

Çirkolo Çivili mbledhur në kuvendë të përgjithithë, ju kujton fjalbesimin madhësishtë proklamuar në Gjinnokastrë, Kërkon hirien energike të Shkëlqelqesisë Jauj, kuntra të dëftuarit intriga Greko-Slave, u me kërçimin të coptimit e Shqipërisë, keçnim keqesor dhe për influencën Italiane në Balkan dhe zotenimin në Adriatik.

Kryetari Paolo Sirkia

Nga Shoqeria Agrikola:

Shkëlqelqesis Nitti, Roma.

Shoqeria Agrikola a mbledhur në kuvendë straordinar, tue me shkuar rresikun kërçnor e i pa drejtë t'Independençën Shqipëtare proteston kundra të mëndëshmit ndurim të tërperishte kufit Shqipëtare për me krahehuar Serbët, e të pabesmit Grekë. Kërkon prej qeverisë të përmbajtjes prëmtime të mprojtjes të popullit Shqipëtar, dhe me ruar interesat jetore në Adriatik e në Balkan për nderim të madhes Itali.

Kryetari *P. P. Matranga*

Nga Çirkolo Demokritik Shkender-beu:

Shkëlqelqesis Nitti, Roma.

Çirkolo Demokratiko Shkënder-beu, i mbledhur në kuvendë të përgjithshme, proteston me fuqi kundra marveshjes, e të coptimit të kufivet Shqipëtare për me kanaqur Kreko-Serbët, të për-jetshmit e të pasbuturneshmit e të pa-ndurimit armik t'Italisë, e të Shqipërisë: Kërkon Shkëlqelqesis Juaj për të mprojtur të drejtat e të shkretës kombësie, madhenishtë proklamuar prej Qeverisë Italiane në Gjinokastrë.

Kryetari: *Salvaturi Petrotta*

Nga një tok luftar:.

Një tok luftare të Katundin Piana dei Greçi, dërguan këtë telegramë:

Shkëlqelqesis Nitti, Roma.

Kemi luftuar, kemi mundur për madhenimin t'Italisë, për me liruar Kombësitë të rrobëruara. Mi emër të vellezëret të vdekur në Adriatik, e në Shqiperi. Protestojëm me fuqi, kundra të pa-turpësisë barbare, e tregëtare të këtj burrimi të dreqesoret në Parisë.

Kërkojëm që personolishtë për hirien e Shkëlqelqesisë Juaj, e përkrahjes të drejtat Kombit Shqipëtar, madhenishtë shumfortë proklamuar e të mbetura në Gjinokastrë, tashi me keçnim prej intrigavet e katilekut Greko-Serbo.

Me ndëm shumë të keq për prestigjin Italian në Balkan, e do-mos-do me as pak zotënim në Adriatik.

Ipokrit e të thëmit e të drejtëvet e kombevet e të populluvet. Kërkojëm të turpshimin tratet i Londres, zhigun e pa nderçme e të vdekurus tiranie czariste. Ju lutemi qe Italia kur mos të jet që Italia të jet shokia e kësajë vrazie.

Petrotta Vito, Riolo Vito, Dorankriqia Gjergj, Stassi Luigi, Kuçcia Vito, Genova Nikolò, Matranga Mikelanxhelo, Petrotta Antonino, Fusco Damiani, Baçcelliere Bnedetto, Mandalà Filippo.

VII.

PREJ KATUNDIT SHENTA KRISTINA GELA

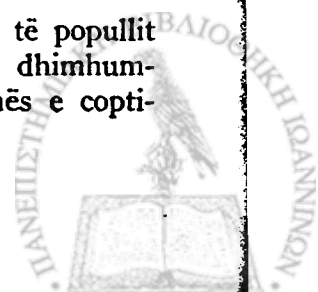
Me 3 të Shtatorit 1919, dhe në ky fshtat Shqipëtar shumë fortë Dhimhumbur për lajmet të ardhura ty nje vertëtimi të coptimit të Shqipërisë, mbajtin nje mbledhje për me protestuar kundra kësajë dobie, dhe tue me lutur Qeverinë Italiane, për me mbarë fjalën e nderit dhënë në deklarata e Gjinokastrës.

Krye-Katundari Zoti Josefi Palermo dërgoj këta dy telëgrame dreqesuar

Shkëlqelqesivet E. Tijre. Ministerivet Nitti, e Tittoni.

Shkëlqesirë e Tij Krye-Ministrin Françesko Nitti, e Shkëlqëlqesise e Tij T. Tittoni, Roma.

Mbi emër të Katundares e të popullit të kësajë kollonie Shqipëtare, dhimhumburishtë përshtypia e të thënës e copti-

min të Shqipërisë, për me ja u-fal Greko-Serbëve.

Neve protestojem lartësishtë, e me thirre ndihmën e përkrahjen të Shkëlqësiveve Juajë kundër tregëtisë e poshtë të Atdheut të Skënder-beut, madherishtë vunë nën mprojtjes e të madhes Itali.

Deklarata historike të Gjinokastrës e proklamuar mbi emërin të Madhësis Mbretit. Dhe për shigurimin e të shumtë gjak derdhur prej djaleris Italo-Shqipëtarë.

Krye: *Katundari
Josefi Palermo*

Dhe gjithë shtu dërguan telegrame protestimi, kollonit Shqipëtarë, Palazzo A-

driano, Kontessa Entellina, e Mezzojuso, dhe kollonit të Kalabris.

Dhe Shoqëria e madhe të Shqipëtarëve të Qytetit Napoli, *Shoqëria Shqipëtare*, Kryesuar prej avv. Kal. Paskal Dorsa, e prej sekretarit At Prof. Gerardo Konforti, mbajtin një mbledhje e madhe, në cila muartin anë dhe shume shoqëria Italiane. Në ky mitingë u-protestuar rrepsishtë kundër coptimit të Shqipërisë, edhe u-shollegjua për me dërguar telegrame gjithë ministret, dhe një qarqë-tore në Deputetet e në Senatoret t'Italisë. Kudo ndodhesin Shqipëtarë n'Itali, grin zërin kundër dobis tregëtare mbi kur-risin të Atdheut t'ënë Shqipëria.

VIII.

THIRRJA QË BËN LIDHJA KOMBËTARE SHQIPËTARE SKËNDER-BEU, PËRFAQËSONJËVËT TË POPULLIT ITALIAN, KUNTRË COPTIMIT TË SHQIPËRISË

Lidhja Kombëtare Shqipëtare të Qytetit Palermo, me përkrahjen e të gjithë kollonivët Shqipëtarë të Sicilisë, cilën ja dërgoj gjithëve Deputetëvet, e Senatoret të Mbretërisë Italiane.

Të nderçmë Zotëni

Shqipëria është edhunuar për vdekje! Në konferenca e Parisit është përfundat fakti i të shkretit kombë të Skënder-beut. Viset të saja të shprishura e të varferuara prej pesë shekuj të mos pas kujdesien të Qeverisë Turke, e me sfrutimin e politikës Europiane, e cila është për të marrë përfundimin për me ndarë në gopsit gjitonë e me përgëzimin e pëlqimin të të mëdhenjëvet tregëtarë të popullëve të mbledhur në e *Larta Mbledhësi*, prej të cilës bota pret me kot një paqe e drejtë dhe e-gjatë.

Po atë që nuk desh me bërë kuvendi i Berlinit, Kryesuar prej *Kancelerit prej hekurit*, është për me bërë Kuvendi i Paqes, kryesuar prej përfaqësuesit të Republikës demokratike Françese, edhe prej njeriut që për mban inspiracie e teori i-

dheologike, e paqesore, dhe kryetari i të madhes Republike Amerikane.

Nën shejt e këtyre burra është për me dhën mbarim çuditërishtë mi madhi krim të shekullit! Coptimi i Shqipërisë për me kanaqesuar kontrabandierët Grekë, dhe të pabesmti çoban Serbë.

Neve përfaqësuesit të kollonivët Shqipëtarë të Sicilisë, të cilat për pesë shekujë kan gritur dhezur të shejtin ziarë të dashurisë Kombëtare, tue me mbetur të lidhur në gakonat e tyre, me salvua gjuhën fillimtare, tue me ruar në mestrë të madhëvet pështielime të çestjes politike e shoqërore, në shpresa e në Fea e të pagrisur në gjalimi të Shqipërisë. Neve me zemër e shkërrë, me shpirtin i dhëmbur, ju këthejmë një e grohtë thirrje në Zotënia juajë, për se në Kamera parlamentare në e cilla është anetarë me autoritetin tua të dot me grirë zërin protestmit kundër provimit të coptimit të një kombësie, me fajë vet mos me pasur fuqin e nivoshme e të përmbahet kundër xorrimit të plaçshkuamit të tyerave Atdheja.

Në të dy aule të kamerevet parlamentare Italiane dot dygjohe zëri buajrishtë të protestimit kuntra kësajë gostitje keqburie të Shqipërisë në kongresi i Berlinit, me gjith këto nuk urdhuroj vdekien. Fjalët të rrepta me bërtim të sjellura në a to koha kuntra katilekut, të Imperavet, për ndrishimin të popullëvet, prej Italisë e-themëlluar e re në bashkimi e në independenca.

Nuk mëndë jenë të harruara, prej të *Madhes Itali*, e cila doli në fushë të luftës e përbotëshme, kur fuqia egëzore të armëvet kishte captuar me xorr tokën të shejtë të të Voglit Belgikë.

Fjalimet të Françesko Krispi-t, Giovanni Bovio, të nderçmit Viskonti Venosta, të nderçmit Prinetti, të Senatorit Markese Cappello, të nderçmit Cairol, të Senatorit Caracciolo di Bella, të Senatorit Pepoli, të nderçmit De Marinis, të nderçmit të San Giuliano, të nderçmit Guicciardini, të nderçmit të Sant'Onofrio, të nderçmit Pierantoni, të nderçmit De Niccola, të nderçmit Cirmeni, të nderçmit De Viti de Marco, të nderçmit Tittoni, të nderçmit Eugenio Chiesa, të nderçmit Sonnino, dhe shumë të tyerëve të Shkëlqyer folëtore, të cilët me fjalimet e tyre për-mbarë në koha të ndrishme në Kamera Italiane, janë dukomenta që nuk mëndë prishen, kjo dëfton për herë mëntimet politike t'Italisë, në sjellura e sajë kuntra intrigëvet Austriake në Shqipëri, edhe për me themëlluar një *Shtet Shqipëtar*, nën mirëdashjen miqesore, e influencën lirore Italiane.

Tashi me coptimin të Shqipërisë, pushon e përfundon *çështja politike Italiane në Balkani*, edhe vu në rrësik' efektiv sundimin Italian në Adriatik.

Edhe rrëmben më të shejtat të drejtat të një populli e dot me mbyelur i nat fatal në soji, i cili dot përpiket në koha mos të largme për gjera shkakëtare që

pastaj dot jet shumë vonë për me marë masat.

Kuntra këtë heqesimi shpejtor të Shqipërisë prej *hartës gjeografike*, në Sinisi i Balkanit. Me fjalë autoriteti foli në këto të fundimit dita, i nderçmi Luigi Luzzatti në Lajmërimi mbi Traktatit të Versailles. Thotë — Traktati — Lajmërimi — që na të shkon një e vërtet, një rrilindimi të popullëvet të martirizuara e të përposhezuara. Akoma ato që lipsen në zëmerimi jonë, janë Armenët të cilët në durimi, patën të parën falje rrilindimi në Kamera Italiane bashkë me Georgianët, edhe *Shqipëtarët, të cilët ndejën duartë e tyre kaha bregjet tona Adriatike tue na kërkuar një ndihmë lirore...* Tërë këta përlindime kombetare janë Italisë të Shejta, e dot me konsidheruar gjithnjë në veprat e saja shpëtimtare. Për këto vepra shpëtimtare t'Italisë, ishtë nivoja për përkrahjen të populleve të përposhezuara e të marterizuara, sihtë dhe për gryzimin, për nderin, e prestixhin, e për interesat të Italisë në Sinisi i Balkanit, e në Adriatik, edhe për ato të drejta që *Autodeçisioni*, që kurr kan qënë të mohuara e të përshtypëra prej popullit Italian, në Shejtesia e prinqipeve të kombëvet per të cilat prinqipe sot Italia jeton, si e madhe Fuqi Europiane, për gjakun e shumë djallërie Italo-Shqipëtarë vdekur e prishur në fusha e luftës, për atë idheal njerezore që kan përherë formuar e kan gritur e kuvenduar në parlamenti Italianë.

Neve me thirrë përhijem Zotenis juajë, tue me ju trua mos me ardhë ky turperim të coptimit e kombesis Shqipëtare. Edhe tue mos me kursier e me gritur këtu marresi, e turpesi, të jetë dhe Italia shokia e të vrasesit të një populli, i cili me solenitet qe i thirrë nën hjen të flamërevet Italian e Shqipëtar, për me luftuar e dhën besën e për motçme, në dita që ardhë proklamuar me 3 të Qershokut 1917 në çipet të kalas e Gjinokastrës,

(Ka edhe më)

mbi emerit të *Occerisë Italiane*, për një *Shqipëri independente nën prötetimin miqësorë t'Italisë*.

Palermo, 12 Shtator 1919.

Kryetar.

Kaloresi Gjergj Maxhiakano

Nen-Kryetar.

Kaloresi Françesko Musaqla

Sekretar.

Prof. Thoma Karnesi Russotto

Kjo thirrje, që dhe nënshkruar prej gjithë kllasës intelektuale të kollonivet Shqipëtare të Siçilisë, dhe prej tërë klerit Shqipëtar të Siçilisë, në kryesi të Hiresisë e Tij Piskopi Pali Sqirö. Dhe prej gjithë ish-Officerëve, dhe ish-luftarëve që luftuan në luftë e përbotëshme, dhe prej shumicës të popullit.

SHEMBELA TE LETERATURUS SHQIPE T'ITALISE

VASHA E LJALJËS

Ndo me zëmërën të thier,
Mirr vesh, e bardha vash!
Se sa moti më durofte
Ti orat po më kljofshe;
Dielli jetën pastron,
E ti gjëlën gëzon,
Se për lqip u të dua
Se të dua për hare.
Ndo, te hera e druetis
Ndo, u ljenkoft dora e fora,
Te drosia e dritës t'ënde
Me buroft frima e gjela!
Tij do rritet nderia ime,
Nderia ime ë nderia jote,
Mbi vëdekjien e mbi mon!
Mbre! Kuitò: mos e sdredur
Zëmëra e jote fljutoròft
Afër shtretëve të bushtë
Ndë Perëndesh e Mbretësh,
Po e butëz m'u mbafshë
Besës s'ime të pa-ftesëmes,
Por të shkoft i treti vit,
I magjepsur dritës s'ime
Prindi i errët na bekòft:
Mos u priersha tretit vit,
Tretit, të taksurith,
Vash, bota më pat nkrën!
Si më gjegji u ngkëljat e u ntrash,
Ndeiti dorën, e nata e mbljoth:
Kekj i shkjerr ndër di heljme,
Zuljma mundi, e vrap u prora
Tek i ndritëmi Jankua,
Krah hekuri, i tramaksur

Embri i t'ej ish gjëm
Gjëmi i maljëvet mbi kjenët;
Ai më njohu e i pëljkjeu
Sbardhëlimi kësaj kordh.
Kurë ndë Nish e Tulovaz
E te fushat e Vazait
Kjethia Krer si ordonkaf.
Mani zëri Atëris.
Riodha, erdha ë këtu ljuftonj
E sa u pruarët shtiel erës
Fljamuri i Arbrit mbi rihjet.

GABRIELLO DARA

Marë nga libra "Kenka e sprashtë e Balës".

KËNGA E PLAKUT

Sontenidh gëzuaridh
Rje e bukurë në derë
Te ku ruan diellin
Njera kurë të perëndon
Pran me muar drapërin
E me kuarrë trëndafile,
Trëndafile, e rodhostanë
Te më dërton shtratin butë
Shtratin butë zotitë sajë (o t'ime),
E në krye trëndafile
E në mestë monosakje (manostakje)
Po në këmbë podhostanë
Danë me bu dy kurorë
Të m'i virje krjedhitë
Ditë e vjetë e bukurëza!

DEMETRIO KAMARDA

Kjo cop këngë që marë në "Grammatologia Komparata" botuar, në Prato, në 1866.

NGA RRETHIMI I KROJËS

Erët rrah një dridhmë e re,
edhë dita lamparis
skurse diel i rii ju le;
krukulisiën mbi shpit
lumbardhazit të dhezura.
Po tshë siel puhjiza e vakt?

Puhjia

Siel e lulevet erin
si nën dielit tshë përtrin
rreken e hapiën ëndazit;
siel të puthur dashurije
e shërtimezit të vashavet.

Trimi

Le të thith te buzët t'ote,
me atë ngjimë shenje e hapt,
sa të thit lemë të puthurit
tshë më dhes e tshë më den
se më t'ëmbël ë se vera.
Buj të prëhem mbi atë gji
tshë isht i but si lesh të krehur,
e me lorëzit puthtomë.

JOSEF SQUIRO'

Marë nga libra "Rapsodie Albanesi",
botuar në Palermo 1892.

Krempe meruame
të dielit mbrëmies,
mbjidh lujlje vasheza,
mbjilh te fusha e koronit
monosakje e rea;
mbjidh lujlje e këntonej
si vain e atit sai:
kur njota i erdh ngkrah
di u nka, kjeni Muskumënt.
M'e zu për këshëtëthi,
e m'e kjeli tek' një zot
sa iheshëm akj mizhor.
Prana mbrëmanet me gën,
njo se zögë krah-zez
silej e preisilej rrotula
Shatores të atii trimi,
j' ejulnej e klanej.
Miera u miera u zogë!
"puthën i vëllau të motrën"
nd'atë strexi trime i sbet;
— Çë gjerije je ti vash
çë gjirin m'e mbjove ljet?
Jam gjërije shumë të ljart;
vet nka zotërat e Mirditët.
Mbalj ndë anii të deitia jon

t'im vëlla ç'ish katër vjeç'
rëmpien, e s'na erdh më;
ni Fati dhe vetëmen
ndër vretare ato duar
e të shpis s'an ljëreu.
Vlastari: Poo! kekj e madhia mëm
Olimpie ti motra ime,
Vet Vlastari i të vëlla.

GIROLAMI DE RADA

Marrë nka këngat, "Hjitja e Turkjevet
në Shqipëri".

KJENI MUSKOMEND

Shkau nka mali një miëgul
Ftiri-hir, vrermë, vrermë,
Çë ndë prapa fshohu diëlin,
Çë, pështroiti perivolin,
Liset, lulet, bardha-kukje,
Ktu, ktie, shprishura ndë fush.
Po mbi rahxin e gjelbur
Ku më rijinë të luom
Dhëntri e nusia të puthshin
Çë martuarë m'u kishin
Tek e para diit e moit
Mbë shtolië, mbë trundafile,
Mbë kurora lisi e dhafnash,
E mbë shkjepinë dlor i hol
Çë nka prifti klen bekuar
Kuur mbë tëë bun kankielin
Brënda klishësë të madhe;
Kjeni Xii, gojë e tërbuame,
Prapa atireve rejodhi,
T'errexieja m'i përxuu!
Mëë ng'u paan të kto vende
E kto dhera edhë klan
Se m'i vodhi ajo miëgul
E se kjeni i Mushkomendit
M'i përxer, m'i bëë të vein
Ktie nka delei ku po ndodhen
E klan e po klan
Vasanisur nka lëtinjet.

FRANCESCO KRISPI GLAVIANO

Këta vjershe qënë botuar bashkë me
tjerë dy këndime, "Flamuri" e "Jasht Ar-
bris", në gazeta kombetare, "Kombi" në
shkurtur 21, 1908.

Zoti Françesko Krispi Glaviano ishte i
kushiri i kryeministrit t'Italisë, F. Kri-
spi.

TË DASHURËS

Bukuria tiij të nziijti
siit e rrudhurin këshet;
monsnjerii nkaak na të glet,
me sorooos të tha: po za.
Te dii anët të voliis
paa-rrëfieme trundafile
tiij, e hieçmesza kopile,
ftiriosura të la.
Kuur u leve ajo të puthi,
e mbi buszën t'ënde ngjisi
Kukjin bukur tçë potisi
me gjith t'ëmbliit tçë më ka'
Hire shumë të dhuroi,
të dhuroi ngaa lipisii;
sa shërbise, tçë ti s'dii,
bukurieja të dha!,
Kuur u rrite, e hjeçmia jme,
stisi tiij atò dii mola,
të përsisme edhë të hola,
tçë të mblojën atë gjii.
Mua si nj' ëngjel ti më duke,
szëërthin kee i rrgjëndë i lart,
è ngaa trim të bunet jart,
saa të sheh; e mirë e dii.

NIK KRIE-ÇPIIS

Keta vjershe janë shkruar prej kryeministri Shqipetar t'Italisë Françesko Krispi, i cili me a të emër nën-shkruhijë në vepra të gjuhës Shqipe.

Keta vjershe qëne botuar në gazeta shqipe "Arbri i Rii, në një të majt 1887.

E PERPOKJURA

Vasha mbiedhur shkëndzit
të golat të bardhazit,
vet u sdrep me trii kriate
te llumi t'i llajin.
Tuke llaar e tuke kjaar
për ziarmin e zëmrës,
tuke shitur siit me shkjepin
Kurna njo perroit llart
vinej thrimthi kalluar,
gjeti vashën tek llajin
çë më riij e gellmuar.
— lëm një pik uj vash —
Vasha i the kriatavet:
— jipni uj trimit e guaj. —
— Maide, vash, se u iam i guaj
vet se kuur i largu sishit.

edhe reeshit u tutiem,
Vaizes bëri rrutulup
zëmra ndë ata të fooll;
dieli i vethëes malme
i fexi nga fakja gool
t'e vrëmpier ziarmi.
Trimi e falli e shkoi përpàra
me garee ndë zëmrët
tuke vat, ture këntuar;
— Llumi u, llumi u trim,
sot mbë shpii si u prora, mbë undh
gjeta vashën t'ime gjëel.

ANTONIO SKURA

Marrë nga libra "Gli Albanesi in Italia".

DASHURIA A MARTESA

Kur te pash e para here
U nje lule ty te lipa,
Ty medhe, u ziun te shtipa
Hire brenda u kuqe gjidhe

Kur te pash ne dritoria
U te shkova s'ishe e bukure
Nje puthie me dore te dergova
Hire brenda u kuqe gjidhe

Memen time u te dergova
Se per nuse u ty te deja
Kur ty gjegje s'ishe erea
Ketheve faqen e kuqe gjidhe

Kur ardhem e hytem kembe
U nje onaze ty te prura
Te gjishti ardha te vura
Ty s'e pee u kuqe gjidhe

Kur vam te vum kurore
Nje fluterak u te prura
E mbi kryet edhe te vura
Kur ty e pee u kuqe gjidhe

Kur ne kisha neve vame
Prifti dhe nunet ne krye
E ne gjisht kuror' e nas na vune
Ty more e u kuqe gjidhe

Kur ne dashme neve na shpena
Neve shpete lipem thelime
Kur vet ishem u te putha forte
Ty me shtrengove e kuqe gjidhe.

P. SARAVULI

ILL'I RII

Duall ill'i rii ndër qiell, e shkeptën rëmbat
Të kuqe se si ziarii, e ca si aar,
Që shkrehen piqt foor kur bien te
shkëmbat,
Pra mbejidhen; kullon aar me ziar mbi
baar.

Këta prana pukullissën për drehiim.
Shpërshen te sheshet, pra më veen ndër
det,

Kur biren mbiatu se si nj: pushtim,
Që vete aposhtaz lumit pukullvet.

Biren; ju buar kështu ki illka mot.
I trëmbur shehet mbet pa drit:sii,
Qindroj i shkret mbë tepët njera sot,
Pa shok, se këje i hapuar ka giith njerii.

Ni mali e qiella u çelë, se shkepti giri,
Ë illit dritën kaha vjen vorea;
U sbardh Shqipëria, ku i ligu e i miri,
U paan, pra q'ikku e u buar e trubullrea:

U njohëtin, e një dhirëm shtuun nj: herie,
Si Aqileu e shtuu, që paa shok kun vraar;
U tundë Shqipëria e gjidh një merie,
Patin, ture e zguar, e ture u paar.

Ka këta ushtër e madhe u bëë, e u nis,
Ë kaha mali quë shkëlëqenej vaan,
Mbi ku fituan fiammurin liriis,
E për Shqipëniin të vedissejin besën
dhaan..

AGOSTINO REBEKU

Këta vjershe kenë kënduar prej autorit në kuvendi qe u'mba për Shqipërin në Katundi Shqipe Lungo — Kalari në 1896.

PERFUNDJE

Këndonjzeve të kë-sajë historie, dua të dëftonjë me pak fjalë, cilli qe qellimi ym për me shkruar këtë librë historike. I pari qellimi që më përpara bërë me njohur vëllëzëreve Shqipëtarë të Shqipësë, që në jatra anë të Adriatikut rron dhe atje një popull vella.

Ë ky popull me gjith vajtjet të shkoniës e tij politike të shdrivillimit të pesë gjateve shekuje, ne tokat e huaja, kurr kumbi dashurin flaksore për memdheun të gjisheve e tyre. Në Shqipëtarët t'Italisë kurr ju mungoj shpresa e idheali kombëtar, për një ditë me shpetuar e me shkullur prej thonjevet të barbarit që mbante në rrobëri Shqipëtarët t'Italisë qenë të parët që përhapën shkrimin e letaturun Shqipë, ata bën me njohur me veprat e tyre se në sinisi i Balkanit rronte nje popull, lënë në erresirë prej mos kujdesimin t'Europës.

Ky popull trimë që vërontë nën sundimin të një qeverie prapsore e barbare.

Shqipëtarët t'Italisë, ka gritur gjuhën e zagonat e tyre, prej këtyre gjera janë

konsideruar prej Italianeve për njeresh te huajë.

Unë në kjo veprë desha me dëftuar shkurtesishtë gjith vepra e tyre, për me ringjalur e vu në kombësimi të kombëve të qyteteruar të dashurën Shqipëri.

Barra e misiona që mora për me shkruar këtu histori qe për mua shume teprë e rëndë, dëshira yme kishte qënë ajo për me dhën një veprë me mbaruame, po lartëkushtimi të shtypit më shtrëngoj, mos me mbaruar dëshirat e mia. Kam shpresë në këndonjesit në më bujën mirë-pritje, të mbaronjë a to mëngesa ne një rrishtypie e dyte, tue me lipur ndjesë, për mungesat e gabimet e shtypit që mëndë jenë në kjo veprë mbaronjë me një fortë lutie dashmore, që ç'do Shqipëtare, e në ç'do vendë të botës ndodhet, e ç'do fë beson, të bashkonet tok me vellezerit e tij rrethë flakës madheshstore të Atdheut, e të gjith tok, të vrejën në qiel dritën e bardhe e me rrempa t'arta, qe Afrohet në ne, nëë cila dritë shkojem me çudje një fyritë të çuditëshme, një vashë shum

fortë e hejnishte e bukur, me leshrat t'ar-
te vjer mi shpatulat, me syt të driteshme
si rrempat e diellit, te një anë një shqi-
ponjë e cila zgjeroni krahtë, e pastaj li-
shohet me ëmbëlsirë në kembë të vashës,
e cila mbanë në dorë një flamurë i kuqë
me fytyrën të eroit të kombit e të idhealit
tënë Skënder-beu.

Kjo fytyra allogorike, nuk ishte jatrë,
se Fea e Besa e Re të Shqipetareve, në
ky simbol hejnishtë të gjith lipse të pe-
runjemi e të Adhurojën në duam të fro-
jem të lirë të bashkuar, e të nderuar si
kombë në bota e qyteteruar.

FUNDI

FLETA E' ARTE

Kjo librë u-ka shtypur me ndihmën
e përkrahjen të Atdhetarëvet Shqipëtarë.
Po më tepër prej të nderçmit Atdhetar
Zoti Dimitri Cherava, i cilli u-përpik me
mishë e shpirtë, për botuar e dal në
dritë kjo veprë. Jam shumë fortë i dytë-

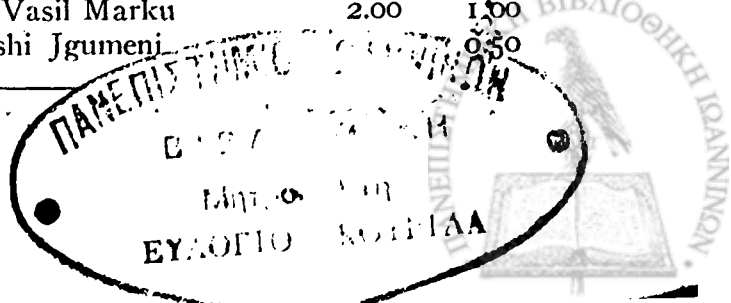
ruar e falenderonjë nga thelpi i zëmëres
gjith Atdhetarët, e veçanërishtë mikun
e Atdhetarin Zotin Dimitri Cherava, për
nderin e përkrahjen që me dhanë.

New York, Prill 1, 1921.

Petro Skagljone

LISTA E NDISHMËS

Emër	Pajtim	Ndihme		
<i>Detroit, Mich.</i>			Mele Konca	1.00
Dimitri Cherava		\$30.00	Qazim Greshica	1.00
Vëllazeria G. Cherava	\$4.00	6.00	Rexheb Saqir	0.50
Stefan Terova	2.00	5.00	<i>Boston, Mass.</i>	
Mino Grameno	2.00	3.00	Hiresia Piskopi Fan S. Noli	2.00 4.00
Alit Qyteza	2.00	3.00	Goni Katundi	2.00 3.00
Yusni Qyteza	2.00	3.00	<i>Hudson, Mass.</i>	
George D. Scandery	2.00	3.00	Felbi Belul	2.00 1.00
Eëqem Ilias Korça	2.00	3.00	Njazi Mustafa	2.00 1.00
Koli Spiro	2.00	3.00	Qamil Mustafa	2.00 1.00
Faik A. Korça	2.00	3.00	Brama Asman	2.00 1.00
<i>New York</i>			Hysen Hassan	2.00 1.00
Simon Kodheli	2.00	5.00	<i>Rachdale, Mass.</i>	
Haxhi Elias Koli	2.00	4.00	Varf Zejnel Konica	2.00 3.00
Jani Kristo Ceka	2.00	3.50	Haidar Vehlei Leskoviku	2.00 6.00
Giuseppe Skura	2.00	3.00	<i>Worcester, Mass.</i>	
Shaban bej Gocha	2.00	3.00	Jashar B. Kurtisi	4.00
Alesandro Rizzo	2.00	3.00	At. Pando Sinitza	2.00 1.00
Kristo Kallfa	2.00	2.00	<i>Malborough, Mass.</i>	
Ilo Zografi	2.00	2.00	Paskal Aleks	2.00 1.00
Dimitri Terova	2.00	1.00	Stam Aleks	2.00
Tenori Giuseppe Mauro	2.00	1.00	Luis Kristo	2.00 1.00
Athas Baldadori	2.00	1.00	<i>Qytete të ndrishme</i>	
George Kosta		1.00	Peter Tollkuchi	2.00 0.50
Kristo Lara	2.00	1.00	Kristo Fetsami	2.00 1.00
Vaska Peppi	2.00	1.00	Feko Ali Tudasi	2.00 1.00
Thanas Bodhi		1.00	Andre Daka	2.00 3.00
<i>Waterbury, Conn.</i>			At Vasil Marku	2.00 1.00
Michael Lozos Progr	2.00	1.00	Bushi Jgumeni	0.50

AGENCIA - KOMBETARE PARA PER NE ATDHE LEONE & TALABAK

269 WEST 39th STREET

NEW YORK, N. Y.

Tel.: Bryant 4699

Një nga më të mbaruat dhe sistematike është Agencia jonë Kombëtare, drejtësuar prej të mirënjohurit Z. Pandelli Talabaku. Ky zotëni ka shërbier për 10 vjet ndë Ellis Island, në zyrë të Imigranteve. Në New York, ë në kjo punë pati shumë raste për me bërë të mira Shqipëtarëvet, dhe gjith ashtu dhe sot në Agencia e Zotit Talabak dot kyni shërbime të mira. Z. Talabak për me lehtëzuar, e me mbushur gjith nivejat të udhetarëve hapi dhe Hotel e Restaurant, me shpresë të kemi nderin të na visitoni, e

dot mbeteni të kënaqur.

Kemi bileta për tërë limanet e botës.

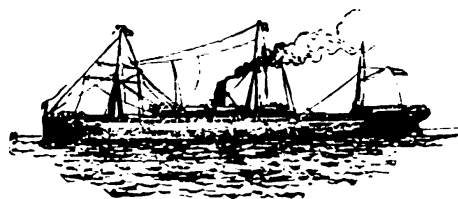
AGENCIA SHQIPTARE

LIO APOSTOL

64 GREENWICH STREET

NEW YORK CITY

Telephone: Bowling Green 9838

Presim dhe përcjellim gjithë udhetarët. — Kemi dhoma për të fjetur të paqme. — Shesim tiketa vaporesh për në gjithë limanet e botës.

Vizitonani dhe do mbeti të kenaqur.

Il Carroccio Publishing Co., Inc.

Kapital shoqeror \$50.000,00

PRES. AGOSTINO DE BIASI

Stabilimente Tipografik Italiane

THE EMPORIUM PRESS

105-113 WOOSTER ST.,

NEW YORK

(në mestrë Spring e Prince streets, afër West Broadway)

SHTYPESHKRONJA TEKU SHTYPET ME MJESHTRI

ARTISTIKE

SPECIAL: NE PUNAT TE BOJTURA, EDHE

FYTIRESHKRONJE, ME SHUME BUKURI.

PERDERONEN — KARTE TE MIRE

SBUKURIME ARTISTIKE — TYPET ME TE REA

PUNE TE SHPEJTE, E TE PAQEME

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ

CHMININ ME TE LIRE

ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.

European Commercial Co., Inc.

VELL. LOUKA & ILIA CHAPULLARI

IMPORTERS - EXPORTERS - STEAMSHIP AGENTS

51 Spring St.,

New York

Tel. Fordham 5229

Lorenzo Leone

IMPORTER — VAJE PREJ ULIRI

Kemi vajë të mirë prej Italie, Greqie, e Spanje, kemi edhe diathë
Neve dergojmë për tërë anët të qyteteve të Bashkuara
Drejtimi ynë është

1657 EAST 87th STREET

NEW YORK, N. Y.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΟΡΙΑ

